

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

Сяргей Калякін быў на валасок ад гібелі

«Волгу» лідэра камуністаў тараніў «Опель-Амэга».

старонка 2

Генадзь Сагановіч

звольнены. Небясьпека лакаўту
гісторыкаў.

старонка 5

Леў Сапега

не пісаў Статуту ВКЛ.

старонка 8

ВОЙСКА

Тут і сваё

Міністэрства абароны абавязыціла намер скараціць тэрміновую службу яшчэ на паўгоду, да дванаццаці месяцаў. Усё менш савецкасыць ў войску: форма-«натаўка» зъмяняе анучы, усё радзей фарбоўць траву. Дэмбельскі акорд цыклю публікацый Сямёна Печанка «Ў Беларускім войску» — старонка 16.

КУЛЬТУРА

Броўка і Віцьбіч: юбілеі антыподаў

Два пісьменнікі нарадзіліся ў Паўночнай Беларусі ў адзін год з розніцай 10 дзён. Адзін стаў савецкім літаратурным бонзам. Другі працаўаў у ЗША звычайнім падмятайкам і называў першага «беспардонным каньюнктурчыкам». Цяпер яны стаяць на адной «Беларускай паліцы» і чытаюцца тымі самымі людзьмі. Піша Алесь Аркуш — старонка 15.

БАТЛЕЙКА

Як Хцівец скарбы шукаў

Купальская батлейка паводле вершаў Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Францішка Аляхновіча, Уладзімера Караткевіча ды іншых. Сыціпан Дзінь-Дзілевіч: хай ня гневающа на мяне прывіды клясыкаў — я не хацеў нахлусці, а толькі сабраў усіх на адной сцэне. Старонка 19.

Загартаваныя

Чатырнаццаты выпуск Беларускага ліцэю ўпэўнены: «Тут, у Беларусі, мы будзем першыя». Рэпартаж Алеся Кудрыцкага зь ліцэйскага выпускнога. Уладзімер Колас: «Мы думаем над стварэннем надбудовы над Ліцэем, якая б давала вышэйшую адукцыю. Старонка 12.

PHOTO: BIRMEDIA.NET

**БАСОВІЩА
2005**
**N. R. M.
ULIS
KRAMA
ZET
NEURO
dubel**
... і яшчэ
15 гуртоў
з Польшчы
і Беларусі
22 - 23 ліпеня
ПОЛЬШЧА, ГАРАДOK (ПД БЕЛАСТОКАМ)
АУТОБУСНАЯ ПЛЭЗДКА ТУДЫ І НАЗАД
6490888 5771858 2084607

Заўтра лета

Нараванскія
й браслаўскія азёры
безнадзеяна заваленыя
съмецьцем. Пакуль
спакайней
на Дрысеншчыне,
Воранаўшчыне.
А ці спрабавалі вы
Гарадоччыну? Маршруты
летніх вандровак
прапануе Сяргей
Харэўскі.

Варта толькі экіпіравацца воднаю маскаю ды
параю ластаў, каб зас্বядчыць, што з году ў год
нават у самых аддаленых вадаёмах Беларусі не-
супынна нарастает антрапагенны хлуд з плясты-
ку ѹ шкла. Чамусці менавіта тыя, каму найляг-
чэй вывезыці съмецьце ѿ аўто, лічачь за асалоду
параскідаць яго чым далей у вербалоз, а то й про-
ста ѿ ваду. Вусыціна выглядаюць гэткія месцы
«адпачынку» вясною, пакуль наступствы чалаве-
чага дзікунства не схавае сакавітая трава. Хаця
надыдзе дзень, калі не схаваеш ужо гэтак!

Дый проста палезыці ѿ ваду ня ўсёды можна.
У Менскім моры плаваць не дазволена, у
Дзьвіне, Мухаўцы і Вушы няможна, нават у ву-
шацкім Вечалль нельга!.. Паазер'е аказаўлася
датклівым. Антрапагенная нагрузкa нараванскіх
азёраў зашкальвае.

Працяг на старонцы 3.

Разметка прасторы

Баючыся крадзяжу, шыльду Адама Станкевіча на Базылянскіх мурох адкрылі дзеля таго,
каб адразу зьняць, схаваўшы да лепшых часоў
у памяшканы ТБК. Чаму беларуская грамада
Вільні не нагадвае пра свае правы
на Базылянскія муро? Зь Вільні піша Андрянік
Антанян.

У мінулую суботу мне давялося папрысунічаць на ад-
ным мерапрыемстве. У Вільні, у Базылянскіх мурох, ад-
былося адкрыццё мэмарыяльнай шыльды ксяндзу Ада-
му Станкевічу. Імпрэзу ладзіла Таварыства беларускай
культуры ѿ Літве.

Працяг на старонцы 10.

КАЛЁНКА РЭДАКЦЫІ

Галадоўка у міжлюстэркавай прасторы

Галадоўка Сяргея Скрабца засьведчыла, што наша грамадзства — дасканалае адлюстраванье систэмы, якая ім кіруе. Але як бы ні нацягвала систэма на сябе маску абыякавасці, на яе твары чытаецца зъянтэжанасць. Камэнтар **Алесь Кудрыцкага**.

Сяргей Скрабец пачаў піць сокі. Кіраўніцтва Берасцейскага СІЗА сцьвярджае, што ён «нармальна харчуецца», але адват М.Хоміч кажа, што гэта толькі перапынак для арганізму і эксп-дэпутат працягне галадоўку.

Мы спрабуем ацаніць тое, што робіць С.Скрабец, і ня можам знайсці аніводнага рацыяналнага аргументу «за». Мы адмаўляемся бачыць практичны сэнс у павольным самагубстве. Але давайце паспрабуем паставіць сябе на ягонае месца. Што адчувае чалавек, які перакананы ў сваёй невінавасці, але вымушаны бачыць навокал турэмныя съены? Што ён павінен рабіць? Скарыца волі лёсу ці супрацўляцца любымі сродкамі? Ці можна ўяўіць, што чалавек, які адчувае за сабой віну, будзе галадаць так прынцыпова, як гэта рабіць С.Скрабец?

Трапіўшы ў вязніцу, чалавек апынаецца ў канцэнтраваным выражэнні систэмы, што існуе ў краіне. Там пануюць прымітывныя адносіны: нагляд, харчаванье, пакаранье. Адмовіўшыся ад ежы, С.Скрабец паказаў систэме, што яна ня мае непадзельнай улады ні толькі над яго думкамі, але і над ягоным целам. І як бы ні нацягвала систэма на сябе маску абыякавасці, на сімейных твары чытаецца зъянтэжанасць. Ёсьць у галадоўкі яшчэ адзін бок. Што рэжым ня зробіць С.Скрабцу аніякіх саступак, стала вядома не на трыццаты і не на саракавы дзень, а значна раней. Той, хто трymае галадоўку ў нашых умовах, ні толькі кідае выклік систэме, а ў першую чаргу зъяўляецца да людзей на волі з пытаньнем: няўжо вы будзеце глядзець спакойна на тое, як я паміраю?

Варта сказаць, галадоўку С.Скрабца грамадзства сузірала ў цэльм спакойна, можна сказаць — з лёгкім недаверам. Натуральная, усе памятаюць галадоўкі, якія ні скончыліся ні трагедый, ні перамогай. Да таго ж мала хто жадае ісць за бізнесоўцам, ніхай нават быўым. Бо ніхто ня верыць, што бываюць быўля, а tym больш сумленныя бізнесоўцы. Ёсьць тут і дамешак зайдрасці ды злараднасці. «Мабыць, было што-то такое, раз пасадзіл?» — запытавацца нехта. Але нават калі С.Скрабец недзе і парушыў правила гэтай систэмы, ці робіць гэта яго чалавекам, ніякім падтрымкі? Хіба ж гэтыя правила такія справядлівія і ідэальныя?

Галадоўка яшчэ раз засьведчыла, што наша грамадзства ў цэльм зъяўляецца амаль дасканалым адлюстраваннем систэмы, якая ім кіруе. А мы з вамі — у міжлюстэркавай прасторы.

Калякін быў на валасок ад гібелі

але ня звязвае здарэньня з палітыкай. 26 чэрвеня кандыдат у прэзыдэнты ад Партыі камуністаў Сяргей Калякін цудам пазбег найгоршага. У «Волгу», якой ён кіраваў, урэзаяўся «Опэль-Амэга». Карэспандэнт **«НН»** гутарыць зь лідэрам беларускіх камуністаў і адным з магчымых кандыдатаў у прэзыдэнты пра акаличнасці падазронага здарэньня.

Сяргей Калякін: А шостай вечара я забраў сына і маці з садаводчага таварыства «40 год Кастрычніка», — гэта ў раёне матэлю-кэмпінга, і ехай па дарозе да трасы Менск—Койданава. Насустрач — машына «Опэль-Амэга». Нечакана яна выехала на нашу паласу і паліцца насустрач нам. Я па тармазах, на сыгнал, выкручваць стырно, але лабавога сутыкнення пазбегнуць не ўдалося. Машина разьбітая цалкам, аднаўленню не падлягае, другая — таксама разьбітая ўшчэнт.

«НН»: Хто пацярпеў і наколькі сур'ёзна?

СК: У машыне было чатыры чалавекі — маці, жонка, сын і я, пацярпелі ўсе. Больш за ўсіх — маці. Яна зламала руку, атрымала ўдар сцягніна, і жонка — удар грудной клеткі і перадплечча, сын галавой разьбіў лабавое шкло.

«НН»: Ці не магло гэта быць за-

махам на вашае жыццё ці спробой запалохаць?

СК: Ня думаю. Я трохі ведаю гэту кіроўцу, ён жыве ў суседній вёсцы, а мая маці ведае ягоных бацькоў. Наўрад ці гэта нейкім чынам звязана з палітыкай. Ён быў моцна п'яны, аналіз паказаў 2,7 праміле ў крыві. Я спрабаваў зім размаўляць, але ён лыка не вязаў. Дзіва, як ён увогуле да мяне дасхай.

«НН»: Ці робіце Вы якія-небудзь асаблівія заходы па ўласнай бясыпецы?

СК: У гэтых умовах разумна рабіць абарону ад дурні, каб не наўрацца на якогасці вар'ята, якіх дастатковая ходзіць вакол нас. Калі я працаўваў кіраўніком Савецкага раёну Менску, усялякага хапала — спробы абліць кіслатой, ударыць малатком... Трэба быць уважлівым. А ад прафесійнай замовы на забойства бессенсоўна бараніща — усё роўна

не дапаможа.

На жаль, палітыка ў нашай краіне — увогуле справа небяспечная. У нашай дзяржаве можа быць усё што заўгодна.

Гутарыў Алесь Кудрыцкі

Ля разьбітага легкавіка, які цяпер стаіць у гаражы, Калякін

фатаграфаваца адмовіўся — дрэнная прыкмета. І нават не ўзгадаў пра іншае здарэньне, якое адбылося зім 28 чэрвеня.

Вяртаючыся разам з Анатолем Лябедзкім з Рэчыцы, з рэгіянальнага сходу па вылучэнні кандыдатаў на

агульнацянальны Кангрэс прыхільнікаў пераменаў, Сяргей Калякін зноў ледзьве не патрапіў у аварию. У легкавіку, на якім ехалі палітыкі, пацякло паліва. Мог загарэцца бэнзін, але няспраўнасць пасыпелі пабачыць раней.

АНДРЭЙ СКУРКО

Досыць!

мой тэлевізар апошнім часам
працуе ў рэжыме радыё
я не могу вытрымліваць
столькі чырвонага колеру
я не могу вытрымліваць
столькі зялёнаага колеру
мой тэлевізар працуе
ў рэжыме бязгучнага радыё

ДОСЫЦЬ! ідзеалогії
ДОСЫЦЬ! аб'едзіненія
ДОСЫЦЬ! прасьпект пабядзіцелей

нашыя тэлефоны
маюць чужыя вушы

будзь у сабе — палохае
шорграт аўдыёстужкі
пры размове дваіх
зайсёды ёсьць нехта трэці
і трэба не забывацца
яму шторазу нагадваць

ДОСЫЦЬ! хлусьні і рабства
ДОСЫЦЬ! ідзеалогії
ДОСЫЦЬ! танкаў на вуліцах
ДОСЫЦЬ! аб'едзіненія
ДОСЫЦЬ! камбайнай і сяялак
ДОСЫЦЬ! прасьпект пабядзіцелей
ДОСЫЦЬ! ДОСЫЦЬ! ДОСЫЦЬ!

9.05.2005

ЮЛІЯ ПАРАШУКЕВІЧ

Ляўкоўскі пленэр

1—10 ліпеня ў Ляўках пад Воршай пройдзе IX Мастацкі пленэр імя Язэпа Драздовіча. Удзел у ім возьмуть 12 маладых мастакоў і 12 маладых літаратаў. Для іх будзе зладжаны майстар-клясы: досьведам падзеляцца па шэсціцца выкладчыкай-мастакоў і выкладчыкай-літаратаў. Дапамагаць арганізаторам будзе ахвотнікі. Агулам у дзеянасці летніку возьмуть удзел калі паўсотні чалавек. Прыедуць барды Віктар Шалкевіч, Лера Сом.

Пленэр пачынаўся з летнікаў у мясысцінах, звязаных з імем Драздовіча. Аднак ужо ў 2003 г. акцыя адбылася ў Шаркаўшчыне і прысьвячалася слыннаму садаводу Івану Сікору і мастаку Пётру Сергіевічу.

ДЗЕ ВАРТА БЫЦЬ

Летасць пленэр адбываўся ў Быкаўскіх мясысцінах. Сёлетні прысьвечаны Ўладзімеру Караткевічу.

Адкрыццё летніку мае адбыцца 1 ліпеня ў Віцебску, пасля чаго ўдзельнікі выпраўляцца ў Ляўку.

Як даехаць да Ляўкоў

Свайгашнай паўзу Бараны і Копысь. З «калімпікі» зварочваць лепш на Коханава. Ля музэю ёсьць паркоўка;

аўтобусам Ворша—Копысь (6.30, 10.00, 13.30, 16.40) да прыпынку «Музэй Янкі Купалы», дарога будзе каштаваць 1670 руб.;

дышэлем Ворша—Магілёў (9.18, 11.36, 14.45, 17.14, 19.43), білет да Копысі каштует 1200 рублёў.

Наўпрост зім Віцебску да Копысі можна даехаць цягніком №645 Віцебск—Берасцьце, які

адыходзіць у 18.20 і прыяжджае ў 21.00.

Перад выездам ававязкова патэлефанаваць па любым з нумароў: 625-62-48 (Віктар), 319-65-74 (Генадзь).

Жывая гісторыя пад Мірам

У выхадныя, пачынаючы ад 2 ліпеня і да кастрычніка, ад 9.00 да 17.30 ля муру Мірскага замку будзуть ісці праграмы жывой гісторыі. Наведнікі зможуць далучыцца да традыцыйных беларускіх абраадаў і рамёств, прымерыць рыцарскія латы, узяць урокі сярэднявечнага фэхтавання, стара-дауніх танцаў. 2—3 ліпеня праграму «Традыцыйныя рамёствы Беларусі» прадстаўляюць удзельнікі Клубу аматараў жывой археалёгіі з Браслава. Гэзды праграмы — рytual здабычы жывога агню.

Заўтра лета

Працяг са старонкі 1.

Адны людзі аддаюць перавагу камфортнаму адпачынку «без камароў» ды каб было паглядзець што цывілізацыйнае. Гэты кантынгент людзей задаволіць найчякай. Як вядома, самы лепшы гатэль у Беларусі — наваполацкі «Нафтан». Пераканаць чалавека схадзіць не за мяжу, а ў Наваполацак — справа амаль нерэальная. Хоць тамака, з пляшоўкі гатэлю «Нафтан», па-над Дзьвіною відаць увесць старажытны Полацак з Сафій, «нібы карабель». А цераз вуліцу — некалькі прыстайных (ня горшых за менскія) рэстаранаў. Аматары могуць пагодзіцца па Дзьвіне на катэры. Наведаць 10 (!) полацкіх музэяў цераз мост. Альбо пасяліцца і ў самім Полацку. Альбо ў Пінску ці Горадні. Варыянты ёсьць, але гучаша яны для распешчанага замежных вандроўкамі прыкладна як і сэнтэнцыі пра Мазыр як беларускую Швайцарыю.

DURA LEX

Харызмай па турызме

Пастанова Саўміну «Аб унісеныні дапаўненінняў у Палажэнніне аб ліцэнзаванні турыстычнай дзейнасці» патрабуе ад тураператараў выкананыя «асаблівай умовы» аказаньня паслугі «тураператарская дзейнасць», а менавіта абавязковай арганізацыі ўязнога турызму. Так, ліцэнзіяты абавязаны падаваць у Міністэрства спорту і турызму не пазней за шэсць месяцяў ад дня атрымання ліцэнзіі статыстыку аб прыёме замежных турыстаў. Цяпер і для атрымання ліцэнзіі яе сусідальнік павінен мець пагадненіне з замежным партнёрам або арганізацыі прыёму замежных турыстаў у Рэспубліцы Беларусь. Трэба ж неяк падымаць культуру правядзення перамоў на ўсходніх ўзровень!

Апошняі ўказы закранулі ня толькі тураператараў. Днямі указам №274 «Аб зацвярджэнні Палажэннія аб парадку накіравання ў службовыя камандзіроўкі за мяжой» презыдэнт ня мілаваў і чыноўніцтва. Два дні, што даюцца на сама знаходжаньне за мяжой, татальны кантроль за кожным, хто туды выпраўляецца, пэўна, не павінны дазволіць «ненадзейным» і «нячесным» неяк выкарыстаць магчымасць заразіцца аранжавымі іншымі якімі вірусам. Алергія на цытрусы, здаецца, ня лечыцца. Але які клопат пра блізкага!

Зрэшты, хай гэты дзяржапарат застасцца сам-насам зъ яго аператарамі.

Андрэй Баеў

«Нардзін» зачыняюць

Міністэрства аховы здароўя 28 чэрвеня адклікала ліцэнзію прыватнага мэдыцынскага цэнтра «Нардзін» за грубае нарушэнне ліцэнзійных патрабаванняў, выяўленое падчас комплекснай праверкі цэнтра ў красавіку. 1 ліпеня суд пачне разгляд справы прыватнага «Экамэдрэвісу», які абскарджае анульваньне міністэрствам сваёй ліцэнзіі.

Вайна бабрам

Папуляцыя баброў у Беларусі перавысіла

дапушчальныя нормы — 45 тыс. асобін. Бабры шкодзяць лісам, палеткам, дарогам, мяркуюць у Акадэміі навук. Праз павелічэнне іх жыцьцёвай прасторы скораціўся арэал праждыўнай аленіі, казуляў. Эколагі прапануюць лавіць штогод 3—4 тыс. жывёлін, кажучы, што бабёр — гэта ня толькі пушніна, але і 30 кг мяса.

«Гуртам» і бацьку добра біць

Група маладых людзей стварае грамадзянскую ініцыятыву інфармацыйнай падтрымкі «Гурт» (кардынатар — Юры

Гуртускі). Ініцыятыва ставіць на мэце падаваць праўдзівую і беспрозурную інфармацыю пра падзеі ў Беларусі якмага большаму колу людзей: актыўист арганізацыі на прынтыры ці ў інтэрнэт-кавярні раздрукуюць дзясятак копій інфармацыйнага лістка «Гурту» і закіне ў скрыні суседзям у пад'яздзе. Так за кароткі час інфармацыя дойдзе да сотняў людзей. Бюлётн мае выхадзіць раз на тыдзень.

Прэзыдэнт санкцыянуе зборы

29 чэрвеня прэзыдэнт выдаў указ, паводле якога

абласветам дaeцца права ўводзіць збор з фізічных асобаў пры перасячэнні імі дзяржаўнай мяжы.

КДБ на варце інтарэсаў БелАЗу

Упраўленьне КДБ да Менску і Менскай вобласці завяло крымінальную справу па нанясенні шкоды Беларускаму аўтамабільному заводу. Шкода ў вельмі буйным памеры прычыненая ў выніку рэалізацыі ў 2003 г. контракту з адной расейскай камэрцыйнай структурай. Кантракт прадугледжваў паставку на прадпрыемства частак для аўтамабіляў.

Філіна дыскваліфікавалі

Міжнародная федэрацыя хакею дыскваліфікавалі на два гады форварда зборнай Беларусі і менскага «Дынама» Цімоха Філіна. Філіна засыпелі на допінгу на чэмпіянате сьвету ў траўні, што паказаў шматразове перавышэнне ў крыві хакеіста забароненага нарандрастэрону і нандрапону.

Закон аб партыях

Палата прадстаўнікоў 29 чэрвеня прыняла ў другім чытанні папраўкі ў закон аб палітычных партыях. Сярод

Дзе вы будзеце адпачываць сёлета?

Юлія Несцяярэнка, алімпійская чэмпіёнка:

— Я ня буду гэтым летам адпачываць — буду ўдзельнічаць у чэмпіянате сьвету ў Фінляндыі.

Святлана Зелянкоўская, актрыса:

— Я ня буду адпачываць — буду працаўаць. Але мая праца і ёсьць адпачынак, бо я буду вандраваць з гастролямі. Мабыць, Польшча, Калінінград...

Віктар Шалкевіч, актор:

— Ва Украіне — як заўжды, у Крыме. Мы кожны год стараемся зь сям'ёй на 12 дзён вырвацца. У Беларусі? А які тут можа быць адпачынак — мы тут жывём!

Васіль Коクトыш, генэральны дырэктар УП «Кінавідзапракат» Менгарвыканкаму:

— Плянную пaeхадзіцца па Нарач, калі ўдасца. На жаль, працы бытвае так шмат, што проста не пасыплю адпачываць, — як лягася. Тады я таксама зьбіраўся пaeхадзіцца па Нарач. Увогуле, ліччу за лепшае адпачываць у Беларусі: надта вялікая нагрузкa на працы, каб яшчэ траціць час і сілы на акліматызацію. Я люблю паходзіцца на самое на лесе. А дзе яшчэ можна так адпачыцца, як я ня нас, у Беларусі?

Уладзімер Басальга, мастак:

— На лецишчы ў сябе, у Астрашыцкім Гарадку. Там лецишчы ва ўсіх архітэктараў, мастакоў. Вельмі маляўнічы куток, я ў ім нешта для сябе знаходжу...

Уладзілаў Місевіч, лідэр гурту «Беларускія песьніary»:

— Калектыв па агульнай дамоўленасці падзяліў адпачынак на дзве часткі: 15 дзён узімку, 15 — улетку. Узімку мы зъ сям'ёй ужо некалькі гадоў выбіраемся ў Эгіпет, адпачынка на Чырвоным моры. А улетку заедзем на тыдзень у Брытанію (там вучыцца дачка, яе трэба наведаць). І хочам з жонкай на колькі дзён з'ездзіць у Прагу, — я аматар пива.

Анатоль Кляшчук

Паазер'е аказалася датклівым

Курортныя зоны камфартабельнага адпачынку на Мядзельшчыне й Браслаўшчыне становіща ўсё больш недаступнымі для большасці беларусаў. Цэны як у Крыме, але магчымасці для прымання гасцей амаль вычарпаныя.

Прырода Паазер'я аказалася надзвычай датклівой. Хай вас ня ўводзяць у зман зеляніна тамтэйшых лясоў і сінечы азёр. Штогод там становіща ўсё болей, у геаметрычнай прагрэсіі, машын. І нярэдкія выпадкі, калі паміж карчоў у лясных бездарожжы, напрыклад, на Блакітных азёрах, ня могуць разъехацца колькі «наварочаных» аўто. Лішне казаць, што іх папярэдне миюць праста ў тых самых некалі чысьцоткіх азёрах.

Прыкметы цывілізацыйнага заняды на паводзіні людзей, якія, абзавёўшыся летнікам у садовым таварыстве, выкідаюць тоны съмечыцца ў лес праста сабе за плот. Як сэнс ехаць за дзясяткі кілямэтраў, каб паблукніць па велізарнай стыхійнай съмечніцы вакол сваіх шасціці сотак? Які сэнс заехаць у лясную цішу і ўключыць на поўную магутнасць свае аудыёпрыборы, каб заклала ўвушчу ѹ каб птушкі пазъяліталі са сваіх гнёздаў?

Паўночная глуш

Але для тых, хто насамрэч хоча пазнаёміцца зь дзікай прыродой Беларусі альбо з шэдэўрамі стасаваўскага дойлідства, месцаў пакуль хапае — Дрысеншчына, Мсьціслаўшчына, Воранаўшчына.

Вазыніце хоць Гарадоччыну — найменш населены раён Беларусі. Тут на тэрыторыі 3 тысяч км² живе толькі 36 тыс. чалавек, 12 чалавек на км². Гэта адзін з са-

Турызм: факты

Сёлета ў красавіку Беларусь далучылася да Сусветнае турыстычнай арганізацыі (WTO). Яна стала ажно 146 дзяржаваю ў гэтае міжнароднае арганізацыі. З Беларусі штогод выїжджае ў 17 разоў больш турыстаў, чым уяжджае ў яе. Агульная вага турызму ў аб'ёме экспарту паслуг не складае нават 1%. У аб'ёме платных паслуг паказычы не складае нават 0,5%, а ягоная вага ў ВУП... 0,06%. Гэта ня дзівіць, бо Беларусі толькі 10 гатэляў маюць «зоркавую» катэгорыю, зь іх адзін — чатыры зоркі.

Бальшыня беларусаў аддаюць перавагу «дзікаму» ўнутраному турызму: на лецишчах, у бацькоўскіх вёсках, з намётамі ў лесе. Усё более шырыцца практика аплаты часавага жыльля прыватным гаспадарам, напрыклад, у Лепелі ці Браславе. Сёньня гэта ня меней як \$10 з чалавека за начлег.

мых нізкіх паказычы ў Эўропе.

Цывілізаваны турызм мог бы прынесці туды з сабою не толькі людзкія контакты, але і гроши.

Гроши, за якія будуть пракладзены добрая дарогі, дагледжаны рэкі. Будуть пабудаваны дамы ѹ гатэлі на тых самых замшэльых падмурках, дзе сёняння вечер гойдае цыбулю скрыпеню. Гроши, за якія будуть урэшце выхаваныя тия самыя турысты. І дасканаласяць прыроды будзе прымножаная гаспадарскімі рукамі. Якім яно будзе, наша заўтра, залежыць адно ад нас.

СЪЦІСЛА

«Нардзін»

зачыняюць

Міністэрства аховы здароўя 28 чэрвеня адклікала ліцэнзію прыватнага мэдыцынскага цэнтра «Нардзін» за грубае нарушэнне ліцэнзійных патрабаванняў, выяўленое падчас комплекснай праверкі цэнтра ў красавіку. 1 ліпеня суд пачне разгляд справы прыватнага «Экамэдрэвісу», які абскарджае анульваньне міністэрствам сваёй ліцэнзіі.

Вайна бабрам

Папуляцыя баброў у Беларусі перавысіла

ягоных навінаў — увядзеніе працэдуры прыпыненія дзейнасці партыі на тэрмін да пасыці месяці.

Казулінцаў зарэгістравалі

Міністэрства юстыцыі зарэгістравала зъмененны ў статуте Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі «Народная Грамада», звязаныя съ зъменамі ў партыі. Цяпер партыя будзе звязана БСДП «Грамада». 10 ліпеня сацыял-дэмакраты зробяць пяты спробу праўсесці з'езд, які б прызнаў Мін'юст.

АГ; svaboda.org, interfax.by

А хто там стаіць?

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

Лаяць Буша, Эўразьвяз, Захад наагул, тамтэйшыя парадкі і адначасна стаяць у чарзе па візу (бо мне ж туды трэба!) — парадокс нашага часу. Новая зьява — клопат беларускага МЗС аб грамадзянах Беларусі, правы якіх ушчамляюць чэргі ў заходніяя консульствы. Ці ёсьць вырашэнне на праблему чэргаў? Піша Віталь Тарас.

Пабочным асобам уезд забаронены!

Звыклай карцінай у цэнтры Менску зрабіліся даўжэныя чэргі, якія штодня выстроіваюцца, ці, хутчэй, таўкущца, ля французскай амбасады. Людзі стаяць гадзінамі, днямі. Часам безвынікова. Пасольства Францыі выдае таксама візы на ўезд ва ўсе краіны шэнгенскай зоны.

Беларусам на французскую галінтынсьць лепей адразу забыцца. У інервовай атмасфэры прыхаванага процістаяння натоўпу й чыноўнікаў, штату якіх яўна бракуе, не да рэвэрсансаў і ветлівых усьмешак. У доўгім, амаль безнадзейным чаканыні, пры адсутніці інфармацыі нараджующа рознага роду пагалоскі. Накшталт таго, што нейкая супрацоўніца пасольства нібыта на шмат якія візы, ужо гатовыя ды падпісаныя вышэйшымі асобамі

пасольства, з асалодай ставіць штамп: «аннуле» (анулявана). Не шкадуюць, маўляю, нікога — ані студэнтаў, ані спартоўцаў, ані звычайных турыстаў.

Дайце кнігу прапановаў

Чарга ля пасольства Францыі — зьява не ўнікальная. То самае адбываецца каля іншых эўрапейскіх пасольстваў. У якую краіну ні ехаць, на афармленыя візы цяпер трэба ахвяраваць ладны ка-валак часу. (Выключэнне сёньня складаюць толькі Сэрбія й Чарнагорыя, куды беларускім грамадзянам візы не патрэбныя.) Нічога новага ў «папяровых» пакутах беларусаў, ахвотных паехаць за мяжу, німа. Адносна новай зьявой можна назваць хіба клопат беларускага замежнапалітычнага ведамства аб грамадзянах Беларусі, правы якіх быццам бы ушчамляюць чэргі ў заходніяя пасольствы ды консульствы. Клопат гэтых праяўлецца ў выглядзе пэрыядычных нотаў МЗС з заклікам да адпаведных дыпляматычных прадстаўніцтваў навесці належны парадак у афармленні візаў. Дзіўна, што беларускія ўлады па-куль не ўшчамляюць чэргі не запатрабавалі за-весці ў пасольствах кнігі зауваг

пропановаў для наведнікаў. Праўда, наяўнасць адпаведных такіх кніг у айчынных установах чэргі пакуль што не ліквідавала — дас-татковая завітаць, напрыклад, у БРПІ ці якую іншую кантору ў Менску.

Усім у чаргу

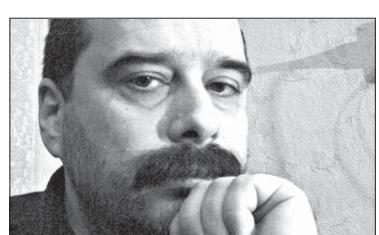
Тое, што сама па себе чарга як зьява апошнім часам адраджаецца цяпер амаль паўсядна, заслугоўвае асобнай увагі. Слоганам «чаргі» можа служыць вядомы выраз: «Вас тут не стала!»

«Чэргі» ля заходніх амбасад звязваліся яшчэ да распаду СССР — пры канцы 1980-х, як толькі была падарвана манаполія КПСС на кіраванні асабістым жыцьцём грамадзян. Датуль простыя грамадзяне маглі скарыстацца сваім гарантаваным Канстытуцыйным правам паехаць за мяжу толькі з дозволу начальніцтва, а таксама прафкаму і парткаму. Ды яшчэ трэба было праісці адмысловую камісію пры райкаме партыі, на якой пэнсіянэры цікавіліся вяшчым асабістым жыцьцём і вырашалі, ці маеце вы належную ідэалагічную падрыхтоўку, каб ехаць на курорт у Варну. Замежныя пашпарты мелі толькі дыпляма-

ты, супрацоўнікі спэцслужбаў ды асобныя шчасльічнікі. Да таго ж існавалі яшчэ й строгі аблежаваныя ў набыцці валюты. Мяркуючы па тым, як разъвіваюцца апошнім часам падзеі ў сувэрэнай Беларусі, усе гэтыя савецкія звычай паціху вяртаюцца. Невы-пайдкова спроба скасаваць рэлікт савецкай эпохі — штамп «выезд ва ўсе краіны сьвету дазволены» — пакуль не удалося, нягледзячы на раашэнне Канстытуцыйнага суду, які прызнаў штамп неадпаведным Асноўнаму закону. А звычайному чыноўніку, згодна з новым указам, па сваій волі паехаць за мяжу наагул цяпер няможна — толькі з дозволу начальніцтва.

Другі бок справы

Ёсьць і другі бок справы. Як толькі жалезная заслона на ме-жах СССР і саціялізму ўпала, выявілася, што на Захадзе ня надта прагнулі ўбачыць мільёны новых гастарбайтэраў. Ды калі б толькі гастарбайтэраў! Свабодай перамяшчэння першымі скарысталіся, вядома, крымінальныя структуры з былога СССР. Сярод тых, хто змог упершыню ў жыцьці паехаць за мяжу, апынуліся й на-вукоўцы, літаратары, мастакі, а таксама дробныя бізнесоўцы-«чайнакі». Але не яны прыцягнулі да сябе спэцыфічную ўвагу. Успомнім крымінальныя зводкі, якімі стракацелі газеты на пачатку 1990-х гадоў: выбухі ў Празе, нелегальная порнайндустрыя ў Будапешце, гангстэрская разборка ў Варшаве й Познані. Да-

ліхто ня здольны паважаць прадстаўнікоў чужой нацыі больш, чым яны здольныя паважаць сябе самі.

лей — болей.

Разбагацелыя «новыя рускія» (а таксама беларускія, украінскія й інш.) пачалі скупляць дарагія гатэлі, рэстараны, вілы, землі, футбольныя клубы. І ня ў «блізкім замежжы» (так пэўны час грэбліві называлі ў Маскве краіны, што раней уваходзілі ў СССР), а ў Англіі, ЗША, Гішпаніі, Нямеччыне, Францыі. І вось ужо самы шыкоўны гарналыжны курорт у французскіх Альпах Куршавель становіцца «рускім». І ня можна знайсці ўвогуле ніводнага прыстойнага курорту, дзе не адпачывалі б расейцы, ніводнага прэстыжнага каледжу ці ўніверсітэту, дзе не вучыліся б расейцы. І ўсёды яны нясуць з сабой адпаведны ўзоровыя культуры, ведаў, адпаведныя манеры паводзінай, стыль адзення, слэнг...

Беларусы, якія выэмігравалі ў Чэхію ці Польшчу, абураюцца, калі там іх называюць (таксама, як і украінцаў) «рускімі». Але ж іх многія з эмігрантаў адрозніваюцца ад іх сваімі манерамі паводзінай, культурай, мовай?..

Ды спраўа ня толькі ў гэтым. Нядайнія падзеі ва ўкраіне прывялі да таго, што палякі сталі з большай павагай пі хаяцца б сымпатый ставіцца да украінцаў — у тым ліку і тых, хто жыве цяпер у Польшчы. Магчыма, гэта часовая зъява: палітычныя сымпаты — рэч зменлівая. Але нікто ня здольны паважаць прадстаўнікоў чужой нацыі больш, чым яны здольныя паважаць сябе самі.

Хто апошні?

Чарга — калі гэта систэма, а не выпадковая зъява — прыніжае чалавечую годнасць. Але з другога боку, стаянне ў чарзе многіх задавальняе, бо яна як бы сымбалізуе сабой роўнасць і справядлівасць. Ці хаяцца б замяняе гэтыя паняцці. Таму кожны змагаецца за сваё «законнае месца» ў «чарзе» й сочыць, каб нікто не парушаў парадак. Аднак кожны, каму будзе дадзены шанец прайсці наперад па-за чаргой, скарыстаецца ім без ваганінья. Такая вось дыялектыка паводзінай постсавецкага чалавека.

Лаяць Амэрыку, Буша, Эўразьвяз, Захад наагул, тамтэйшыя парадкі і адначасна стаяць у чарзе па візу (бо мне ж туды трэба!) — вось яшчэ адзін звыклы парадокс. Кепска там, дзе нас няма. Магчымасць сэздзіць па съвеце, працаўаць там, дзе ёсьць найлепшая магчымасць раскрыць сваё здольнасці, — адна з найвялікшых завадаў новага часу.

Але калі адзінай перспектывы бачыцца ў атрыманыні шматразовай візы — гэта ілюзія выйсціцца. Да шматлікіх відаў псыхалагічнай залежнасці, у тым ліку сярод калег-журналістаў, можа дадацца яшчэ адзін — залежнасць ад візы, а лепей — адразу ад некалькіх візаў у пашпарце. Пашпарт у кішэні стварае адчуванне хоць нейкай стабільнасці. У крайнім выпадку — сеў на самалёт ці ў цягнік і пакінуў усе айчынныя праблемы разам з чэргамі дома. Хаяцца б на тыдзень, месяц, год. А тым часам чарга будзе расціці. Чарга людзей, праблем і няспраўджаных ча-каніньяў. Хто там апошні?

Сагановіч звольнены Небясьпека лакаўту гісторыкаў

Вядучы беларускі гісторык Генадзь Сагановіч выгнаны на вуліцу. У Інстытуце гісторыі цытуюць фразу Аляксандра Кавалені: «Калі б тут быў парадак, сюды б не прызначалі мяне».

В.а. дырэктара Інстытута гісторыі Аляксандар Кавалені ў камэнтары «НН» называў прычынай гэтага прагулы: «А калі ён ня згодзен, хай падае ў суд». Праўда, калі рыхтаваўся нумар, на дошцы загадаў у інстытуце загад пра звольненне вывешаны яшчэ на быў.

У інстытуціях калідорах называюць іншую прычыну звольнення: незадаволенасць грамадзкай і навуковай пазыцыяй вядучага беларускага гісторыка. Нашы крыніцы не выключаюць «пажадання» з высокага верху аб чистыцы інстытуту. Цяпер толькі ловяща нагоды для выканання гэтага. Першай падставай для ціску стала паездка ў архівы Кракава: маўляў, Г.Сагановіч «не аформіў папераў для камандзіроўкі». Гэтак праца ў архівах зацічылася за прагулы.

Многія супрацоўнікі акадэмічнай установы баяцца адкрыта заступацца за звольненага ка-

легу. У Інстытуце гісторыі гэта, відаць, не апошніяе звольненне. Яшчэ ўвесну за аналягічныя «прагулы» ў замежнай камандзіроўцы ў Францыі быў звольнены Уладзімер Канановіч. Выгнаныем на вуліцу, кажуць супрацоўнікі інстытуту, пагражжаюць усім, хто атрымаў вымовы з зачыненнем у працоўную кніжку, — такіх ужо паўдзясятка.

Падставамі для вымоў становіща фармальныя прычэпкі да «захавання парадку». Так, некаторыя археолягі атрымалі вусныя вымовы за «бруд у кабінетах» — рэшткі посуду, керамікі з раскопак. А.Кавалені, наракаюць гісторыкі, хацеў бы, каб усе работнікі сядзелі за сваімі столамі ад званкі да званка, а ў кабінетах панавала ідэальная чысціця. Адзіным, хто ў очы начальніцтву выказаў сваё абурэнне, быў Яўген Анішчанка: «Калі мне будуць плаціць за тое, што я сяджу тут, а не ў архіве, ды яшчэ вывесьяць на дошку гонару працёртыя мной штаны, то я буду сядзець».

У Інстытуце гісторыі цытуюць сказаную ціпрашнім кіраўніком фразу: «Калі б тут быў парадак, сюды б не прызначалі мяне». Наводзіць парадак, у сваім разуменіні, Кавалені ўзыўся заўзята: за амаль 30 гадоў да яго ніводзін з чатырох кіраўнікоў установы (І.Ігнаценка, П.Петрыкаў, М.Касцюк, М.Сташкевіч) не звольняў супрацоўнікаў за вымовы. Пачатак чарговай хвалі звольненняў супрацоўнікі чакаюць пры канцы лета, калі в.а. дырэктара выйдзе з адпачынку: у абяцаннях звольніць фігуруе лічба ў 30—40 чалавек.

Тое, што адбываецца ў інстытуце, выглядае на плянамерны разгром акадэмічнага асяродку.

Аркадзь Шанскі

Генадзь Сагановіч

Нарадзіўся 13 студзеня 1961 у в. Турная (Івацэвічына). Скончыў Менскі пэдынстытут (1984), у 1989 абараніў кандыдатскую дысэртацию па гісторыі кавальства ў фэадальнай Беларусі. У Інстытуце гісторыі працаўваў з 1984, з 1992 — старши навуковы супрацоўнік. Да сльедуе ваенна-палітычную гісторыю ВКЛ. Праводзіў раскопкі замка ў Гарадку, Глуску, Койданаве, Лоеве. Аўтар кніг «Войска ВКЛ у XVI—XVII ст.», «Невядомая вайна: 1654—1667», «Нары гісторыі Беларусі ад старажытных часоў да 1795», «Дзесяць вялоў беларускай гісторыі» (разам з У.Арловым). У 1994 заснаваў часопіс «Беларускі гістарычны агляд», у 1999 пры часопісе заснавана бібліятэчка, у якой пабачылі съвет дзесяць кніг.

7 ліпеня ў бібліятэцы імя Францішка Скарыны ў Полацку адбудзеца прэзентацыя часопісу «Беларускі гістарычны агляд» і кнігай сэрыі «Бібліятэка часопісу «БГА» з удзелам Генадзя Сагановіча. Пачатак а 16-й.

Засталіся мы з нулямі

Пасля дэнамінацыі ў Румыніі беларусы зробілі адзінам народам у Эўропе, які разьлічваецца тысячамі за ёгурты і мільёнамі за мэблевыя гарнітуры. Адначасова сярэдні заробак румына апярэдзіў беларускі.

1 ліпеня беларускі рубель зробіў самай таннай валютай у Эўропе. У пятніцу 1 ліпеня румынская ляя падняла цэнтральную адміністрацію ад чатырох нулёў — спадчыны часоў

шалёной інфляцыі. У аўторак ля банкаматаў па ўсёй краіне ўтварыліся вялікія чэрні. Людзі жадалі ўзыць дастатковыя гатоўкі, каб дажыць да панядзелка: з тэх-

нічных прычын, звязаных з дэнамінацыяй, банкі прыпынілі работу на пяць дзён. Румынія хоць і крочыць да Эўразіязу, аднак яшчэ ня мае такой вялікай долі людзей, што карыстаюцца крэдитнымі карткамі, — таму насельніцтва вырашыла назапасіць наяўных.

Псыхология кожуць, што адвыканьне ад нулёў зойме пэўны час і можа прывесці да таго, што цэнры будуць здавацца меншымі, чым яны ёсць на саамреч, а афіцыянтам у рэстаранах пачнучь

больш даваць на чай.

Румыны, якія маюць досьвед круцельскіх дэнамінаций за саўецкім часам, крыху напужаныя, але Нацыянальны банк супакоівае: мняць грошы можна будзе ў неабмежаванай колькасці і на працягу неабмежаванага часу.

Урад краіны рашыўся на дэнамінацыю, бо інфляцыя летасі зьнізілася да 9%.

Такім чынам, калі раней за адзін даляр даводзілася плаціць прыкладна 29 800 ляёў, пасля рэформы курс складзе 2 леі 98

баняў за адзін «зялёны». Сярэдні заробак да дэнамінацыі складаў 7,4 мільёны ляёў — ці 248 даляраў пасля вылічэння ўсіх падаткаў.

Такім чынам, сярэдні заробак у Румыніі апераджае беларускі. Праз усе 1990-я было іншай: Румынія па сярэднім заробку адстаяла ад Беларусі. Сярэдні заробак у нас, паводле звестак Міністэрства статыстыкі і аналізу, за травень склаў 449 933 рублі — каля 209 даляраў.

Алесь Кудрыцкі

ГАСПАДАРКА СЪЦІСЛА

Дзесяціпрацэнтавы рост нерэальны

Мініканомікі спраектавала прагноз разьвіція гаспадаркі на 2006 г. Рост ВУП прагназуецца на 7—8%, інфляцыя — на больш за 7—9%. Сёлета ВУП вырасла на 8,5% у параўнанні з 2004 г. Як відаць, Мініканомікі прадбачылі зынажынне росту вытворчасці, што звязана з запаволеннем разьвіція прамысловасці.

Газ па-старому

Беларусь і Расея плянуюць сёлета падпісаць доўгатэрміновыя балансы паліўно-энэргетычных рэсурсаў, разылічаны да 2020 г. У контракце на 2006 г. ціна газу застанецца

на ціперашнім узроўні: \$46,68 за 1 тыс. м³.

«БелСэл» рэанімуецца

Апэратара готовай сувязі «БелСэл» будзе ратаваць сузансавальнік — кампанія «Comstrut International». Яна распрацавала бізнес-план, які мае на мэце зноў зрабіць «БелСэл» рэнтабельным і ўжо да канца 2006 г. атрымаць прыбылак, роўны \$530 тыс. Пакуль крэдыторская запазычанасць «БелСэлу» складае \$43 млн, а дэбіторская — \$7 млн. Дэбіторская запазычанасць утварылася праз тое, што кампанія за свае грошы набывала тэлефоны і прадавала іх кліентам у растэрміноўку.

Каралявец перацягвае коўдру

Калінінградская вобласць пранавала Беларусі выкарыстоўваць яе марскі партовы комплекс. Беларусь традыцыйна карыстаецца літоўскімі партамі, перавозачы морам 2 млн тонаў грузаў, найперш калінных угнаенняў.

**«Белаграпрам»
па-італьянску**

«Белаграпрамбанк» займеў магчымасць атрымліваць доўгатэрміновыя крэдитныя лініі з Італіі. Італьянская агенцтва па страхаванні экспартных крэдытаў SACE пачаўвердзіла «надзеінасць» банку. Крэдитам можна будзе

финансаваць імпарт з Італіі, не прысягаючы гарантый вяртання крэдытаў з боку ўраду. Так рабіў раней толькі «Белзьнеш-эканамбанк».

Выгадная дэмакратыя

Пасля перамогі дэмакратыўва ў Украіне гандаль між нашымі краінамі імкліва расце: тавараўзорт за студзень—травень 2005 г. склаў \$584,1 млн — што на 58% больш, чым летасі. Беларускі экспарт ва Украіну вырас на 56%, імпарт — на 59%.

Мара падманутых укладчыкаў

Для кампэнсацыі насељніцтву ўкладаў, што

ляснупіл за часамі СССР, спатрэбіцца Br4,5 млрд — ці 8% ад ВУП, запрагнаванага на 2005 г. Кампэнсація будзе ў некалькі этапаў цігам 20 год. Мінін супраць кампэнсацыі за контакт выпуску дэзяржалпера — гэта можа прывесці да рэзкага павелічэння ўнутранай запасычанасці і дэфолту.

Расейскія праблемы

Больш за 75% радовішчаў нафты і газу на сушы Раесі задзейнічаны ў карыстаньне, а іх вычарпанасць наблізілася да 50%, заявіў кіраўнік Міністэрства Раесі Юры Трутнёў. Запасы аднаго кантынэнтальнага радовішча ў параўнанні з 1975 г. зьнізіліся ў пяць

разоў. Дэфіцит якасных радовішчаў да 2015 г. можа прывесці да вычарпанасці рэктабельных запасаў.

Найбольш перспектыўным кірункам для папаўнення запасаў зьяўляецца арктычны шэльф. Цяпер яго рэсурсы ацінъваюцца ў 136 млрд тон умоўнага паліва (25% сусветных рэсурсаў сырэвіны).

АК; АФН, Интэрфакс

КУРСЫ ВАЛЮТ

на 30 чэрвеня:

1 амэрыканскі даляр — 2 150 рублёў.
1 злора — 2 591,07 рубля.
1 латвійскі лат — 3 722,30.
1 літоўскі літ — 750,49.
1 польскі злоты — 638,89.
1 расейскі рубель — 74,99.
1 украінська грыўна — 427,73.

Паводле Нацбанку

Бахаі моляцца па-беларуску

Іхная рэлігія нарадзілася ў сярэдзіне XIX ст. у Пэрсії. Іхні галоўны храм — у ізраільскай Хайфе, куды кожны вернік мае схадзіць у дзвеяцідзённую пілігрымку хаця б раз у жыцьці. Яны моляцца, павярнуўшыся тварам да Хайфы, ня маюць съвятароў. Яны носяць звычайную вопратку. Месяц таму ўбачылі съвет малітвы бахаі па-беларуску.

Бахаі (націск на апошні склад) — арабскае слова, што азначае «съвяцло, слава, веліч». Рэлігійнае аб'яднаныне бахаі ў Беларусі мае пяць зарэгістраваных суполак (Берасьце, Віцебск, Гомель, Менск, Магілёў) і чатыры незарэгістраваныя — агулам блізу 400 чалавек у 41 паселішчы. Адзіны на ўсю Эўропу храм бахаі — у Франкфурце-на-Майне, хоць яны маюць суполкі ў 188 краінах ды налічваюць каля 5 млн прыхільнікаў.

У Беларусі першы вернік бахаі зявіўся ў 1978 г.: інжынер-электронік Гэльмут Вінкельбах ажаніўся з савецкай грамадзянкай і пераехаў сюды зь Нямеччыны. У той час яму даводзілася маўчаць пра сваё веравызнаньне. Першы беларускі бахаі зявіўся толькі ў 1989 г. У 1992 г. вернікі зарэгістравалі першую суполку з 30 чалавек. Найбольшага росту (да 400 дарослых чальцоў) суполкі бахаі дасягнулі ў 2000 г. Цяпер, кажа чалец Духоўнага сходу бахаі Беларусі Васіль Кісьляк, ёсьць тэндэнцыя да зьніжэньня колькасці: моладзь выяжджае за мяжу, суполкі ня маюць магчымасці весці актыўную прапаганду.

Пераклад съвятых тэкстаў на беларускую — справа, вельмі важная для бахаі. Нездарма яны і сайт (www.bahai.by) маюць па-беларуску. «Заснавальнікі рэлігіі заахвочвалі нас да перакладаў на ўсё мовы съвету. Да таго ж, калі мы перакладаем гэтыя тэксты на іншую мову, то яна атрымлівае штуршок да развицця», — кажа В.Кісьляк. Пераклады для беларускага выданьня былі зроблены з ангельскай: «уцаркаўлённых» перакладчыкаў з арыгіналу на арабскай і фарсі беларускія бахаі не знайшли.

Малітвы аздоблены выцінкамі маставікі Ірыны Сазонавай (аналігічныя расейскія і ўкраінскія выданыя выходзілі без маставікі аздоблення). Паводле слоў В.Кісьляка, нацыянальная самабытнасць для бахаі — вельмі важны момант: на ўсе замежныя сустрэчы беларуская дэлегацыя выяжджае ў нацыянальных строях. У нацыянальных традыцыях аздоблены таксама падарункі беларускага аб'яднання, дасланы ў галоўны храм у Хайфе.

Адам Воршыч

Паэт на троне

23 чэрвеня ў менскім Чырвоным касцёле адбылася прэзентацыя кнігі дугоўнай паэзіі Рыгора Бараудуліна «Ксты». Чынны ўдзел у ёй браў прафашч касцёлу. Уладзіслаў Завальнюк, які перад пачаткам адслужыў імшу ў гонар беларускіх літаратаў. Пасля артысты беларускіх тэатраў чыталі вершы з новае кнігі. Вечарына доўжылася тры гадзіны, раздача аўтографаў заняла ненашмат меней часу.

PHOTOMEDIA.NET

СЪЦІСЛА

Сумленны прысуд

Суд Барысава 17 чэрвеня адмяніў пастанову адміністрацыйнай камісіі, якая прысудзіла актыўству незарэгістраванай арганізацыі «Зубр» **Алесю Малчанаву** штраф у трох базавыя велічыні за ўдзел у вулічнай акцыі. 7 красавіка ў Смалявічах ён зь іншымі стаяў з партрэтамі зыніцкіх людзей. Адміністрацыйная камісія палічыла акцыю пікетам і аштрафавала.

Уціск студэнтаў

Супрацоўнік КДБ Аляксандар 20 чэрвеня правёў размову з актыўствам незарэгістраванага Задзіночання беларускіх студэнтаў, студэнткі МДЛУ **Ганнай Красавіч**. Ён падышоў перад іспытам і стаў цікавіцца ўдзелам дзіўчыны ў стажыроўцы ў Бэрліне 2003—2004 г., калі яна працавала паводле праграмы Эўразіязу «Моладзь» у сацыяльным сектары.

Гомельскі гарадзял адукцыі 22 чэрвеня адмовіўся прыняць на працу выпускніцу ўніверсітэту ім. Ф.Скарыны, актыўству незарэгістраванага руху «Лімон» **Юлію Сівец**. Падчас разъмерка-

ваннія ўвесну гарадзял прыслалі на яе персанальную замову, аднак цяпер адклікаў свой запыт.

У Полацку

Адміністрацыйная камісія пры Полацкім гарвыканкаме 21 чэрвеня вынесла паліпредзданье **Міхасю Баўтовічу** за распаўсяход друкаванай прадукцыі без выходных зьвестак. Гэтым выданынем міліцыянты паліцічыя білетын «Полацкі край», які старшыня гістарычнага клубу «Вытокі» меў у колькасці 11 асобнікаў падчас рэгіянальнай канферэнцыі дэмакратычных сіл у Віцебску.

«Народная воля» змагаецца

Журналістай «Народной волі» не акрэдытувалі на прэс-канфэрэнцыю генпрокурора. Пяціра Мікалашэвіч 23 чэрвеня. Афіцыйная прычына — адсутнасць месца ў залі. Акрамя таго, 27 чэрвеня начаўся судовы пракэс з удзелам рэдакцыі «Народной волі». Журналісты абскарджаюць паліярдзянне, якое Мінінфармациі вынесла за дзве сакавікі публікацыі. Чыноўнікі палічылі, што ў артыкуле «Віртуальная вайна

ўнучкі з бабуляй» быў апублікаваны незавершаны матэрыялы судовай справы, а «Зверот да воінў-інтэрнацыяналістам» быў распаўсяходжаны ад імя незарэгістраванай арганізацыі — руху імя Юрая Захаранкі «Абаронцы Айчыны».

Віцебскія затрыманы

У Віцебску падчас несанкцыянаванай акцыі ў падтрымку Паўла Севярынца і Міколы Статкевіча 22 чэрвеня затрымалі старшыня місціцкай філіі незарэгістраванага «Маладога фронту» **Яніс Чучман** і актыўст ПБНФ **Хрыстофор Жаляпаў**. На абодвух склапі пратаколы за распаўсяходжанне ўётак без выходных зьвестак, зъмест якіх насякі шкоду дзяржаўнаму ладу і грамадзкаму парадку.

У Жлобіне

Старшыню Жлобінскай раёнай арганізацыі ПКБ **Валер'я Рыбчанку** 22 чэрвеня зволынілі з працы на Беларускім металургічным заводзе. Пакуль ён абскарджаў у судах вымовы адміністрацыі, якія зволынілі за «сystэматачнае невыкананне без паважных прычын» абавязкай, ускла-

дзеных працоўнай дамовай».

Салігорскі бізнэс

Вышэйшы гаспадарчы суд 22 чэрвеня адмовіў лідэру салігорскіх прадпрымальнікаў **Аляксандру Цацуру** ў скарэze на дзеяніны гаспадарчага суду Менскай вобласці. Паводле прысуду бізнэсовец мусіў ліквідаваць запычанасць перад фондам сацыяльнай абароны населеніцства — 2 млн руб. Цацура лічыць, што не ававязаны плаціць, бо не становіўся на ўлік у гэтым фонде.

У Смургонях

Дэпутата Смургонскага райсавету **Рамуальда Ўлана** 23 чэрвеня пазбавілі дэпутацкіх пайна-моцтваў.

Справы Чаркасавай і Завадзкага

23 чэрвеня пракуратура Беларусі падвойжыла тэрмін расціследавання забойства журнالісткі **Веранікі Чаркасавай** да 21 жніўня. У той самы дзень аднавілі крымінальную справу аб зынічненіі тэлеапаратара **Зымітра Завадзкага**.

Справа Скрабца і Марыніча

23 чэрвеня аўяднаныя дзівве крымінальныя справы супраць **Сяргея Скрабца** — 2003 і 2005 г. **Ігаря і Павала Марыніча** падалі 27 чэрвеня касацыйную скаругу на раашэнне суду Цэнтральнага раёну Менску пра канфіскацыю маёмасці.

Палікам пішуць

У Саюз паліякай Беларусі 27 чэрвеня прыйшоў ліст з Беларускага тэлебачання за подпісам на-месніка старшыні Дзяржрэйкампаніі Аляксандра Мартыненкі. Чыноўнік паведамляе, што 13 траўня ў этэр БТ не выходзіў фільм «Хто замовіў Саюз паліякай». Палікам прэтаваўся супраць неаднократнага паказу фільму, які яны называюць паклённіцкім і распальваючым міжнароднай варожасцю.

Галадоўка спыніца

Бабруйчанка **Любоў Санкевіч**, якая працавала ў санкцыянаўную акцыю на плошчы Бангалор у Менску з пачатку чэрвеня, галадоўка 27

чэрвеня спыніца галадоўку.

У Горадні

Судовая калегія па грамадзянскіх справах Гарадзенскага аблсуду 27 чэрвеня признала законным звальненне актыўіста прафсаюзу РЭП **Паўла Саўкіна** з Гарадзенскага завода аўтамабільных агрэгатаў. Яго звольнілі яшчэ ў лютым — нібыта за систэматычнае невыкананне без паважных прычынай працоўных абавязкаў, хаця Павал лічыць прычынай сваю прафсаюзную дзеянісць. Цяпер ён рыхтуе аблсуду.

Халіп і «БДГ» такі адбіяруць

Менгар суд 27 чэрвеня пацвердзіў раашэнне суду Каstryчніцкага раёну паводле пазову Аркадзя Мара да **Ірыны Халіп** і ўнітарнага прадпрыемства «**Марат**» — выдаўца «Беларускай деловай газеты». Яны абскарджаў раашэнне, згодна з якім I.Халіп павінна выплатіць 10 млн руб., а «Марат» — 50 млн руб.

АШ

КАРАГОД вакол купальскага вогнішча завабіў нават манашку. Вёска Мосар, Глыбоччына.

На вучобу з пропускам

У аршанская СШ №18 пры канцы навучальнага году ўвялі прапускны рэжым — пры ўваходзе ўсталяваныя спэцыяльныя турнікеты, празь якія можна прайсьці толькі пасыль прад'яўлення адпаведнага пропуску з фатадымкам. На думку адміністрацыі, гэта паспрыяе ўзмацненію грамадзкага парадку і дысцыпліны, ня пусціць у навучальную ўстанову пабочных асоб. Абсталяванье для кантролю было прывезена ў школу з былога рэжымнага прадпрыемства радыёзаводу «Чырвоны каstryчнік» (цяпер РУП «Лес»). Яно ўжо даўно ўстарэла ды зусім не ўпрыгожвае школьнага вэстыбулю, дзе маецца цудоўны зімні сад з фантанам. Да таго ж абсталяванье мае малую прапускную здольнасць, таму раніцай вучні і підагогі часам вымушаны становіцца ў чаргу.

Здараеца, што турнікеты «заціскаюць» дзяцей, асабліва вучняў малодшых клясаў, пэўную праблему яны ўяўляюць і для кабет мажной камплекцы. Канчатковыя вэрдыкты новаўвядзенню павінны вынесці спэцыялісты МНС, якія лічаць, што наяўнасць прапускной систэмы можа прывесці да парушэння правілаў проціпажарнай бяспекі.

Паэтка-ідэоляг

Ворша — бадай, адзіны буйны горад у краіне, дзе бракуе сапраўдных майстроў, паводле слоў Уладзімера Караткевіча, прыўкраснага пісьменства. Паэтка ды паэт хапае нават з лішкам. Але

афіцыйна прызнаных творцаў, сяброў Беларускага саюзу пісьменнікаў, на 140-тысячны горад усяго адзін. Гэта «стасцічная адзінка» трывамаца некалькі дзесяцігодзінь. Пасыль сімерці празіка Леаніда Каладзежнага сяброўства ў Саюзе мае толькі Надзея Стаковіч, былая намесніца старшыні райвыканкаму, зъ нядыўнага часу начальніца яго ідэялічнага аддзелу. Лёс як паэткі ў яе досьціх незвычайны — пачала пісаць верши (пераважна па-рассейску) у сталым узроўніце, напрыканцы 1990-х. Пасыль выданыя першага паэтычнага зборніка была прынятая ў БСП. Прэзентацыя новай кнігі вершаў «Асяніны» («Беларускі кнігазбор», 2005) адбылася ў аршанскім музеі У. Карапкевіча. Музэйшчыкі спадзяюцца, што ў Карапкевіча юбілейны год дапамога аршанскай паэткі будзе вельмі патрэбнай.

Яўген Жарнасек,
Ворша

Купальле на Полаччыне

У ноч на 23 чэрвеня наваполацкі гісторыка-культурны клуб «Княжыч» на беразе малаянічага возера Наўліца наладзіў Купальле. Сябры клубу займаюцца адраджэннем беларускіх аўтэнтычных сіятаў, таму ладзілі Купальле паводле ўсіх старажытных правілаў: і вогнішча запальвалі з дапамогаю крэсіва, і шост з купальскім колам быў пасярод кастра, і варажбou на вянках праводзілі, і ў расе на досьвітку качаліся. «Княжычы» ўпарты, ужо дзязвятим разам,

святкуюць Купальле ў дні летняга сонцестаяння, як тое рабілася ў даунія часы, у пару росквіту жыватворных сілаў прыроды. Пад адкрытым небам адбываўся спектакль па п'есе, якую напісаў сам беларускі народ.

Васіль Кроква,
Полацак

Горацкія рэаліі

У Горацкім раёне з 17 279 чалавек занятага насельніцтва 664 — індывідуальны прадпрымальнікі. У іх працујуць па найме 243 чалавекі. У фермерскіх гаспадарках працуе 31 чалавек. Цікава, што прафесію «служка рэлігійнага культу» ў раёне маюць 22 чалавекі.

Эдуард Брокараў,
Горкі

Бялыніцкая статыстыка

Колькасць жыхароў Бялыніцкага раёну складае 22,4 тыс. чалавек. У саміх Бялынічах живе 9,9 тыс., што на трох адсоткі меней, чым летасло. У параўнанні з адпаведным леташнім перыядам колькасць насельніцтва ў раёне скарацілася на 3,9%.

Базыль Ліцьвіновіч,
Бялынічы

Помнік у Ільлі

Архітэктар з Вялейкі Анатоль Капцюг распрацаўваў праект помніка-капліцы паўстанцам-каліноўцам. Дакладней, па фатадымках, што захаваліся, архітэктар узнавоў помнік, узвядзены ў 1930 г. у мястэчку Ільля. Тутака 16 траўня 1863 году ў жорсткай бойцы быў разьбіты адзел

паўстанцаў і забіты яго камандзір Вінцэнт Козел-Паклеўскі. Забітыя паўстанцы пахаваны недалёка ў лесе.

Сяргей Макарэвіч,
Вялейка

Самы багаты мячук

Самы заможны чалавек у Беларусі, паводле звестак Міністэрства падаткаў і збораў, жыве ў Менску. Як паведаміў на сустрэчы з журнalistамі намеснік міністра Аляксандар Дарашэнка, даход гэтася асобы за мінулы год склаў 680 млн рублёў (прыблізна \$316 тыс.) згодна з прадстаўленай дэкларацыяй.

Вядома таксама, што на гэты — самы буйны ў краіне ў 2004 годзе — даход быў налічаны падаходны падатак у памеры 130 млн руб., паведамляе ITAP-TASS.

Па максімальнай стаўцы падатак заплацілі летасло яшчэ трох тысячаў чалавек, чый гадавы даход перавысіў 20,925 млн. руб. (каля \$9,7 тыс.). Было таксама ўстаноўлена, што звыш трох тысяч чалавек паспрабавалі ўтаяць свае даходы.

Паводле інфармацыі Аляксандра Дарашэнкі, сярэдня па краіне стаўка падаходнага падатку складае 13,2%.

Сёлета падатковыя органы рэспублікі зьбіраюцца асаблівой ўвагу надаць выяўленню даходаў, якія атрымліваюць беларусы за мяжой, у прыватнасці студэнты, што выяўжджаюць на канікулах на заробкі. Пры гэтым Дарашэнка адзначыў, што ў беларускага падатковага ведомства ёсць пагадненіні пра абмен інфармацыяй з калегамі з 60 краінай.

МБ; ITAP-TASS

МУШТАРДА

Чорны бумэр, ён жа — чорны варанок

**АЛЕСЬ
БЕЛЫ**

Не пасьпелі азірнуцца, а ўжо заканчваецца ўсенароднае абмеркаванье новых Правілаў дарожнага руху. Калі да 15 ліпеня ня выкажацца, што вы думаеце з нагоды ўключэння «каварыйкі» пры руху заднім ходам, ваш бясцэнны голас будзе страчаны.

Апошні раз, калі не памыляюся, усенароднае абмеркоўвалі брэжнёўскую канстытуцыю 1977 г. Здаецца, у народу за гэты час назапасілася патрэба хоць што-небудзь абмеркаваць, так што гэта адчувае нават улада. Але чаму менавіта ПДР? Чаму не відавы склад Чырвонай Кнігі, сьпіс дазволеных лекавых прэпаратаў, даведнік Менскай тэлефоннай сеткі? У крайнім выпадку, выбарчас заканадаўства або назвы менскіх вуліц?

Кажуць, што дабрабыт і, адпаведна, ступень аўтамабілізацыі сярэдняга беларуса за тыя два гады, што прайшли з зацвярджэння папярэднім рэдакцыям правілаў, вырасла настолькі, што цяпер становішча на дарогах датычыцца літаральна кожнай сям'і. З гэтым можна пагадзіцца. Аўтамабіль імкліва робіцца другім домам, прычым у адрозненіне ад першага, цалкам прыватнага, гэты дом на колах красамоўна адлюстроўвае і сацыяльны статус, і грамадзянскую пазыцыю кіроўцы, і ступень яго выхаванасці.

Назіраныне за дарожными рухамі не спрыяе захаванью традыцыйнага міту пра беларускую мэнтальнасць у той яго частцы, дзе гаворыцца пра талерантнасць, лагоднасць, рахманасць. Якая тыповая рэакцыя на «лаха», які недастаткова хутка саступіў дарогу? Слушна, абагнаць яго і дэмантратыўна падставіць яму дупу. Лічаныя адзінкі прапусцяць пешахода на «зэбры», у які колер яе ні фарбуй. Вывіжджае «лох» з другараднай вуліцы на магістраль, па якой павольна цягчэ аўтамабільная рака, — хай пачакае з паўгадзіны, бо заходні жэст — паднятая ўгору рука з адагнутай далонінёю — у нас ня дзейнічае. Як і іншыя правілы буржуазна-фэадальнай ветлівасці. Нездарма ж менавіта мы далі ўсходнеславянскому съвету гімн аўтамабільнага мача — «Чорны бумэр».

Хамства на дарогах даўно зрабілася неад'емнай часткай беларускага ладу жыцця.

Але прычым тут дарогі? Хамства пануе ўсюды, то чаму менавіта на дарогах яно мусіць саступаць?

Калі б я быў правадыром нацыяналістаў, абвісьці бы кампанію за ветлівасць на дарогах. Маўляй, сапраўдны беларус за рулём паводзіць сябе выключна па-рышарску, нават калі ня слухае ў дадзены момант «Легенды Вялікага Княства» і ня можа назваць імёны ўсіх польных гетманаў ВКЛ. І нават прыдумаў бы гэты кампаніі эмблему — што-небудзь аўтамабільна-галянтна-шляхетна-ліцьвінскае, з колерамі нацыянальнага сцягту. І які-небудзь кодэкс прыстойных паводзін, і прывітальны жэст: «Мы з тобой адной KRYWI!» Але ці ня дзеля таго ѹ спатрэбліці новыя правілы, каб прадухіліць гэтыя пансія выбрыкі? Кажуць, што ня будзе дазволены ўздел у дарожным руху транспартным сродкам са зъмяненнямі рэгістрацыйных знакаў, маркіровак кузава, шасі і рамы, калі гэтыя зъмяненіні не зарэгістраваны ў адпаведным парадку. Дон Кіхот не прайшоў бы выехаць на нашы дарогі па свае бессымяротныя подзвігі. Хай ведае: гэта краіна — для Санча Пансы.

Спаборніцтва з-за вакансій

Выданье кніжкі пра Лява Сапегу ажыцьцёўлена ў рамках манаграфічнага нумару квартальніка *Marijlouskaga* таварыства «Брама» *«Край/Kraj»*. Пэрыёдк мае і падназыву: *«Polonica—Albaruthenica—Lithuanica»*, як бы акрэсльваючы гісторыка-культурныя ашшары Краю. На падназыве пэрыёдкі мушу зрабіць заўвагу: у Беларусі пашиярлася лацінскае напісаныне слова, вытворнага ад назову нашай краіны, — *«Alboruthenica»*. Так пішуць усе, хто мае патрэбу ў неіх клясычных алюзіях. Але паводле правілаў лацінскага словаўтварэння правільна будзе *«Alboruthenica»*. Літара а ў слове «белая» захоўваецца толькі ў назоўніку, калі трэба напісаць, напрыклад, *«Rusia Alba»*.

Арыгінальная вэрсія кнігі ўжо была прадметам разгляду ў Беларусі (гл. рэцензію У. Свяжынскага ў часопісе *«Спадчына»*, 2002, №5—6). Што тычыць асобы самага канцлеру, варта адзначыць адну асаблівасць. У апошні час, у тым жа Інстытуце гісторыі, прыходзіцца чуць шмат крытычных выпадаў супраць Сапегі. Маўляў, гэта раздатая фігура, рэальная дзеяньні якой зусім несувиемерная са створанымі вакол яе мітам. Рэч у тым, што Сапега стаў падканцлерам у 1585 г. у няпоўнай 28 гадоў. І з прычыны свайго досьведу і кароткага часу службы на пасадзе ён ня мог быць стваральнікам такога дасканалага зводу заканадаўства, як Статут 1588 году. А падобная роля прыпісваецца яму ў беларускай папулярнай літаратуре. І больш за тое, чуюцца далей дакоры, Сапега цынічна скрыстаў сътуацыю, манапалізаваўшы права на друк Статуту і зарабіўшы на гэтым немалыя гроши, бо ўсе інстанцыі мусілі набываць у яго збор законаў уласнае дзяржавы. Каторы раз мы назіраем, як ківач цыклічна пратісває свою траекторыю, а гісторычная думка перадаць ад усхвалення да самазнішчэння. Штучная герайцыя нараджае адпречваньне, і цвярозаму погляду наагул застаецца няшмат месца.

С.Лазутка не ўхіляецца ад размовы пра розныя погляды на дзеяньні як Сапегі. Аўтар схіляецца да думкі, што, хутчэй за ёсё, асноўны

Насуперак распаўсяуджанаму меркаванью тэкст Трэцяга Статуту ВКЛ быў заслугай папярэднікаў Сапегі — Мікалая Радзівіла Рудога ды Астафія Валовіча. Сапега толькі рэдагаваў і прымаў Статут. Затое Сапега манапалізаваў права на друк Статуту і зарабіў на гэтым немалыя гроши.

Тэкст Трэцяга Статуту ВКЛ быў падрыхтаваны ў канцылярый вялікага князя літоўскага пад кірауніцтвам папярэднікаў Сапегі — Мікалая Радзівіла Рудога ды Астафія Валовіча. «Заслуга ж Лява Сапегі толькі ў завяршэнні рэдагавання і прыняція Статуту. На апошнім этапе кадыфікацыі, стаўшы старшынём камісіі Сойму па падрыхтоўцы Статуту, ён аддаў усе свае сілы і талент дзяржаўнага дзеяча, грунтоўную дасьведчанасць у правазнаўстве таму, каб быў завершаны гэты ўнікальны... звод законаў, якога ня мела на той час ні адна фэадальнае дзяржава Эўропы».

Што да друку Статуту, то ня варта забывацца, што ў прававой традыцыі ВКЛ, пры адсутнасці жорсткага цэнтралізму, большасць дзяржаўных спраў (за выніяткам хіба вайсковых, дый тое з пэўным выключэннем) вырашалася праз пэрсанальныя даручэнні і дэлегаваныя паўнамоцтва, а платай за службу меўся быць ці то маёнтак, ці то прыбытак ад акцыі. Так і Леў Сапега атрымаў ад гаспадара Жыгімонта Вазы прывілей на друк Статуту, які трэба было надрукаваць, і «з гэтай задачай ён выдатна справіўся». Паступлены ад продажу кнігі былі плацяю канцлеру за працу, бо систэмы службовых акладаў у нашым разуменіні тады не існавала.

Пасталеўшы, Л. Сапега стаў сапраўдным патрыярхам палітыкі і дзяржаўнай службы ВКЛ. Кароткі аповед пра гэту асобу хачу закончыць з «Успамінаў» Альбрэхта Станіслава Радзівіла пра эпізод з прыездам караля ў Вільню: «Вартым зьдзіўлення было бачыць 80-гадовага дзядка, які на кані гарцеваў з гетманскай булавой перад каралём; ужо спарахнелая старавесць трымалася з апошніх высіл-

**Станіслаў Лазутка.
Леў Сапега
(жыцьцё,
дзяржаўная
дзейнасць,
палітычны і
філізофскі
погляды):**

Манографія / Пер. з
літ. В. Люкевіча; Пад
ред. Я.Іванова. —
Магілёў: ГА МТ
«Брама», 2004. — 1
04 с. («Край=Kraj» 1—2
(13—14) 2004).

МАЛЮНАК СЯРГЕЯ ХАРУСКАГА

каў, бо ў той самы дзень, маладосьцю ахоплены, ён ледзьвье не разъвітаўся з гэтым съветам». Праз два тыдні, 7 ліпеня 1633 году, Сапега прымаў дэлегацыю з Італіі. «Паслья абеду, калі граля музыка, вясёлы дзядок плискаў у далоні і кружкі ў гурце; неўзабаве, пакинуўшы з гасціямі сына, пісара ВКЛ [Казімера Лявона], сам выйшаў... і ўжо жывым не вярнуўся, бо адным духам закончыў жыцьцё. Далі знаць сыну, той прыбег, але ўжо знайшоў мёртвым... дом напоўніўся смуткам, страх разагнаў гасціц; вакансіі, якія засталіся паслья яго, прымусілі многіх з-іх спаборніцаў».

* * *

Дзякую перакладчыку Віктару Люкевічу і рэдактару Яўгену Іванову за падрыхтоўку і выданье гэтай кніжкі. Хачу толькі крыху спыніцца на некаторых адметнасцях са мага перакладу, а менавіта тэрмінагічных асаблівасцях.

Вось у беларускай вэрсіі кнігі пра Сапегу мы бачым багата калек з літоўскага, часта недакладных. «Kazimieras Jogailaitis» перадае ўж «Казімер Ягайла», хоць і па сэн-

се, і па граматычнай форме гэта сын Ягайлы — Казімер Ягайлівіч, магчыма лацінізаваная форма «Казімер Ягелён».

Гаштаўт (афіцыйная беларуская норма — Гаштольд) названы ў беларускім тэксце зусім па-літоўску — Гаштаўт.

Непрымальным зьяўляецца выкарыстаныне польскай калькі «Жэч-пасполіта», бо ёсьць старабеларускае азначэнне «Рэч Паспалітая», якое дакладна перадае сэнс лацінскага *«res publica»* як «грамадзкая справа». Тым больш што назва «Рэч Паспалітая» замацавалася ў сучаснай мове ды была запазычана таксама рэссійскай. У літоўскай мове гэты тэрмін часта сталі перадаваць як «Respublika». Вось і перакладчык актыўна ўжывае «Respublika» замест «Рэч Паспалітая», што не адпавядае беларускім тэрмінам традыцыйным ды зачыненням сэнс аповеду.

Напэўна, на старонках «Нашай Нівы» мне варта яшчэ будзе спыніцца над тэмай, якую можна назваць «Шмат сэнсаў Рэспублікі», а таксама на паходжаньні тэрміну «Рэч Паспалітая».

АДЗ

СЦІСЛА

Дэбют Шчаснага драматурга

П'есу пра жыцьцё палітыка й кампазытара Міхала Клеафаса Агінскага «Фантазія ля-мінор» напісаў кіраунік Нацыянальнай камісіі па спраўах UNESCO, пасол Уладзімер Шчасны. Напярэдадні 240-годзідзя Агінскага п'еса 30 ліпеня будзе пастаўлена калектывам Менскага абласнога драмтэатру ў Залесісці (Смургоншчына). Каб не афішаваць прозвішча, Шчасны выступіў пад псэўданімам — Уладзімер Драздоў.

Браты Грым — сусъветная спадчына

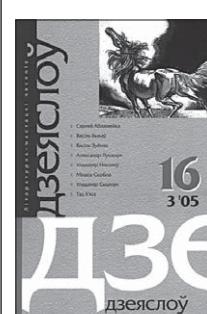
Казкі братоў Якаба і Вільгельма Грим уключаны экспертымі UNESCO ў Сыпіс сусъветнай спадчыны як «найважнейшы этап на шляху аб’яднання ўсходніх і ўсходніх традыцый складаньня казак».

Нямецкая прэмія для турка

Аб’яднаныя нямецкіх кнігагандляроў прысудзілі прэмію міру слыннаму турецкаму празаіку Архану Памуку. Летасць прэмію

атрымаў вугорац Пётр Эстэргазы, пазалетасць — Сьюзан Зонтаг. Уручаны ў 23 кастрычніка на цырымоніі закрыцця Франкfurцкага кніжнага кірмашу. Прэмію Памуку прысудзілі за адлюстраваны ў кнігах проблем сусідаваньня ісламу і хрысціянства. На радзіміе пісьменніка апошнім часам моцна крытыкуюць: у лютым у інтэрвю швайцарскай *«Tages-Anzeiger»* ён назваў генацидам масавую разыню, учиненую туркамі супраць армяніяў у 1915 г.

АВ

Дзяяслово-16

Дзяяслово. №3 (16). 2005.

У новым нумары «Дзяяслова» — інноў німала Быкава і пра Быкава. Аляксандар Лукашук друкуе сваю перапіску з пісьменнікам, з якога можна даведацца, як рэагаваў Быкав на самыя розныя падзеі, тэнденцыі моды 1999—2003. Па ўспамінах Сяргея Абламейкі пра апошнія тыдні Быкава рассыпаны шматлікія невядомыя факты жыцця і памірання пісьменніка, які і ў паміранні заставаўся вялікім этыкам. У нумары таксама — пазэя Васіля Зуёнка і Віктара Сылінка, апавяданыні Ўладзімера Някляева — раман Віктара Вальтара «Роджаны пад Сатурнам», напісаны гэтым малавядомым пісьменнікам з Дзінішчыны ў 1920-х.

31-я кніга «Кнігазбору»

Рыгор Крушына «Выбраныя творы». 31-я кніга праекту «Беларускі кнігазбор». Пытайцца ў кнігарнях.

Горад Гомель, штат Луізіяна

Невядомыя на радзіме музыкі выяжджаюць за мяжу і бяруць першае месца на міжнародным конкурсам. Калі такое робіца нормай, настает час для аналізу. Гомельскі гурт «Al Narrator Orchestra» ўпэўнена перамог у конкурсе аматарскіх калектываў на фэстывалі «Ноч bluesowa» ў польскай Раве-Мазавецкай. Піша Зыміцер Падбярэскі.

Луізіянскі блуз на берагах Сажа

Фэстываль — аднагодак «Басовішча», аднак упершыню беларускіх музыкаў запрасілі ў Раву-Мазавецкую пяць гадоў таму. З таго часу мае два першыя месцы на конкурсе і трэх заахвочвальныя прызы ад журы. Пазалетася менская трой «Big Val, Svet & Al» уразіла міжнароднае журы арганічным, стылёвым выкананьнем карэнага блузу. Сёлета гамельчане з «Al Narrator Orchestra» пайшлі яшчэ далей, прэзэнтаваўшы праGRAMU, заснаваную на зайдэку — разнавіднасці дэльтаблузу, радзімай якой зьяўляецца штат Луізіана.

У Беларусі такую музыку выконвае толькі «Al Narrator Orchestra». А паколькі ён адзіны, яго вядомасць не выходзіць па-за межы дэльты Сажа.

Зайдэка — клясычны вясковы блуз, які спалучае ўласна блузавую традыцыю і спрадвечную музыку креолаў — перасяленцаў з Францыі на поўдзень Злучаных Штатаў. Паколькі адным з тыповых для французаў інструментуў быў акардён,

менавіта ён у музыцы зайдэка стаіць на першым пляне, спалучаючыся ў гучаныні са слайд-гітарай і губным гармонікам.

Хваляваліся дарма

«Al Narrator Orchestra», што складаецца з шасці чалавек, утварыўся мінулай восеньню з ініцыятывы «бацькі» гомельскага блузу, гітарыста, съпевака і выкладчыка Аляксандра Цыганка. Выступ у Раве-Мазавецкай быў усяго другім публічным канцэртам калектыву. Па-за межамі гурту яго ўдзельнікі захапляюцца іншай музыкай. Так, Аляксандра Сафонава ведаюць пад імем Аляксандар Софікс як выканаўцу нью-эйджу, акардэніст Аляксандар Гулай выступае ў складзе фанкавай каманды. Аднак пад кірауніцтвам Цыганка яны граюць старыя гучаныні зайдэку, прычым выглядаюць на сцэне на дзвіа ўпэўненса.

У рэпэртуары групы ня толькі творы клясыкаў жанру. Якія б творы ні выконваліся, усе яны падаюцца як фірмовая гомельская страва — толькі ва ўласных аранжыроўках. Падмурак гучань-

ня складаюць дыялёгі губонга гармоніка і акардэона, грунтоўна падмацаваныя гітарай А.Цыганка. Гэта ўражвала на фоне польскіх гуртоў, якія выконвалі стандартны рок з блузавымі інтанцыямі.

Галасаваныне адбывалася дэмакратычна. Спачатку сябры журы з Польшчы, Славаччыны, Беларусі і Вугоршчыны назвалі тыя калектывы, якія звязвалі на сябе ўвагу. Усе сярод іншых назвалі і гамельчан. Затым па большасці згадак адбраўлі чатыры групы, і па выніках другога туру галасаваныня выявілася, што «Al Narrator Orchestra» — пераможца. Другой у конкурсе стала польская група «The Town» з аўтарскімі польскамоўнымі блузамі, трэцяе месца падзялілі славакі «Zalman Brothers Band» і «Blues Pill» з Вугоршчыны. Пры гэтым «губны гармонік» гамельчукой Дзьмітры Роба быў адзначаны прызам у выглядзе добра мікрофона.

Тут бы якому з менскіх канцэртных агенцтваў неадкладна наладзіць канцэрт гамельчан хоць бы ў якім з клубаў. Але выканаўцам блузу ў Беларусі, мусіць, наканавана заставацца прыгнечанай музычнай меншасцю...

Брытанцы на разагрэве

Паколькі фэстываль у Раве-Мазавецкай адбываўся ў пятнашцаты раз, арганізаторы парупіліся і пра шыкоў-

ны фээрвэрк, і пра гасцівую частку праграмы. І тут паслушаць было што!

Менчукоў з «Мадэры гард блуз» «разагравала» легенда сусветнага блузу «Ten Years After»?! Склад англічан быў амаль арыгінальні: Чык Чарчыл на клявішных, Лэа Лаянз на басе, Рык Лі на барабанах. Элвіна Лі замяняў 27-гадовы гітарыст і съпявак Джо Гуч, але гэта была з тых замен, якія кашы аніяк не псуяць. Энэргія, з якой працавалі блузавыя пэнсіянеры, вартая пераймання.

Беларусь бязблузавая

І што мае ў выніку? Спышнілася традыцыя блузавых фэстываліў у Менску, на сустэрэах у блузавым «Старклубе» адны ѹ тыя ж выканаўцы, гурт «Mojo Blues», які вельмі шануюць у Польшчы, больш чым паўгоду працуе на поўначы Кітаю, «Крама» пазбаўлена магчымасці даваць канцэрты на радзіме, не-калі беларуская група «Seven B» зусім няблага пачуваеща ў Польшчы.

Няма блузавых прарокаў на Айчыні. А таму адно са спадзяваныяў — на Раву-Мазавецку. Як запэўніў мяне бурмістар гораду Яўгеніуш Гурай, гарадзкія ўлады прыкладуць усе сілы, каб беларускія музыкі заўсёды мелі магчымасць паказацца на «Ночы блузавай».

Аўтар выказвае падзяку памежнікам зь пераходу «Варшавскі мост» за прафэсіяналізм пры выкананьні службовых абавязкаў.

Кнігі ў дзяўчых руках

СЯРГЕЙ БАЛАХОНАЎ

Пагаворым аб прыемным: пра дзяўчынку і книгі. Ці часта здараецца ўбачыць у горадзе дзяўчыну з книгай у руках? Бывае. Дзяўчыны, розныя ўзростам і сацыяльным статусам, мераю прыгажосьці ѹ ступеню сціпласьці. Многія з іх папросту не даюць зъётуту разгледзець свае скарбы мудрасці, схаваныя пад кніжнай вокладкай. Звычайна кнішка пераварочваецца, каб, крый божа, ніводзін мінак на змог расчытаць назвы.

Аднойчы ты мусіў хвілін зь пятнаццаць пільнаваць за дзяўчынімі рукамі, якія ўпорыста тайлі кніжны загаловак. У ім мільгацелі прывабныя для тваіх вачей спалучэнні літараў. «Творчасць пісьменнікаў-постмадэрністуў» — неўпрыцім «рэканструявалася» назва, і давялося пашкадаваць, што ня маеш пра такую кнігу ані калі ўжо ўяўленьня. Зрэшты, за далейшымі ўгляданнямі вывілася, што ні Эка, ні Зюскінд, ні нават Плялевін ня маюць і блізка дачынення да яе. «Товароведение продовольственных товаров», — нібы задаволіўшыся папярэднімі катаваннямі тваёй спрагненай цікаўнасці, паказала незнаёмка вокладку цалкам.

Але бываюць і съмляйшыя. Яны наадварот імкнуща адразу кінуцца ў очы са сваёй тамінай. Яе наўмысна выстаўляюць вокладкай на съвет божы такім чынам, каб кожны здолеў даведацца, што за кніжэнцыя. Нярэдка ѿ гэтym прыкмичаюцца элеманты правакацыі, а паненкі прости яттраца ад пэўнага адчування экстрыму. Гэта амаль як стрыптыз — дэманстраваць гораду, што ѿ іхных рукоў Фройд з усімі сваімі прынцыпамі насалоды. Або зборнік задач па вышэйшай матэматыцы. Неяк давялося бачыць дзеваньку з важкім фаліянтам «Беларускі песенны фальклёр», які быў ці на самай вялікай па памерах часткай ейнага адзеньня. Усё на ёй міні, і толькі фальклёр — максі... А колькі годнасці было ѿ яе паставе! Так і прасілася на глянцевую вокладку чарговага нумару кульставага беларускага порначасону «Arche».

Беларуское чытво пабачыш ты ў руках дзяўчыната гады ў рады. Пераважна гэта кнігі па айчынай гісторыі ды літаратурныя творы школьнай праграмы. Чуў раз, як дзеўкі, пэўна, студэнтчкі, у адным кантэксьце згадвалі раман «І той дзень надышоў» Масея Сяднёва ды «Лаліт» Ўладзімера Набокава. Выслушаць іх добра не ўдалося (выскачылі на сваім прыпынку), і засталося толькі варажыць, што мелася на ўвазе: курсавая работа з парадаўнаннем творчасці беларускага і расейскага пісьменнікаў-эмігрантаў альбо факт перакладу на беларускую скандальнага твору пра амэрыканскую німфэтку. Мабыць, усё ж першае, бо Сяднёў пра пераклад «Лаліт» нават ня думаў.

Некаторыя паненкі, асабліва ў транспарце, карыстаюцца момантам і ня проста трymаюць кнігу, а чытаюць. Чытаюць манерна. Чытаюць усякае. Ад іранічных дэтэктываў пра Каменскіх і Яўлампій да рукапісных вершаваных анталёгій (справа Эўфрасінні Палацкай жыве!). А бываюць кніжкі вельмі практичныя. І, падглядаючы за чытанкамі спадарожніц у аўтобусах, пра жаданы можна навучыцца выдаляць з вуха гнойныя выдзяленыні, гатаўць салату «Сабрына» (не «Сябрына»!) з слабасалёнага селядца і вяндліны ці, нарэшце, даведацца пра асаблівасці размнажэння паласатых кітоў. Кніга — найлепши настаўнік. Пасыль чалавека.

КАЛЯНДАР

мастака Івана Рэя (1930—2002).

12 — сьвята Пятра й Паўла ў праваслаўных.

14 — 100 гадоў з дня нараджэння паэта, перакладчыка Пятра Сокала (сапраўднае імя Пятро Масальскі) (1905—1985).

15 — дзень Грунвальдзкай бітвы.

17 — 50 гадоў з дня нараджэння кампазытара Андрэя Бандарэнкі (1955). Атрымаў Дзяржпремію (1994) за опэру «Князь Наваградзкі». Цыфер сьвятар Барысаглебскай царквы ў Горадні.

18 — 275 гадоў з дня нараджэння

беларуска-польскага пісьменніка Юзафа Катэнбринга (1730 — пасля 1804).

20 — 125 гадоў з дня нараджэння паэта Гальляша Леўчыка (1880—1944); сапраўднае прозывішча Ляўковіч.

21 — 100 гадоў з дня нараджэння паэта Янкі Бобрыка (1905—1942).

25 — 100 гадоў з дня нараджэння празаіка Ілар'я Барацкі (1905—1968).

27 — 50 гадоў з дня нараджэння мастацтвазнаўца Барыса Лазука (1955).

27 — Дзень Незалежнасці, абвешчаны ў гонар прыняцця Дэкларацыі аб незалежнасці Беларусі.

Ліпень

5 — 100 гадоў з дня нараджэння балетмайстра і артыста балету Констанціна Мулера (1905—1993).

6 — 100 гадоў з дня нараджэння паэта, акадэміка АН БССР Пятра Глебкі (1905—1969).

6 — Купалы ў праваслаўных.

6 — 75 гадоў ад нараджэння заснавальніцы беларускай школы эндаакрынолягія Алены Холадавай (1930).

11 — 75 гадоў з дня нараджэння

Разметка прасторы

Працяг са старонкі 1.

На першы погляд, нічога такога звышасаблівага ў гэтай падзеі ня знайдзеш. У Базылянскіх мурох у 1919—1944 гг. месціцілася Віленская беларуская гімназія, у якой выкладаў духоўны лідэр беларускіх хадэкаў, дый наагул гэты архітэктурны ансамбль добра ўпісаны ў беларускі гісторычны кантэкст: царква Святой Тройцы, вакол якой утворыліся комплекс, быў пабудаваны на грошы Канстанціна Астроскага, тут склаў граматыку Зізані, сядзелі ў зыняволеных сябры таемных таварыстваў Віленскага юніверситету, у міжваенны часе знаходзіўся музэй імя Івана Луцкевіча. Пры наяўнасці жадання, рэурсаў і натхнення скульптараў беларускім мэмарыяльнымі шыльдамі можна абліпіць увесь фасад будынку.

Караімы ці беларусы

Аднак, баючыся крадзяжку, шыльду Станкевічу адкрылі дзэлі того, каб адразу зьняць, схаваўшы да лепшых часоў у памяшканні ТБК. Такі крок можна зразумець. Беларускія мэмарыяльныя шыльды ў Вільні часцяком становяцца ахвярамі вандалізму ці то ласых на каляровыя мэталы бамжоў, ці то хуліганаў. Вось толькі шкада, калі людзі не праяўляюць відавочнага жадання вучыцца на сваіх памылках. Знакі ўшанавання памяці беларускіх віленчукў папярэдніх пакаленняў можна было б вешаць на куды большай вышыні.

З іншага боку гарадзкая прастора ўпартка не паддаецца беларускай разметцы. У любым літоўскім выданні, разлічаным на турыстаў, мы знайдзем куды больш інфармацыі аб усіх 272 літоўскіх караімах (чый уклад у гісторыю Краю іначай як гомэа-

Віленскія рэаліі

Старшыня Таварыства Беларускай культуры ў Літве Хведар Нюнька: «Мы павесілі дзвеяць мэмарыяльных шыльдаў. Складзеныя, на жаль, ужо чатыры. Апошнія складзеныя, табліцы Натальлі Арсеньневай (на фота), асабліва шкада».

патычным і не назавеш), чым пра 41 тысячу беларусаў.

Прычыны такой брутальнай няўлагі да аўтахтоннага этнасу рэгіёну прынята шукаць у раўнівым стаўленні літоўцаў да беларускіх прэтэнзій на Вільню, не-прэзентабельным і вельмі неад抗战ным вобразе Беларусі, які склаўся ў сувесце на працягу апошніх дзесяцігоддзяў. Хоць і выглядае на тое, што віленская пытанне зь літоўскага боку трактуеца як канчаткова вырашана і роўнасць даўно саступіла месца іншым, куды больш цёплым па-

чуцьцям. Праблема ў tym, што беларуская грамада дагэтуль ня здолела паўнаварты інтэгравацца ў літоўскае жыцьцё, мае мала канектаў і ўплыву.

Барацьба за муро

Кідаюцца ў вочы вось якія рэчы. Справа ў tym, што ў пачатку чэрвеня па літоўскіх СМІ прайшло сюжэт пра канфлікт, які ўзынік паміж Віленскай курыяй, якой належыць прыблізна 3/4 плошчы архітэктурнага ансамблю, з аднаго боку, і Дэпартамэнтам па ахове культурных каштоўнасцяў пры Міністэрстве культуры Літоўскай Рэспублікі ды ўніяцкім ордэнам базылянаў, якому належыць астатнняя частка комплексу, — з другога. Сутнасць спрэчкі для сёньняшній Вільні, якая перажывае будаўнічы будум, тыповая.

Віленскае арцыбіспуства мела намер хутка адрамантаваць памяшканыні і здаць іх у аренду «адной з нарвскіх ВНУ», якія шукае памяшканыні ў Вільні». Апрача рамонту, у задуму ўваходзіла таксама і ўзвядзенне ў манастырскім двары яшчэ аднаго памяшканыня пад аўдыторыі. З ажыццяўленнем гэтага праекту манастырскі комплекс замест грамадзкага атрымаў бы камэрцыйны статус, а на участку, які ўваходзіць у ахоўную зону UNESCO, павінна была зьявіцца пабудова XXI стагоддзя. Супраць гэтага праекту выступілі як мясцовыя жыхары, якія сабралі некалькі сажень подпісаў пад заяўлі з патрабаваннем не даваць дазволу на будаўніцтва, дэпартамэнт па ахове культурных каштоўнасцяў, які абргунтоўваў сваё рапортнайым, што навабуд аўтаматычна з'янішыць архітэктурную і

гісторычную вартасць Базылянскіх муроў, так і Ордэн базыляніаў.

Усё будзе добра, толькі на трэба нічога рабіць?

Ордэн на працягу апошніх дзесяцігоддзяў спрабуе вярнуць сабе права на ўесь комплекс і ўдыхнуць ў яго жыцьцё — правесыці рэстаўрацыю царквы Святой Тройцы, перавезыці з Рыму частку рэліквій сьв. Язафата Кунцэвіча, аднавіці сад зёлак, стварыць музей, цэнтар культуры для Украінцаў, беларусаў і палякаў.

У такай сітуацыі было б лягічным чакаць, што мясцовыя беларускія грамадзкія арганізацыі прымуть у гэтай спрэчцы ўдзел з тым, каб нагадаць (ці заявіць) пра свае — няхай і нематэрыяльныя — права на Базылянскія муроў. На самрэч ня так і важна, на чым баку магло быць тое выступленне, хоць трэба прызнаць, што пляны ўніяцкага ордэну выглядаюць шматкроць сымпатичнейшымі. Аднак такога выступу не адбылося. Можа, беларусы газет не чытаюць і тэлевізара не глядзяць, можа, моцна занятыя падрыхтоўкай да Зізеду беларусаў съвету ѥз Купальня. А можа, проста вырашылі прайгнараваць заваруху, скарыстаўшыся запаветам бацькі беларускага друку Аляксандра Ўласава, які любіў паўтараць: «Усё будзе добра, толькі на трэба нічога рабіць».

Магчыма, яно ўсё будзе добра. Толькі варта ўжо падрыхтавацца да таго, што, калі прыйдзе той прыгожы дзень, калі беларусы наўажацца прымацаваць памятны знак Адаму Станкевічу да съцен колішняй гімназіі, парыў гэты ня будзе зразуметы адэватнага. Нічога страшнага не адбудзеца, толькі трэба быць гатовым да таго, што давядзенца адказаць новым гаспадарам Базылянскіх муроў (хто б імі ні стаў) на трэбах пытаннях: «Хто вы такія?», «Адкуль узяліся?» і «Што вам трэба?». Але адказаць на тых пытаннях будзе запознана. Хоць выглядае на тое, што рабіць гэта позна ўжо і сёняні.

Новы польскі прэзыдэнт будзе з Гайнаўкі?

28 чэрвеня на лекцыі ў Варшаўскім універсітэце У. Цімашэвіча сяброві і выбаршчыкаў. Выбарчы штаб Цімашэвіча павінна ўзначаліць Ялінта Квасынскую, жонку Аляксандра Квасынскага. Асноўнымі супернікамі Цімашэвіча стануць кандыдат правых — мэр Варшавы Лех Качынскі і беспартыйны кандыдат, вядомы хірург Зебінгей Раліга.

Гайнаўка — павятовы горад з 25-тысячным насельніцтвам ля Белавескай пушчы. Тут жывуць пераважна беларусы. І тут пропісаны маршалак Сойму Ўладзімеж Цімашэвіч, галоўны прэтэндэнт на прэзыдэнцкіх выбарах. Карэспандэнт «Газеты выбарчай» наведаў Гайнаўку.

Дзе знайсці ўзорнага гайнаўца? У бары «Ў Валодзі». Яго ўладальнік сабраў там сцягі, узнагароды, фатадзымкі мінулай эпохі. Над уваходам — бюст Леніна. Непадалёк ад бару — офис У. Цімашэвіча і іншых дэпутатаў Саюзу лявіцы дэмакратычнай (СЛД).

У бары сустракаю Марціна Сліпішку і Міраслава Палку. Марціну 25—30 год, ягоны сябар — удвая старэйшы. Яднаюць іх погляды на кар’еру Цімашэвіча.

— Да спадобы ў ім тое, што ён далёкі ад усіх гэтай хеўры, — гаворыць маладзейшы. — Ціма-

шэвіч ходзіць тут па вуліцах, крамах, сустракаецца з людзьмі проста так, без ніякай тэлевізіі.

— І што з таго? — рытaryчна пытаеца Пушчанец — так адрэкамэндаваўся чалавек, якога я сустрэў на прыпынку аўтобусаў. — З таго, што Цімашэвіч праедзе праз горад, толку мала. Калі «свой чалавек» вырастает так высока, ён перастае бачыць, як і чым жывуць людзі.

У самым цэнтры Гайнаўкі стаіць будынак магістрату й староства. Перад управай — помнік зубра. Калі помніка я сустракаю Пані Каталічку. Яна нам

Упраўляе магіз:

— Мы, каталікі, не прагаласуем за Цімашэвіча. Праваслаўныя гаворыць, што гэта іхны чалавек. Можа, і іхны, але дакладна я на наш. Горад падзелены, — пераконвае Пані Каталічка. — Калі да нас ксёндз прыйдзе, у мяне на ўсё пляцоўцы ўжо пышкаюць: «о, ксёндз прыйшоў»...

Але якось дачыненне да гэтага мае Цімашэвіч?

— А прамое. — Домік сабе купіў у пушчы. А чаму без аўкцыёну? Можа, нехта іншы таксама хачеў бы купіць?

У старасты Гайнаўкі Ўладзімежа Петрачука (СЛД) сваё меркаванье:

— Людзі лічаць яго сваім. Сустракаюць яго на базары, у краме. Ён зрабіў для Гайнаўкі шмат. Філіял Беластоцкага політэхнічнага інстытуту, мясцовая самастойнасць, не-узабаве адкрыцца пагранічна-

ход у Белавежы... Усё гэта адбываецца пры яго ўдзеле і дзякуючы яму.

У Гайнаўцы СЛД пачуваеца трыўала. Па выніках апошніх выбараў у павятовой радзе аказалася 10 дэпутатаў ад Саюзу з сямнаццаццю. Уласна, толькі дзеля грамадзкага спакою стараста пастаравіў стварыць кааліцыю з Беларускім народным выбарчым камітэтам (беларускі дзеячы і Польская сялянская партыя).

Цімашэвіч нарадзіўся ў Варшаве, але ўжо некалькі год ён арандуе хату ў лесе за некалькі кілямэтраў ад Гайнаўкі. У свой час там ужо пасыпей пагасціцаў Ёшка Фішэр. Цімашэвіч дбае пра свой спакой: ён пусціці фотакарэспандэнтаў, але прапасіці, каб яны не выдавалі назывы і дакладнага месцазнаходжання сядзібы. Хоць тутэйшыя, сама сабой, і так ведаюць, дзе яна знаходзіцца.

Фінляндья тужыць па Карэлії

Ці зъвернуцца фіны да Расеі наконт вяртаньня часткі Карэлії, адабранай у Фінляндіі падчас Другой сусветной вайны? Для многіх палітыкаў гэтая тэма — па-ранейшаму табу, але больш за палову фінаў выказваюцца за правядзенне перагавораў з Москвой.

Зімовая вайна

Сёлета, падчас сівяткаваньня юбілею перамогі ў Другой сусветной вайне, у Фінляндіі ажывіліся дыскусіі на тэму крываудаў, прынесеных з боку СССР. Большасць фінаў не разумеюць, чаму прэзыдэнт Тар'я Халанэн паехала 9 мая на сівяткаваньне Дня Перамогі ў Москву. Хоць яны і ставяць пані прэзыдэнту ў заслугу тое, што расейцы ўсё часцей прызнаюць факт савецкага нападу на Фінляндыю ў 1939-м. 66 гадоў таму Хэльсынкі адмовіліся перадаць усходнюю памежную тэрыторыю СССР, і краіна была атакавана Чырвонай Арміяй. Галоўны аргумент Сталіна заключаўся ў tym, што з прычын абароннай стратэгіі Савецкі Саюз ня можа дапусціць, каб мяжа праходзіла так блізка да Ленінграду.

Маленькая фінская армія цягам чатырох месяцаў паспяхова змагалася з Чырвонай Арміяй (страты фінаў ацэньваюцца ў 20—55 тысяч салдат, а савецкія — у 250—300 тысяч), аднак перавага СССР была настолькі істотная, што фінам давялося прызнаць паражэнне. Паводле мірнай дамовы, яны вымушаны былі перадаць СССР 39 тысяч км² Карэліі і паўвостраў Ханка пад вясеннью базу (у сукунасці 10% тэрыторыі дзяржавы), а таксама выплачваць рэпарацыі ў памеры \$226,5 млн золатам. Сума, як на тых часах, вялікая.

Спроба адваёвы гэтых тэрыторый падчас нямецка-савецкай вайны 1941—1945 г. (так званая Вайна працягу), калі фіны ваявалі на баку Гітлера, закончылася няудачай.

Што стала з Карэліем

З падзеленай на сем розных частак Карэліі да Фінляндіі сёняня належыць так званыя Паўночная і Паўднёвая Карэлія (Кар'яла). Землі Архангельскай і Аланецкай губерніяў Расейскай

імперыі і складлі ў 1920-х Карэльскую АССР. У 1940 г. у выніку савецко-фінскай вайны ад Фінляндіі былі адварваны землі Заходняй Карэліі і ўжо ўтворана Карэла-Фінская АССР.

На думку Вэйка Саксі — аднаго з дзеячаў руху «Пра-Карэлія» і аўтара кнігі «Карэлія, якая вяртаецца», што закранае тэму вяртаньня гісторычна прыналежных да Карэліі тэрыторый, страта тых зямель азначала велізарны ўрон. З эканамічнага гледзішча вынікі аказаліся амаль катастрофічнымі.

Віпуры, што знаходзіцца за 120 км на захад ад Санкт-Пецярбургу і сёняня называецца Выбарг, быў коліс другім па велічыні горадам Фінляндіі. Сёняня — гэта мясціна, якая ўражвае некалькімі дзясяткамі цалкам разбураных будынкаў. Ніхто тут нічога не рамантует, у руінах колішніх фінскіх фабрык і дамоў хаваюцца наркаманы і бамжы.

У пачатку галоўнай вуліцы гораду, вуліцы Леніна, — гандлёвая плошча. «Кожны прадае тут, што можа. Улетку можна гандляваць грыбамі і ягадамі з найбліжэйшых лясоў. Часам нехта становіцца з сапсанамі прыёмнікамі ці магнітафонам — знойдзеным на съметніку», — гаворыць Вадзім Матвеев, стваральнік гарадзкой інтэрнэт-старонкі.

Сярэдняя заробкі тут складаюць 50 эўра ў месяц. Самыя балочныя праблемы — беспрацоўе, якое дасягае амаль 90 працэнтаў, і вандалы, што данішчаюць таго, чаго не зрабіла вайна.

«Перад 1940 годам тут жылося цалкам добра, прынамсі, на гандлі з Санкт-Пецярбургамі можна было сёе-тое зарабіць. Цяпер жа ніхто намі не цікавіцца», — апавядае Матвеев. Ён гаворыць, што такіх гарадоў, як Выбарг, ва ўсіх Карэліі дзясяткі. З 1,3 тыс. карэльскіх вёсак засталося ўсяго каля трохсот. Астатнія вымерлі.

Ня ўсе маўчаць

Фінляндышыцы — тэрмін, сёняня добра прызыбыты, — азначаюць амежаваныне сувэрэннасці суседа вялікай дзяржавай пры слабым умяшанні ў яго ўнутраныя справы. Пасля вайны фіны маглі цешыцца, што не належыць да сацыялістычнага лягера, але пра якія-небудзь крокі, здольныя раздражніць Москву, не магло быць і гаворкі. Не магло быць гаворкі і пра Карэлію. Да распаду СССР.

«Расейцы, вымітайцяся з акупаваных фінскіх зямель!» — транспаранты з такім лёзунгамі луналі 6 верасня 2003 году пепрад фінскім парламентам. Працэст супраць маўчання ў справе Карэліі арганізавалі грамадзяне, што не ўваходзілі ні ў якія арганізацыі. Дэмантранты дамагаліся перагавораў наконт вяр-

АКЦІІ ПРАТЭСТУ супраць аддзялення Карэліі ад Фінляндіі падзяцца і праз шэсцьцідзесят гадоў.

Карэльскі краявід.

тання ўступленых Фінляндіяй на карысць СССР усходніх тэрыторый.

Але тая верасьнёўская дэмансстрацыя была апошнім акцыям таго тыпу, а ўлады па-ранейшаму маўчаць наконт Карэліі. Пазытыўна настроеныя да вяртаньня Карэліі камэнтатары абвінавачваюць прэзыдэнта Халанэн у тым, што ў дачыненіі да Расеі яна паводзіць сябе занадта кансерватывана.

Наконт забраных падчас Зімовай вайны тэрыторый з тагачасным прэзыдэнтам Фінляндіі Маўна Койвіста (1982—1994) спрабаваў размаўляць Барыс Ельцын. Скончылася ўсё заяўяв, што Фінляндія звыклася з наўным станам рэчаў і не вылучае ніякіх прэтэнзій.

«Да гэтай пары працягваюцца развагі, чаму Койвіста на выкарыстай шанцу. Можа, ён баяўся, што да ўлады вернуцца Саветы? І яшчэ, мабыць, ён не хацеў у той пэрыяд ніякіх зымесен», — тлумачыць Вэйка Саксі. Праз пэўны час Маўна Койвіста прызнаў, што тады няправільна ацаніў сітуацію.

«Нашы палітыкі гавораць, што ўзаемадычыненіні з усходнім суседам у нас вельмі добрыя, наўват выдатныя. Цікай ў гэта паведыць простым людзям, — кажа Саксі. — Многія з іх памятаюць, як у адзін дзень вымушаны былі разъвітаца з родным до-

Ці варта змагацца за Карэлію?

Былы прэзыдэнт Койвіста сцвярджае, што ўзяднаньне з Карэліяй прынесла б Фінляндіі толькі проблемы. «Нашай краіне не патрэбны дадатковыя землі. Ужо цяпер мы маєм проблемы з належным асваеннем існуючых», — гаворыць ён.

Рух «Пра-Карэлія» адмайляе такую аргументацыю. На думку яго пасльядоўнікаў, за вяртаньне згаданых зямель гаворыць вельмі шмат фактараў. Далучэнніне Карэліі сталася б жыватворным імпульсам для фінскай эканомікі і паставіла б на ногі ўсходняе рэгіёны краіны. Зынкла б беспрацоўе, бо толькі аднайменніе гарадоў і вёсак запатрабавала б 500 тысяч чалавека-гадзін у год і стварыла б 200 тысяч пастаянных працоўных месцаў. Палепшиліся б таксама магнітасць аховы Балтыйскага мора ад экалагічных катастроф — спыніліся б узечкі нафты, якія дапускаюцца расейцамі.

З якіх краін прафінансаваць ўсё гэта? У «Пра-Карэлія» ёсьць на гэта адказ: на адбудову пасярэдных тэрыторый — перш за ўсё, ва ўсходняй Карэліі і Ладазе — пайшлі б гроши, якія папярэдне павінна вярнуць Расею. Гаворка ідзе пра тая самыя гроши, якія пасля 1944 году выплачвалі Фінляндія, каб захаваць незалежнасць, што роўна, як падлічана, сёнянняшнім трыцццю мільярдам эўра.

Прыхільнікі «Пра-Карэліі» лічаць, што кірунак барацьбы, які яны абрали, правільны. Яны цвёрда перакананы, што некалі Фінляндія атрымае назад сваю Карэлію, але ня хочуць нават абмажкоўваць калі.

Што страцілі фіны

Зімовая вайна 1939—1940 гадоў закончылася падпісаньнем у Москве мірнага пагаднення, паводле якога фінскі ўрад адмовіўся ад Заходняй Карэліі, часткі Ляппянді і Рыбачага паўвостраву, а таксама на трыццаць гадоў аддаў у арэнду порт Ханка.

Пасля далучэння ўлетку 1940 году Літвы, Латвіі і Эстоніі да СССР Фінляндія, якая турбавалася пра сваю незалежнасць, устанавіла вясення канкты з Германіяй, праз год зрабіўшыся яе саюзнікам. Схіленне чашы шаляй у Другой сусветной вайне на карысць СССР і набліжэнне савецкай арміі да даваенных фінскіх межаў вымусілі Фінляндію перагледзець свой саюз. У 1944 годзе фіны разарвалі адносіны з немцамі, заключылі перамір'е ў Москве і пачалі барацьбу з нямецкімі арміямі на поўначы Фінляндіі. Маскоўскае перамір'е пачаўвердзіла вызначаныя ў 1940 годзе межы паміж краінамі. У дадатак Фінляндія аддала раён Пётсама (сёняня — Печанга), узяла на сябе абавязкальствы частковага разбрэснення і выплаты на карысць СССР рэпарацый.

Паводле «Газеты Выборчай»

— тэрыторыі, адварваныя ад Фінляндіі пасля 1939 году.

Загартаван'я

Чатырнаццаты выпуск Беларускага ліцэю ўпэўнены: «Тут, у Беларусі, мы будзем першыя». Рэпартаж **Алесі Кудрыцкага** зь ліцэйскага выпускнога.

Залі патанае ў прыщемку. Вольных месцаў німа. На сцэне, на падлозе — трышаць керамічных званочкай. Бацькі ў залі перамаўляюцца — хтосьці па-беларуску, хтосьці па-расейску, але адно слова гучыць адноўлька: «дзецы». «Проста ня верышча, што гэта ўсё скончылася», — кажа нехта зь іх. «Можа, дзецы ў Беларусі ўсё такі паступяць. Дома неяк спакайней вучыща...»

Пад птушынія съпевы на сцэну выходзіць дзяўчына ў белай сукенцы. Яна тримае ў руках папяровага жураўліка. «Сылёзы ў вачах ня суму, а разывітаныня, бо ты заўсёды застанесесь ў нашых сэрцах», — гучыць голас з дынамікай. Ліцэйскі ў вечаровых сукенках і ліцэйсты ў гарнітурах з усмешкамі выходзяць на сцэну і становяцца паўколам, узяўшы ў руکі званочки. Іх мяккая мэлодыя патанае ў аплядымэнтах. Уся залі ўстае пад слоўныя студэнцкага гімну, у якім лаціна перамяжоўваецца зь беларускімі строфамі.

Першае слова вядучыя даюць «галоўную му ювеліру, які апрацоўвае дыямэнты на фабрыцы ліцэйскіх зорак», — Уладзімеру Коласу. «Кожны раз, калі адыходзіць чарговы выпуск, нібыта кавалак адрываецца ад сэруса, — кажа ён. — Гады, якія вы празьўлі ў Ліцэі, — гэта былі гады выпрабаван'ня. Але разам з тым яны падарылі нам унікальны досьвед, якога ня мае ніхто зь беларускіх школьнікаў».

Вітанье амэрыканскага пасла

Пасыль гэтага на сцэну выйшлі хлопцы і дзяўчыны, якія ўжо навучаюцца ў замежжы — у Літве, Польшчы, Чэхіі. Вышайшую наведчіцкі моўны іспыт — яны віталі залю ня толькі па-беларуску, але і на мове той краіны, якая іх прытуліла.

Пасыль выступу ліцэйскі, якія год навучалася ў ЗША, на сцэну ўзынімаеца пасол Джордж Крол. Воплескі, якія вітаюць ягоны выступ, падобныя да грымотаў: Крол прамаўляе па-беларуску і цытуе Быкава. Залі робіцца авацію ці не пасыль кожнага сказу і лёгка даруе спадару паслу памылку «Ліцэйскае сябройства — гэта

назаўсёды». Дж.Крол з шчырай цікавасцю праглядзеў увесь канцэрт і з відавочным здавальненнем падпіваў «Gaudeteamus».

Акрамя яго выступілі і прадстаўнікі французскага, нямецкага, польскага пасольстваў. Зь Нямеччыны, дарэчы, склалася парадаксальная ситуацыя: гэта першая краіна, якая признала ліцэйскі дыплём, аднак пакуль што ніхто з выпускнікоў Ліцэю там ня вучыцца.

Рэфэрэнт у пытанынях культуры пасольства Нямеччыны Ян Канторчык прызнаўся, што два гады таму, калі ён бачыў ліцэйсту, выкінутых на вуліцы, ня думаў, што сёньня ў гэтай залі так шмат з іх атрымалі дыплёмы.

Мар'ян Семаковіч, сакратар польскага пасольства, быў рэалістычны: «Будзем намагацца яшчэ штосьці арганізаваць для Ліцэю, маленькімі крокамі будзем дапамагаць». Польшча зь Літвой даюць Ліцэю найбольшую падтрымку — так, зусім нядаўна група навучэнцаў выехала на два месяцы ва Ўроцлаву.

Пасыль навялічкага музычнага перапынку, калі дзесьць дзяўчат праспівалі свой варыянт песні «За туманам» пад гітару, скрыпку, тамбурын ды маракас, ліцэйсту прывітаў кіраўнік радыё «Вольны Аўганістан» Аляксандар Лукашук. Працяглы час ён узімальваў беларускую службу радыё «Свабода», у этэрні якой стала гучыць галасы ліцэйсту. Ён расказаў пра тое, як два тыдні таму ўбачыў у Кабуле людзей, якія сядзелі ля дарогі пад дрэвамі. Як выявілася, яны не маліліся, а здавалі іспыты. Нечакана спляжаны вайной Аўганістан зрабіўся вельмі падобным да мірнай Беларусі.

Звесткі аб жыцці

Нават страціўшы будынак, Ліцэй заставаўся зонай камфорту для сваіх навучэнцаў. Але ці здолеюць яны адаптавацца да жорсткіх умоў па-за ліцэйскімі съценамі?

«У параўнанні з выпускнікамі іншых навучальных установ ліцэйсты выдатна падрыхтаваны для існаваньня як у нормальных, так і ў недэмакратычных умовах, — кажа кіраўнік Ліцэю У.Колас. — Яны умеюць бараніць сваю годнасць. Яны атрымалі веды на падмурках аб'ектыўнасці, і гэта дапамагае ім лепш арыентавацца і не ісьці за пустымі абліцікамі. Ліцэйсты хутка адаптуюцца да ўніверсітэтскага жыцця».

На думку Лявона Баршчэўскага, «самі нялёткія ўмовы вучобы даюць добры досьвед. Ліцэйсты бачаць прыклад выкладчыкаў, якія таксама выкінутыя за борт афіцыйнай машыны, якім нялётка, але яны трymаюцца, дзеляцца ведамі».

«Веды ліцэйскія дапамагаюць, — кажа выпускнік Зыміцер Раманцоў, які жадае вывучаць міжнародную эканоміку. — Мы атрымліваем не сухія факты, а досьвед, звесткі аб жыцці, нам лягчэй прыстасавацца».

«Я яшчэ з шостай клясы марыла пайсыці ў Ліцэй, — гаворыць выпускніца Каця Сырамалот. — Гэта быў і мой выбар, і выбар маіх бацькоў». «Гэта я яс і накіраваў сюды вучыцца, — кажа Аляксандар Сырамалот, Кацін бацька. — Не шкаду». Каця зьбіраецца вывучаць рэкламны дызайн і хацела б паступіць у Ягелёнскі ўніверсітэт у Кракаве. Ці ня думае яна, што ў ад'ездзе съвестных ліцэйскіх галоў за мяжу тоўща небясьпека? Ці вернуцца яны дадому? «Калі падзеш на Захад і там вывучыся, дык там такіх шмат, а тут, у Беларусі, мы будзем першыя», — мяркуе Каця. «Калі я аддavaў дачку ў Ліцэй, я ня ставіў перад сабой такі мэты, каб яна вучылася за мяжой, — кажа яе бацька. — Але тут на студэнцтва вельмі моцна ціснуць улады. Для таго каб Каця атрымала добрую адукцыю, яна павінна вучыцца за мяжой, а там пабачым».

Хай жа волаты ў Ліцэі
падрастаюць і сталеюць
для краіны роднай»
(зь ліцэйскага гімну)

Былы ліцэйст Мікола Казак ужо вывучае сацыялётгію ў тым самым універсітэце, пра які марыцца Каця. «За ўсіх ліцэйсту не магу трymаць слова, аднак я зьбіраюся вярнуцца. Сапраўдны ліцэйсты па-сапраўднаму любяць сваю краіну, і яны вернуцца».

У.Колас бачыць небясьпеку «съходу мазгоў», але лічыць, што яна звязана з аб'ектыўнымі абставінамі. «Калі ў краіне нельга сябе рэалізаваць, атрымалі якасную вышэйшую адукцыю на роднай мове, моладзь, і ня толькі ліцэйская, будзе ад'ядждаць».

«Хіба лепш, калі выпускнікі застануцца тут і іх будуть ганяць на фальшывыя выбары і на фальшывыя ўрокі ідэалёгіі? — пытается Лявон Баршчэўскі. — Я спадзяюся, што съядомасць верне моладзь на

радзіму. Але для Беларусі можна працаць і за мяжой. Напрыклад, нашы студэнты ў Літве працуюць над складаньнем літоўска-беларускага слоўніка».

Франак Вячорка, чыё прозвішча, бадай, найчасціцей гучала з вуснаў выкладчыкаў гэтым вечарам, мас на мэце атрымаць вышэйшую адукцыю ў Беларусі — калі нішто і ніхто не перашкодзіць. «У мене было шмат варыянтаў, але я выбраў самы складаны — паступленне на юрыдычны факультэт БДУ па спэцыяльнасці «палітэгія і дзяржаўнае кіраванне». Падчас навучання Франак займаў вельмі актыўную пазыцыю. «Маёй мэтай было абудзіць самастойнасць у ліцэйсту, я б не сказаў, што наша адміністрацыя гэтым актыўна займаецца. За апошнія два гады ліцэйсты зрабіліся зашуганымі дзецьмі, якія акрамя вучобы ня ведаюць нічога». Але гэтае досьць крывацьнае стаўленне да палітыкі ліцэйскага кіраўніцтва не зъмяншася Франкавай удзячнасці да alma mater: «Я сфармаваў свой характар у Ліцэі. Даводзіць справу да канца, рабіць і перамагаць — гэтым мяне навучыў ён».

На вечарыне былі і тыя, хто ня здолеў давучыцца разам з усімі і перайшоў у іншыя школы. Іван Булва, добры сябар Франка Вячоркі, нават выступіў перад былымі сукурсынікамі і выкладчыкамі з сваімі вершамі. «Я вучыўся ў Ліцэі ў восьмай-дзясяткай клясе, — расказвае ён. — Але зьявілася шмат проблем, бацькі былі нездаволены, таму я перайшоў у 14-ю гімназію, а цяпер паступіў на географію. Ліцэй даў мене каркас ведаў. Але за мяжой я вучыцца не хачу, хачу працаць і змагацца тут».

Надбудова над Ліцэем

Ліцэй ня толькі ня зынік — ён набірае моц. Сёлета, нягледзячы на экстремальныя ўмовы вучобы, падчас паступлення на першы курс нават утварыўся конкурс — з 39 ахвотных у ліцэй прынялі 24. «Ліцэй будзе існаваць датуль, пакуль будуть прагнены ўм вучыцца, — пераканаўны Лявон Баршчэўскі. — І іх колькасць толькі большая».

Ці не насыпела патрэба стварыць незалежную беларускамоўную вышэйшую навучальную ўстанову? «Мы даўно думаем над стварэннем надбудовы над Ліцэем, якая б давала вышэйшую адукцыю, — апавядае Уладзімер Колас. — На жаль, на

Мой акіян

Ксеня Базрукава — найлепшая выпускніца Ліцэю 2004 году. Яна адзінай з свайго выпуску паступіла ў Карлаў універсітэт у Празе. У дворыку Дому літаратара, дзе яна сядзела, ня здолеўши прабіцца на прэзентацыю новага выдання «Быкава на «Свабодзе», мы пагаварылі...

— Пытанье, якое ў Чэхіі піва і колыкі яно каштует, пакінем на дэсерт ці зъ яго пачнём?

— (Съмеяцца.) Я за год, пакуль у Чэхіі вучылася на падрыхтоўчых курсах, аднойчы толькі наважылася купіць пляшку якогася «Козела». Адкаркавала, панюхала, адпіла і... паставіла ў лядоўню месяць, здаецца, на сем, потым выкінула. Піва — яны мой акіян. Каштует, як і ў нас, тысячу-дзве ў пераліку на рублі.

— Дык што, дарма зъезідзіла?

— Хіба так, калі не лічыць паступлення на дэсерт ці на фальшывыя ўрокі ідэалёгіі? — Вучыцца ў трох месцах ня выйдзе, але пакацаць усім, як мае быць — справа горні. І асабістыя плянкі, і каб за ліцэйскую марку пазмагацца.

— Што там было, у Чэхіі? Ліцэисты ўсіх «парвалі»?

— Шасцёр ліцэйсту летасць атрымалі магчымасць навучання ва Установе моўнай і прадметнай падрыхтоўкі — структуры Карлавага ўніверсітэту, што знаходзіцца ў лінгвістичкі Падзебрады, на

PHOTO.BY/MEDIA.NET

**Уладзімер Колас,
Ірына Сідарэнка
і Лявон Баршчэўскі
прымаюць падзякі
«адарваных ад
сэрца кавалкаў».**

**Уладзімер
Колас:** Мы даўно
думаем над
стварэннем
надбудовы
над Ліцэем,
якая б давала
вышэйшую
адукацыю.

гэтай глебе ў нас было шмат канкурэнтаў, накшталт Беларускага калегіуму, якія так і ня здолелі выйсці на ўзровень стабільнай адукацыі. Пры спрыяльных умовах наш выкладчыкі патэнцыял даў бы такую магчымасць, але цяпер даводзіца займача не ўніверситетам, а змагаща за існаваныне. Але мы не адмаўляемся ад гэтых плянаў і думаем пра тое, каб стварыць пры нашым Ліцэі нешта накшталт факультэтэ журналистыкі, творчых майстэрняў, дзе лекцыі чыталі б вядомыя журналісты. Таксама вядзём перамовы з ЭГУ пра тое, каб прапаноўваць дыстанцыйнае навучанье са здачай іспытуў у Вільні».

Ці дастаткова незалежнае грамадства падтрымлівае Ліцэй? «Маральна — так, а матэрыяльна падтрымліваць цяжка ва ўмовах, калі ўсе матэрыяльныя рэсурсы падмітыя пад аднаго чалавека», — гаворыць У. Колас.

«Дыхаюць твае мурлы
Велічна і годна»
(зь ліцэйскага гімну)

Кожны, хто шпацыруе па вуліцы Кіра-

ва, можа лёгка пераканацца: будынак Ліцэю як стаяў, так і стаіць. Шкло ўкрылася пылам, шафаў, згрувашчаных у калідоры, ніхто ня рухаў. Выгнаўшы дзяцей на вуліцу, улады дагэтуль саромеюцца спрэвіц узлазны.

Вольга Сінкевіч і Кацярына Дорах сябруюць яшчэ зь Ліцэю, які яны скончылі трэћы гады таму. «Ліцэй навучыў думашч, разумець жыцьцё і людзей», — кажа Вольга. Вольга ўжо скончыла мэдыцынскі каледж і цяпер працуе мэдыястрой, а Кацярына вучыцца ў Лінгвістычным університетэ. Ім пащасціла вучыцца тады, калі Ліцэй меў свой уласны будынак.

Столькі, колькі трэба

«Выпускная вечарына — гэта пробліск нармальнасці ў нашым падпольным жыцьці, — кажа Аляксей Крукоўскі, выкладчык сацыяльных навук. — Ни адзін год я ня быў такі шчаслівы за выпускнікоў, бо яны могуць сабрацца ўсе

разам, не байдзяча ў калідорах, а выйсці на сцэну і парадавацца за саміх сябе і за Ліцэй. У якіх умовах даводзіца навучаць дзяцей па-беларуску цяпер, — гэта ненормальная ситуацыя. І мы байміся, што нам яна пачне падавацца нармальнай. Але існаваць Ліцэй будзе доўга — столькі, колькі трэба, даруйце за казённую фразу».

Сапраўды, систэма аказалася бясцельной адабраць у ліцэю галоўнае.

Робіцца крыўдна, што падчас твайго ўласнага выпускнога ніхто не прамаўляў на мове тваёй душы і вечар не заканчваўся канцэртам «Гарацкіх» ды «Індыга». А ў памяці трывала застаецца гук керамічных званочкі, якія трымалі ліцэісты. Не пранізлівы медзяны ляск, а лёгкі, мяккі съплю.

Вядома, такі званочек вельмі лёгка разрушыць пад абцасам цяжкага вайскоўага бота. Але, трапіўшы ў руکі добраага гаспадара, ён заўсёды будзе радаваць вока. Гліна, якая прайшла выпрабаваньне агнём.

Беларускі ліцэй

За 15 год працы Ліцэю яго выпускнікамі зрабіліся каля 600 чалавек. Апошні выпускнікі крыху нагадваў конкурс прыгажосці: сярод 30 ліцэістаў, якія атрымалі дыплёмы, было 24 дзяўчыны і шэсць хлопцаў. «Ліцэй мае

гуманітарную спэцияліфіку, і як мы ў свой час ні спрабавалі гэта зьмяніць, але дзяўчата больш моцныя ў гуманітарных навуках, — тлумачыць Лявон Баршчэўскі.

Але, скажам, цяпер на 2-м курсе ў нас хлопцаў і дзяўчат амаль напалову». Аднак ліцэісткі выявіліся

прадстаўніцамі прыўкраснай, але зусім не слабой паловы чалавецтва: для таго, каб атрымаць атэстат, ім давялося здаць 15 ці 16 (уключна з фізкультурай) іспытаў — экстэрнаў, а таксама 4 уласна ліцэйскія іспыты. Сярэдняя адзінка за «экстэрны» — 9 балаў.

ўсход ад Прагі. Установа рыхтуе да паступлення ў тamtэйшыя ВНУ замежных абитурыентаў. Беларусы — а там былі ня толькі ліцэісты — у лідэрах па ўсіх тэстах, па ўсіх дысцыплінах. Блізка да нас расейцы, але ім цяжэй даецца чэская. Крайн 30 прадстаўлена было, мы «свой пачасны пасад» трymалі моцна. Паступалі нашы ў Празе, Брно, Пльзені. Пакуль ня ўсё вынікі вядомыя, але, думаю, пройдуць усе.

А што вы елі?

— Разумею пытаныне. Вышэйшая адукацыя ў Чэхіі бясплатная, але жытло, харчаваныне, страхоўка — клопат студэнта. Можна атрымаць урадавую стыпэндыю, як гэта было

з ліцэістамі, можна пашукаваць нейкі фонды і праGRAMмы, можна ўладкаўвацца на працу, можна спадзявацца на бацькоўскія ашчаджэнні. Ня надта ўжо й розыница вялікая, што ў Менск з Калінкавіч дзіця выпраўіць у навуку, што зь Менску ў Брно. Я бачыла многа «самаплатнікаў» зь Беларусі. На некаторых спэцыяльнасцях галоўнае пратрымача да III—IV курсу, а тады студэнтаў «разьбіраюць» арганізацыі, якія маюць патрэбу ў маладых кадрах. Яны «давукаць» і да сябе потым возьмуть.

У Падзебрадах мы жылі ў інтэрнаце па двох. Душ, прыборальня, кухня — на паверх. Курортны гарадок з мінеральнымі водамі, паркі, каналы,

качки па вуліцах чародкамі ходзяць. Заняткі былі ў сапраўдным старжытным замку. У Падзебрадах нарадзіўся кароль Іржы, адсюль пайшлі Кафкі, навучаўся калісці Вацлаў Гавал. Куды б я ні паехала ў Чэхіі — паўсюль адметныя мясціны. Вось дзе прыклад, як трэба ладзіць турбізнэс, — у кожнай вёсцы, у кожнага будынку свая легенда.

А што, паезджала па краіне?

— Калі купэ на чатырох купляеш — істотная зынішка, па картцы студэнцкай — таксама. У выніку практична беларускія цэны на чыгунцы. На выставы, музеі — ільготныя білеты. Зыніжак для студэнтаў у Чэхіі багата. Частку стыпэндыі можна ат-

рымліваць талёнамі, якія дзейнічаюць абмежаваны тэрмін. За іх атаварвацца, напрыклад, у харчовай краме ўдвая выгадней, чым за наяўныя.

Зъмяніла пябеч чужыни?

— Панятац «сваё» пашырыўся. Перабірала неяк рэчы, і трапіўшы пакет з арнамэнтам са сцягу лукашэнкаўскага. І акно сълёзкі сабраліся. Глупства, здаецца, але здалёк і мяняты роднымі ажажуцца. Чым далей, тым мачнейша ўпэўненасць — трэба набірацца мазготу, вяртасца сюды і ладзіць усё, як нармальная людзі ладзяць.

— Малодшым як паравіш: ехань? не?

— Самі няхай думаюць. Гутарыў Вадзім Карцаў

Подых навальніцы. Год 2005

У 2006-м пераможа той, хто ўжо сёньня сам навучыца марыць, той, хто верне мару гэтай зямлі.
Піша Андрэй Баеў.

На мяжы крайнасці

Знаёмая замежнікі, што наведваюцца ў Беларусь, салідарныя ў першых пачуцьцях: безнадзеянасць, морак безнадзеянасці. Іх фотаапараты ловяць толькі новыя гмахі і яркія сукенкі. Твары нібыта праходзяць міма. І ня толькі пра адсутнасць усъемшак гаворка, а пра крайнюю тутэйшую безнадзеянасць. І час, што жу́йка на марозе, — застылы, цягучы. Перажаваная ў сплюннутая на абочыну жыцця краіна. Мы жывём ня тут і не цяпер — час праглянае няздольных да мары. Тонучы, падаём руку блізкаму, «талерантнія» да колеру ягонае скury.

ВОДГУКІ

Яшчэ раз пра дзяцей вайны

У нумары «НН» за 13 траўня А. Сідаравіч у артыкуле «Апошні шумны юбілей» ускосна закрануць цікаве пытанне, згадаўшы пра існаванье дзяцей вайны: «Застануцца тыя, перад кім дзяржава вінаватая найбольш». І адразу паўстас пытанье — а хто ў РБ лічыцца дзіцем вайны? Ці існуюць яны ўвогуле? А калі існуюць, то як іх залічаюць да катэгорыі дзяцей вайны?

На маю думку, мабыць, тых, хто нарадзіўся пасля 22 чэрвеня 1941 г. А зь якога моманту не лічыць? З моманту вызваленія з-пад акупацыі канкрэтнай мясцовасці ці з вызваленія Менску, а можа, Берасця? А калі такая катэгорыя людзей вызначана дзяржавай, то што гэтыя людзі з таго маюць? Адным словам, пытанняў просьмь.

Добра было б, каб гэту тэму ваш тышнёвік закрануць яшчэ раз, але больш пашырана.

Юрась Т., Берасць

Спыніце галадоўку

Я рашыў напісаць маленькае пісьмо наакон Сяргея Скрабца. Гэта выключна мужні і адданы баец Беларусі. Вялікая да яго просьба: спыніце сваю галадоўку, Вы патрэбны Беларусі здаровым.

Падчас леташняй Вашай галадоўкі, у якой бралі ўдзел Вы, Валеры Фралоў і Уладзімер Парфіновіч, Вы даказалі свою адданасць Беларусі. Думаю, Вас пасадзілі, каб і астатнія служаліся. Толькі вельмі позна ўжо, хай цяпер баіцца ўлада.

Апанас Семяновіч,
Бараўляны

«НН» з радасцю друкуе ў газэце і на сайце www.nn.by чытацкія лісты, водгукі і меркаваньні. З прычыны вялікага аўтамату пошты, мы ня можам падаць падпісаныя лісты, але дадаць іх поштай, элекtronнай поштай ці факсам. Наш адрес: a/c 537, 220050, Менск. E-mail: nn@promedia.by. Факс: (017) 284-73-29.

Абыякавыя, мясцовай гаворкаю кажучы. Ні гарачыя, ні халодныя. Нікія. Дзе ж наша трохкунтніца, лодзі на балоце?

Вера беларуса — верка-сядзючка

Разгадка беларуса простая — вярніце яму скрадзеную, зьніклую ў балоце стабільнасці і інэртнасці мару. Ці так незадважна, што тут даёно развучыціся марыць? Магчыма, зьняверыліся. Вера можа быць і нэгатыўнай, як вера беларуса. Не, мы ня кінулі бацькоўскую веры апошніх стагодзідзёў, як формула блізкая нашай крыві й звыклая наскаму вуху: наймарнейшая марнасць — марыць.

У перамозе над гэтай забойчай

шэрасцю і хаваецца ключ да брамы свабоды і дэмакратыі. У 2006-м пераможа той, хто ўжо сёньня сам навучыца марыць, той, хто верне мару гэтай зямлі. Кожнаму сваю — ня вапшу, не ідэалігічна сканструяваную, а асабістую, жывую. Кожнаму — ад вяскоўца да асабістага кіроўцы презыдэнта. Кінцы развагі пра свабоду сярод несвабоднага грамадзтва! Ня гэтага душа беларуская прагнє. Майсей 40 гадоў выбіваў рабскую съядомасць, адкрываючы людзям мару — зямлю абицаную; свабоды яны не разумелі, кричалі «Назад у Эгіт!»... «Даць» мару — першы і вырашальны крок. Далей міханізм працуе на аўтаматыцы. Мара — не нацыянальная ідэя, розумам яе не спародзіш, абухом не навяжаш. Знайсць яе, вынаісць — справа сапраўды марна. Яе хутчэй абудзішь

трэба. Як?

Мая-твая перамога

Сам факт такога пытання съведчыць, што дасюль мы ня ведаем сваіх козыраў, жалячыся на гульню бяз правілаў. Дзіўна, што кагосяці гэта дзіўца: c'est de la politique! Пакуль жа енк апазыцыі чуваць па ўсім съвеце. І гэта пры тым, што выбаршчыкі даўно ўжо не адчуваю, што перамога Лукашэнкі — ягоная, выбаршчыка, асабістая перамога (нават калі за таго ён і галасаваў). Асаблівасць нашых шырот у тым, спадарства, што, каб перамога бытла асабістай, за яе траба змагацца — асабіст, як ні дзіўна, хоць бы і марай! «Хто скраў маю перамогу?» — з такім пытаннем павінен паднімца ўвечары пасля выбараў не адзін, не адзіны, а кожны. Перамога адзінага можа сублімавацца ў перамогу кожнага толькі калі не ў яе, а ў яго павераць. Рэвалюцыя? Дзе тады ваш таварны від?! На вашых тварах не відаць галоўнага, без чаго

шматмільённыя ўліваны сакавіцкім і іншым катам пад хвост, — веры няма. Яе няма на тварах нацыі. Няма яе і на тварах сініх эліты. Хто ж паверыць вам?! А пад хвост катам альбо катам — няхай кожны выбірае сам...

У чаканыні навальніцы

Дзякую богу, ня ўсё толькі ад нас (vas, ix) залежыць. Тэмперацтура ў грамадзтве пачынае падымамца. Парыць. Ня зловіш моманту камунікацыі — народ перагарыць, што каштаны на праспэкце Машэрава, і стане подых навальніцы яе выдыхам, зноў будуць стабільныя 36,6. Будзені мітусіца безыдэйнай мушкай ля непад'ёмнае катлеты — выпадзеш з кантэксту, а градусу не падымеш. А нацыя — ня градуснік, які можна, калі трэба, і «набіць». Не на тых ровень маем, спадары аксакалы, не на тых. Аморфнай байцоўскую рыбку не называюць. Яе забіваюць, не пасыпяваючы надаваць найменыні. Што ўжо казаць пра імя...

УДАКЛАДНЕНЬНЕ

Дзякую за надрукованую гутарку. Маю маленкую папраўку. Вы авбяксцілі, што мой дзень нараджэння 21 лістапада 1955 г., на самай справе — 21 лютага таго ж году. Ведаю і прычыну вашай памылкі: калі я дасылаў біяграфічныя звесткі ў Энцыклапедыю, то напісаў: 21.II.1955. Яны прачыталі і надрукавалі: 21.11.1955. Памаладзілі на восем месяцаў. Мікола Нікалаеў, Санкт-Пецярбург

Найтаньнейшая падпіска: съпіс шапікаў

Найтаньнейшая падпіска на «НН» — на шапікі «Менгарсаюздруку». Каштава такая падпіска на месяц усяго 3440 рублёў. Забіраць сваю газету можна ў любой зручнай для вас гандлёвой кропцы «Белсаюздруку» ўжо ў чацвер па абедзі. Друкую адрасы пунктаў, дзе можна аформіць падпіску «Да запатрабаванья».

Участак падпіскі «Белсаюздруку»:

вул. Валадарскага, 16, пак. 200	227-88-41
Пункты прыёму падпіскі:	
вул. Жукоўскага, 5, корп. 1	224-32-03
вул. Раманаўская Слабада, 9	200-83-04
вул. Кашавога, 8	230-29-20
Крамы:	
№ 1 вул. Жукоўскага, 5	224-03-76
№ 2 пр. Скарэны, 44	284-83-59
№ 3 пр. Скарэны, 76	232-46-23
№ 4 вул. Леніна, 15	227-11-92
№ 5 вул. Енісейская, 6	243-16-30
№ 6 вул. Флімонава, 1	235-63-11
№ 7 вул. Коласа, 69	288-30-20
№ 8 вул. Сурганава, 40	232-45-10
№ 9 пр. Ракасоўскага, 140	247-30-15
№ 10 бульвар Шаўчэнкі, 7	233-74-88
№ 11 пр. Пушкіна, 77	255-80-71
№ 12 вул. Кіжаватава, 80	278-77-61
№ 13 вул. Каліноўскага, 82/2	264-06-42
№ 14 вул. Валадарскага, 22	227-75-55
№ 15 вул. Танка, 16	203-82-39
№ 16 вул. Харужай, 24	234-27-25
№ 17 вул. Нікрасава, 35	231-03-28
№ 18 ст.м. «Плошча Перамогі»	284-31-06
№ 19 пр. Машэрава, 5/1	223-81-66
№ 20 вул. Ясеніна, 16	271-87-21
№ 21 ст.м. «Пушкінская»	255-57-20
№ 22 вул. Ілімская, 10, корп. 2	243-16-83
№ 23 вул. Славінскага, 39	264-36-33
№ 24 вул. Жылуновіча, 31	295-05-74
№ 25 вул. Маркса, 21	227-08-52
№ 26 пр. Скарэны, 113	264-22-91

Шапікі:

№ 18 БДТУ, вул. Свярдлова, 13/4
№ 19 Педуніверсітэт, вул. Савецкая, 18
№ 20 Гатэль «Юблейны», пр. Машэрава, 19
№ 21 Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва, вул. Мясцікова, 39
№ 22 ст.м. «Плошча Перамогі»
№ 23 Гатэль «Беларусь», вул. Староўскай, 15
№ 24 Аўтавакзал «Маскоўскі»
№ 25 БДЭУ, пр. Парыжанскі, 26
№ 26 Праходдная МАЗу, вул. Сацыялістычная, 2
№ 27 Універсітэт культуры, вул. Рабкораўская, 17
№ 28 Менскі з-д халадзільнікаў, пр. Машэрава, 61
№ 29 Больніца хуткай дапамогі, вул. Кіжаватава, 56
№ 30 Менскі гандлёвы каледж, вул. Усходняя, 183
№ 31 пр. Скарэны, 169
№ 32 Гатэль «Плянэтэ», пр. Машэрава, 31
№ 33 пр. Машэрава, 75/1
№ 34 9-я бульварная, вул. Сямашкі, 8
№ 35 Слабадзікі праезд, 24

«НАШАЙ НІВЕ» — 100

У гонар «Нашай Нівы»

У наступным годзе спойніца сто гадоў газэце «Наша Ніва», якая ў свой час час стварыла цэлую нацыянальную эпоху. Газэта і па сёньня адигравае важную ролю. Сто год можна годна — трывала адзначыць мастацкі твор — архітэктуры, скульптуры, выяўленчага мастацтва (як фрэскі), літаратуры, музыки — або наўкувава праца на гісторыі і значэнні газэты, эпохі нашаніўства. Калі б нават на грунтоўную «нашаніўведную» працу ня стане часу, то хаяць за запачаткаваць, стварыць да паслядзіць «нашаніўведу». Такая нашаніўведная праца была б гісторыяй — Бібліяй — беларускага вызвольніцтва.

Скульптуру-помнік належалася б пастаўці ў Вільні, дзе газета выдавалася з 1906 па 1915 гады. Але Вільню, галаву Беларусі, адrezali ад Беларусі. А ў Менску няма месца нават для беларускага Ліцэю, беларускага ўніверсітэту, Міжнароднае асацыяцыі беларусістай. Ці знойдзеца месца для помніка на стаўгудзе «Нашай Нівы»?

Раіса Жук-Грышкевіч, Таронта (Канада)

Створым клуб чытачоў «Нашай Нівы»

Кожнае выданьне, што паважае сябе, мае свой клуб чытачоў. Мяркую, што адпаведная структура павінна зьявіцца і ў найлепшай беларускай газэты.

Броўка

Літаратурную кар'еру Пятрусь Броўку пачаў у Полацку, стаўшы сябрам полацкай філіі літаратурнага згуртавання «Маладнік». Пры канцы 1920-х пераяжджае ў Менск і паступае ва ўніверсітэт. З «Маладніку» ён выходзіць і далучаецца да самай радыкальнай тагачаснай літгрупоўкі «Літаратурна-мастацкая камунія», якую ачольваў Паўлюк Шукайла. «Літкамунары» імкнуліся быць падобнымі да расейскіх футуристаў з «Левага фронту» маастацтва» — і на толькі ў творчасці. Яны сталі самымі скандальнымі пэрсанажамі сталічнага літбамонду. Вось як апісвае тыя гады адзін з былых «літкамунараў» Ян Скрыган: «Памятаю прыклад футурызму, што трэба нечым вылучацца, мы хадзілі байдз усе з кімі і ў капелюшах, што на той час было навіною. Трымалі сябе ваяўніча і задзёрыста. На літаратурных вечарах і дыспутах чыталі крэйлівія вершы, траха не хапаліся загрудкі ў спрэчках». Гэтыя старонкі свайго жыцця Броўка асабіста выкрасілі з усіх сваіх афіцыйных беліграфій. Прынамсі, ні ў адным беліграфічным даведніку не паведамляеца, што Броўка быў «футуристам». Праўда, ён хутка выкінуў з галавы небясьпечную фронду і пачаў рабіць кар'еру звычайнага савецкага пісьменніка. Удалося. У 1940 годзе Пятрусь Броўку ўжо быў рэдактарам часопісу «Полымя».

У крывавыя 1937—1938 гады, калі адбываўся масавы «зачысткі» беларускай творчай інтэлігенцыі, Броўка цудам ацалеў. У архівах ГПУ знайдзены сьпіс на «клікіўдацию» апошніх 18 беларускіх пісьменнікаў. Першымі ў сьпісе стаялі імёны Янкі Купалы і Якуба Коласа. Пад нумарам востанічай Пятрусь Броўка, які «у 1922—1924 г. займаўся кантрабандай дзеяньніцю. (...) Актыўны ўдзельнік нацфашысцкай арганізацыі, пра што съведчыць паказанні 24 выкryтых намін ворагаў».

На галоўных адміністрацыйных пазыцыях у беллітаратуры Броўка трапляе падчас Другой сусветнай. Ён шмат піша, супрацоўнічае з франтавымі і партызанскімі газетамі (рабіцца песьнікам партызанскага руху), адзін за адным у Москве выходзіць зборнікі пазіцій з грамадзянскай лірыкай. У 1943-м Броўку прызначылі адказным сакратаром СП БССР. У 1948—1967 г. ён ужо ўзначальвае праўленне СП БССР. У 1962 г. Броўка атрымлівае званыне народнага паэта Беларусі. У 1967 годзе пачынае працу па стварэнні выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя», галоўным рэдактарам якога быў да сваёй смерці ў 1980 годзе. Броўка меў усё — нябесныя ганарапы і магчымасці, ордэны, вялізную кватру на вуліцы Леніна, якай пасля ягоны смерці стала музеем.

Два пісьменнікі нарадзіліся ў Паўночнай Беларусі ў адзін год з розніцай у 10 дзён. Адзін стаў савецкім літаратурным бонзам. Другі працаўаў у ЗША звычайным падмятайкам і называў першага «беспардонным каньюнтуршчыкам». Цяпер яны стаяць на адной «Беларускай палічцы», і чытаюцца тымі самымі людзьмі. Піша Але́сь Аркуш.

100-годзьдзе Броўкі адзначалі 25 чэрвеня на радзіме паэта на Вушачыне. Арганізавала мерапрыемства раённая ўлада. На съвіце не было ніводнага менскага літаратара за вынікамі галоўнага рэдактара выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі» Генадзя Пашкова. Не было ніводнага сталічнага карэспандэнта, акрамя Ўладзімера Пучынскага, які прадстаўляў «Краязнаўчую газету». Не было ніводнай тэлекамэрэ. Калі б не вялікая дэлегацыя пісьменнікаў з Віцебску і Полацку, съвіта можна было б адмініструю. Галоўным госьцем урачыстасці быў, вядома, быў сын Петруся Броўкі Юры.

Спачатку літаратары Віцебскай вобласці сустрэліся з прадстаўнікамі мясцовага дзіцячага літаб'яднання. Пераважная большасць вершоў, якія юныя паэты прачыталі на сустрэчы, былі напісаны на расейскай мове.

Далейшыя падзеі съвіта адбываўся пад адкрытым небам на адмысловай канцэртнай плошчы. З сур'ёзным падарункам на юбілей прыехаў Генадзь Пашкоў — гэта быў макет кнігі-альбому пра стварэнні выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» і пра важкі ўкладу гэтую справу Петруся Броўкі. У кнізе шмат дакументаў і фатакопій лістоў, якія Броўка пісаў кіраўнікам рэспублікі.

З летняй вушацкай эстрады гучалі вершы, песьні, віншавальныя слова. У другой палове дня съвіта пераехала ў родную вёску Петруся Броўкі Пуцілкавічы. Тут існует хата-музей паэта, на яе ганку і быў арганізаваны выступ гасцей для пуцілкавічан. Зноў гучалі вершы, песьні, віншавальні.

З Пуцілкавіч Юры Броўка вяртаўся ў кепскім настроі: сталічная ўлада праігнаравала юбілей бацькі. Настрой яшчэ больш сапасаваўся, калі ён убачыў чарговы дарожны знак з называм населенага пункту «Новая жізнь». «Я ж і летасі казаў пра гэтую шыльду!» — узбунтаваўся сын паэта. Ён загадаў спыніць аўтобус і папрасіў сфатографаваць знак: «Гэта адмыслова здзекующа з памяркунага беларуса!»

Юбілейных вечарын у гонар 100-годзьдзя Юркі Віцьбіча (15 чэрвеня) пакуль не адбылося ні ў Беларусі, ні ў ЗША. Адно толькі пала-

АЛЕСЬ АРКУШ

ЮРЫ БРОЎКА вяртаўся з Пуцілкавіч не ў гуморы: сталічна ўлада праігнаравала юбілей бацькі.

чане вырашылі з нагоды юбілею ўшанаваць імя пісьменніка ў сваім горадзе. 28 чэрвеня на цэнтральным гарадzkім праспэкце Карла Маркса купка мясцовых літаратараў, журналістаў і краязнаўцаў адкрылі «гданак Віцьбіча».

Гэтую гісторыю пісьменнік апісаў у кнізе «Плыве з-пад Святое гары Нёман». У час вайны Віцьбіч апойнічы альпіністу ў той часці Полацку, дзе засталіся адно «коміны ды падмуркі». Пасыль доўгага блуканьня Віцьбіч бездапаможна прысёў на ганак спаленай хаты. Пісьменнік вырашыў: «Лепш тут дачакацца досьвіту, чым трапіць пад кулю нямецкага патруля». І раптам здарыўся щud — променя пражектара, які блукаў па небе ў пошуку савецкіх самалётаў, выхапіў на імгненьне зь цэмры крыж Святое Сафіі. «Я перахрысьціўся ў той бок, дзе ён бліснуў, і неўзабаве адшукаў свой чарговы і тымчасовы прытулак». Пісьменнік прызнаўся, што ён імкнуўся «да скону свайго жыцця захаваць у душы той съвіта, родны незабытны арыенцір».

На «мэмарыяльным» ганку ўдзельнікі акцыі памяці намалявалі ініцыялы пісьменніка «J.V.», ускладі

кветкі, згадалі пра вялікі патрыятызм Юркі Віцьбіча да Полацку, выказаны ў ягоных творах.

У Полацку плянуецца і вечарына ў гонар 100-годзьдзя пісьменніка. Непадцэнзурны творца застаецца драгі такім жа свободным творцам наступных пакаленняў.

А пісніяр савецкай улады нэасавецкай уладзе аказаўся непатрэбны. Начальнікі пазмаў не чытаюць. Ці на тое самае чакае цяперашніх «арганізатарак літаратурнага жыцця», як толькі яны ператворацца ў адпрацаўніцтва матэрыял?

Цаніць беларускамоўных пісьменнікаў здольнае толькі беларускамоўнае грамадства. Так ёсць і так будзе. Бюракратычны заслугі ім у разгляд, натуральна, не бяруцца.

Выснова напрошваеца самая багнальная. Па пісьменніку застаюцца творы. Ні пасады, якія ён займаў, ні сумы заробленых ім грошай, ні колькасць прыжыццёў выдадзеных кніг не гарантуюць месца ў гісторыі.

Вось і выхадзіць, што Броўка й Віцьбіч, два антыподы, стаяць цяпер на адным штыблі, на адной «Беларускай палічцы», і чытаюцца аднымі ўсімі самымі людзьмі.

Віцьбіч

Юрка Віцьбіч быў адным з самых плённых пісьменнікаў беларускай дыяспары XX стагодзьдзя.

Станаўленне Віцьбіча як празіка ў 1930-х адбывалася ў канонах тагачаснай літаратуры. Адэнчыўся ён і як выкryвальник «ухілістай» сацыялістычнага будаўніцтва — «некультурнага» Хадыкі (100-годзьдзя якога сёлета нікто не заўважыў), «хрызан-тэмнай» Пфлаймбадум, «пойнага нуля» Хведаровіча, «эрэцкынага правадыра» Маракова.

Папоў сын, у якога і дзед, і праців здедзелілі сябрамі, Віцьбіч быў больш адукаваным і далучаным да культуры, чым яго аднагодкі ад саxі. Віцьбіч хінецца да культурнага «Узыышах» і ўступае ў літарганізацыю, прауда, ужо пасьля арышту Дубоўкі, Бабарэкі і іншых, напярэдадні яе ліквідацыі.

У Менску вышлі дэяве Віцьбічавы кнігі — «Съмерць Ірмы Лаймінг» (1932) і «Формула супраціўлення касцяці» (1937). Крытыка сустрэла іх варожа. Асабліва дасталося апавесцы «Лішон Габо Біррушалайм», надрукаваны у часопісе «Полымя рэвалюцыі» ў 1933 г. Праз непралетарскі мудрагельствы — адны назвы твораў чаго варыта — у вачах «камісараў» ад літаратуры Віцьбіч робіцца чужым. Доўгі час яго не прымяюць у Саюзе пісьменнікаў. Але Віцьбіч, нягледзячы на жорсткую крытыку яго творчасці, ня трапіў у засценкі ГПУ.

Лёс Віцьбіча склаўся б інакш, калі бы ён на пачатку вайны, як Броўка, эвакуяваліся ўглыб Расеі і далучыўся да антыфашистскай барацьбы (у войсках з прычыны кепскага здараўя яго не ўзялі б). Але Віцьбіч засталіся ў Віцебску. Друкаваўся ў «Голосе вёскі», «Беларускай газэце», таму ў 1944 г. мусіў ратавацца на эміграцыю. Па пераездзе ў Берлін ён пэўны час працаў у «Раніцы» да «Беларускім работніку». Пры канцы 1940-х пакінуў Нямеччыну і выехаў у ЗША.

У эміграцыі Віцьбіч правяўся як таленавіты арганізатор беларускага культурнага жыцця — заснаваў выданне за выданнем, быў адным з творцаў літаратурнага аб'яднання «Шыпшына».

Віцьбіч заклікаў «эмігрантаў» прызначы заслугі пісьменнікаў і палітыкаў з кагорт «нацкамам». У лісце да а.Лівы Гарошкі ён пісаў: «Мы проста забываём пра тое, што Міхась Чарот расстрэляны расейскімі бальшавізмам як зачятыя вораг расейскага бальшавізму, як Змагар за Незалежнасць Беларусі». Віцьбіч не адмалюеца ад саxі маладосці Эдуарда Самуйлёнка, які атрымаў орден ад камуністычнай улады зіночка «Літаратурную дзеянасць» («Нікто больш за Віцьбіча ня ведае сапраудны твар Самуйлёнка»).

Піша пра сябра цёплыва, прыязнія ўспаміны. Аднак Віцьбіч не прабачае Петрусу Броўку — галоўнаму арганізатору саўпісьменнікаў. Піша пра арыентыры на зоры «Беларус» піша артыкул «А як ён у сапрауднасці (Петрусу Броўку з прычыны ўзнагароды яго мяшунак «героя сацыялістычнай працы»)», у якім называе Броўку «беспардонным каньюнтуршчыкам».

Віцьбіч ў Беларусі выдадзена мала. Дагэтуль ня выйшоў ні збор твораў, ані нават кніга выбранага. Аматары добрае прозы чытаюць яго, адшукваючы творы ў розных кнігіцах і альманахах.

Дэмбельскі акорд

Заканчэнне. Пачатак у нумарах 6, 9, 12—14, 20.

Ёсьць рэчы ў нашым войску, якіх магло быць. І жаўнеры б нічога ня страцілі, і абароназдольнасць умацавалася. Б. Піша Сямён Печанко.

Натаўка замест анучай

Тое, што новае папаўненне апранаюць у савецкага ўзору форму, маральна састаўленую і нязручную (адны анучы чаго вартыя), тлумачыцца велізарнымі запасамі савецкай формy на складах. Але куды тады ідуць гроши, прызначаныя на рэформу войска? Шынэль, аблавушка, кірзывыя боты і шаўрон з надпісем «Военная разведка» — што, акрамя ўсымешак, можа выклікаць салдат, апрануты ў такі «маскарад»?

Не зъянілася і сымболіка на патругах, гузіках і цэшках — усё тыя ж сярпі і малаткі. Зрэшты, дзе-нідзе ўжо зъяўляюцца новыя кукарды з выявай герба РБ, дый з вонраткай пачынаюцца зрухі. З ногага году ў войску шынэлі заменяецца на нешта больш сучаснае і зручнае. Пашираецца сярод войскоўцаў і выкарыстаныне ўласнабеларускага ўзору камуфляжу, які паспелі называць «натаўкай». Праўда, пакуль ён дазволены толькі афіцэрам і працаршчыкам.

Апэльсіны й капуста

Магчыма, непатрыятычна парапоўненне апранаюць умовы нашай службы з умовамі за мяжой, але нездаволенасць літоўцаў ў тэлеперадачы, прысьвечацца праблемам войска, тым,

што апэльсіны штодня надаўчваюць — не стае разнастайнасці, — у нашага выклікае шок. У некаторых часціях кормяць так, што іншы гаспадар у вёсцы съвіньням пасаромееща даваць!

Вядома, пад прыезд якойсьці дэлегаціі, ды з журнalistамі, на сталы і посуд людзкі паставяць, і съвечкі запалаць, і булкі велікодныя пакладуць. Але ўгледзьцеся ўважліва ў твары салдат, што сядзяць за тымі нязвыклай шыкоўнай сталамі, і вы зразумеце цану ўсёй гэтай шырме. Свята скончыцца адразу, як зъедзіць госьці. Прывітаныне, кіслы бігас і хлебныя катлеты. Часта атрымліваецца

так, што часці вымушаны зарабляць на зіму харч, пасылаючы салдат на працу ў гаспадаркі, дзе тыя да белых мух змагаюцца з ураджаем. Каб пасыль ўсю зіму съсці кіслую капусту. Добры харч, як і зручнае адзеньне, мусіць быць неаспречнай нормай у нашай эўрапейскай краіне. Аддаючы краіне свае нягоршыя гады, маладыя абаронцы маюць на гэта права.

Сънег квадратамі

Такіх дробязяў, як адсутнасць гарачай вады, можна і не чапаць. Вось толькі для некага адаптавання да такіх спартанскіх умоў абарочваецца

запаленінем лёгкіх сярод лета. Нікога не турбует, як захаваць адзеньне ў належным стане, калі мышь даводзіцца абы-як, не заўсёды маючы магчымасць нагрэць ваду.

А двечная барацьба са сънегам! У войску нават самыя жыццялюбы пачынаюць яго ненавідзець. Такое ўражаныне, што важнейшых спрай зімой тут, акрамя як не даваць сънегу раставаць, і нямашака. Толькі ў войску вы ўбачыце квадратны сънег і тое, як пры дапамозе роты салдат, узброеных запалкамі, робіцца вясна. На шчасльце, гэтыя праявы савецкага войсковага маразму пакрысе зынкаюць.

Невынішчальная, здавала ся б, дзедаўшчына таксама моцна пасавала войску рэпутацыю. Гэта адна з важнейшых прычын, зь якой маладыя людзі праудамі і няпраудамі шукаюць магчымасць адкасіць, бо каму ж хочацца за што якое траціць свой час і здароўе. Ціпер гэтая праблема падаеца не такой ужо ў невырашальнай, а дзе-нідзе напамінам пра яе засталіся хіба пагнутыя аб чыесці плецы ды галовы дужкі ложкай.

Прафэсійнае войска

Ці абрэгунтаваны прызыў у войска сямейных таварышаў, якія ўжо маюць дзетак? Ці ў

галаве такому салдату войска, тым больш вайна са сънегам ды іншыя «звышпільнія» задачы? Шмат хто з маладых людзей з вышэйшай адукацыяй наракае на тое, што за час службы папросту дэградуе. Можа, і сапраўды ня варта марнаваць спэцыялісту за войсковым плотам? У войску падчас нефармальных гутарак мы задавалі пытаныне пра прафэсійнае войска, і заўсёды гучаў адзін і той жа адказ — на гэта няма сродкаў.

Насамрэч шмат хто і ня супраць менавіта пращаўаць у войску, асабліва там, дзе працу знайсці цяжка, — у невялікіх гарадах. Многія застаюцца пасыль тэрміновай службы на контракт. І памыляюцца тыя, хто кажа — маўляў, ня з нашымі сродкамі гэта рабіць, бо любы старшына скажа, у якую капейчыніну абыходзіцца дзяржаве салдат. У выніку гэта ці не даражэй, чым плаціць заробак прафэсійнаму войскоўцу.

Тут і сваё

Хацелася б бачыць наша войска не на словах незалежным ад любых палітычных уплываў. Чаму ў пакоі адпачынку на знойдзеш часопісу «ARCHE» ці «Дзеяслова», а «Беларускую думку» — калі ласка? Ці толькі БРСМ можа мець свае пірвічкі ў войску? Хацелася б, каб мае знаёмыя, калі давядзенца, служылі пад нацыянальным сцягам і гербам.

Войска — сапраўды школа жыцця. Шчасльвы той салдат, для каго яна не аблінулася школай біцця і выжывання. Але калі калі гэты абавязак існуе, то і дзяржава мае зрабіць ўсё неабходнае, каб салдат не адчуваў, што марна траціць час.

Асабіста я не шкадую, што слыхаў, хоць і не скажу, што вельмі туды рваўся. Але служжыў дома, у сваім войску, і гэта цалкам натуральна. Да мяне часта звяярталіся сталыя мужчыны, і большасць падобраму зайдзросцілі, казаўшы, як гэта добра — служжыць дома. Некаторыя, праўда, казалі, што войска ціпер ня тое, «пацешнае». Як па мне, галоўнае, што сваё і тут. Каб жа яно яшчэ пазбавілася ад глуму.

Колькі год таму я чытаў у «НН» войсковыя лісты Балахонава, ціпер нехта чытае мае, а гэтым часам апранаюцца заўважныя і ня вельмі зъмены. Хочацца верыць, што праз нейкі час кагосці пацягне напісаць і пра свае прыгоды, а зъмены, што адбудуцца, будуть зъменамі да лепшага.

Што, напрыклад, ня будуць ганяць, як статак, на выбарчыя ўчасткі. А яшчэ спадзяюся, што маладое папаўненне будзе прымыкаць прызыў выключна па-беларуску, як і тэкст самой прысягі будзе адзін на ўсіх — як для спэцназаўцаў з Уручча, так і для танкістаў з Печачаў, бяз слоў пра вернасць плецы ды галовы дужкі ложкай.

Са съцен казармаў зынкнучы Пятры Першыя і Суворавы, а іх месцы займуць нашыя героі — Астроскі і Касцюшко. І войска ў Беларусі стане беларускім ня толькі па геаграфічнай прымене.

Вайсковы слоўнік

Адбой — самая папулярная каманда сярод войскоўцаў тэрміновай службы.

Адкос — спроба ў розныя спосабы — шлюб, вучоба, сымуляцыя захворвання — пазыбегнуць гонару служыцца Радзіме.

Вашыўнік — нестатутная форма адзення, якую войскоўцу апранаюць насуперак забаронам у халодную пару. Часьцей гэта стары швэдэр, які пераходзіваецца ў патаемны месцы.

Гадзінікі — вайсковец, які атрымаў вышэйшую адукцыю і служыць год.

Гаўптахта / губа — дысцыплінарная часць, у якой войскоўцу апранаюць кароткатарміновае пакаранье (ад некалькіх сутак да некалькіх месяцаў). Трапляюць за ўжываныя алькаголю, парушэнне формы адзення, канфлікт з камандзірам ці роўным па статусе войскоўцам.

Дзед — салдат, якому служыць ужо зусім нічога і які лічыць, што мае права павучыць маладых.

Дзедаўшчына / дзядуха — спэцыфічная систэма нестатутных адносін між войскоўцамі.

Дух — вайсковец першага пэрыяду службы, той, з каго зъдзекуюцца дзяды.

Дысбат / дызэль — дысцыплінарны батальён, месца пакарання на цяжкій вайсковыя злачынствы ці злачынныя дзеянні, зъдзейсненны ў дачыненіні да цывільных асоб.

Дэмбель — самы шчасльвы салдат у войску, які прычакаў загаду аб звольненні ў запас.

Дэмбельскі цягнік — адмысловае праходжанье салдат падчас вечаровай прагулкі, калі, парушаючы ўсе інструкцыі і маршрут, яны імітуюць грукат колаў цягніка. Звычайна «цягнік» запускаюць па выхадзе загаду аб звольненні.

Залёт / засос — няўдалае выкананыне загаду ці яго невыкананыне, нейкое здрарынне, якое суправаджаецца пакараннем.

Зваліншка — дакумент, без якога знаходжаныне салдата па-за межамі часці набывае крымінальны характар.

Ірвач — салдат, які любімі сродкамі намагаеца выслужыцца і праз гэта мае не найлепшыя стасункі з саслужбовцамі. Пра такіх кажуць: «Дупа рвеца на шматкі — хачу лычкі і значкі!»

Камок — камуфляжнае вайскове адзенне.

Канікі — 1. Участак скуры на карку, які штораніцы старана раўняеца лязом, каб валасы ня лезлы на шыю. 2. Мерапрыемства, як і штодзённае галенінне, дужа непапулярнае.

Каранін — пачатковы пэрыяд знаходжанья ў войску ад першага дня да прынцыя прысягі; характарызуецца ўзмоцненай муштрай.

Машка — адмысловая швабра, нялюбая сяброўка днівальнага, які даводзіцца да зъянмогі шараўца падлогу, часам съцены ў столы.

Пад'ём — найбольш нялюбая каманда ў войску.

Пайка — 1. Ежа, паход у сталоўку. 2. Абагуленная назва съяданку, абеду і вячэры. 3. Харч, прывезены з дому.

Падкаўнеры / падшыва — шматок белай тканины, які прышываецца на каўнер і ўвесь час мусіць быць ідальна чыстым ды адпавядці пэўным стандартам. Вайсковімі фарсунамі гэта старанна парушаеца.

ПГД — паркава-гаспадарчы дзень, прызначаны для навядзенія бляску ў казармах і парку.

Пясчанка / пясок — вайскове адзенне жаўтаватага колеру, засталося ў спадчыну ад савецкага войска.

Санчасцьць — установа на тэрыторыі часці, дзе лечаць хворых войскоўцаў, робяць плянавыя агляды і прыщапкі, інструктуюць нарад па сталоўцы; пры вялікіх часціх існуюць мэдроты; аснона дзейнічаюць вайсковыя шпіталі, дзе лечыць тых, каму не далі рады ў вышэйпамяняных установах.

Сталач (маслы) — месца, якое салдаты наведаюць з асаблівай ахвотай, а таксама аднайменны нарад на службу, які падабаецца ўжо далёка на кожнаму.

Слон — салдат другога пэрыяду службы.

Тумба — унутраны нарад па падраздзяленыні, які атрымаў такую назуву праз тое, што на працягу сутак салдатам пазъменна даводзіцца стаяць на невялікім зъыштыні.

Трак / тракі — танк, танкавыя войскі.

Трайнік — памяшканыне, падзеленае на троі асабынныя аўтакі — прыбіральню, мыйню і месца для паленіння.

Узывётка — дарожка з лінолеуму, што съцелецца ад уваходу ў казарму да трайніка. Шаруюць яе з мылом, каб зіхацела.

Шакал — абраўлівая назва афіцэра, дзе-нідзе пашыраецца і на прапаршчыкай.

Шкло — камуфляжнае адзенне з адмысловай тканины, якая не прапускае паветра і праз сваю бліскучасць ды відавочную штучнасць атрымала такую назуву. Летам у ёй задушваеся, зімой мерзнець.

Сьвінка — залатая шчацінка

ЗЬМІЦЕР ДЗЯДЗЕНКА

Сьвіння здавен была папулярнай жывёлай у народау Эўропы. Яе спажывалі старожытныя грэкі, для якіх сьвініна была ці не асноўнай мясной ежай. Міт пра паляванье на Эрыманфскага вепрука — водгулье тае пары. Упаляваць дзіка — чым не сюжэт для эпасу?

Рымляне ня толькі высока цінілі сьвініна, але й распрацавалі працэс забою жывёлы ды нарыхтоўкі яе мяса. Рэцэпт II ст. да н.э. дазваляў прыгатаваць сьвініну так, што яе можна было транспартаўваць праз усю імперию.

У Сярэднявеччы сьвініна стала асноўнай свойскай жывёлай для эўрапейскіх сялян. Аднак узімку пракарміць было цяжка нават яе. Таму пры канцы восені сьвінку забівалі. Соленая сьвініна разам з сушанымі бабовымі ды збожжам была асноўным прадуктам харчаванья ўзімку.

Рым—Вугоршчына—Беларусь

Рытуал забою сьвініні, што вырас у сапраўднае съвята, і цяпер захоўваецца ў Цэнтральнай Эўропе. У чэскіх рэстаранах запрашаюць на «вепрове ходы». Вясковыя съвяты ладзяць вугорцы. Дзесяці ў гэты дзень ня ходзяць у школу, а да гаспадароў съвята зьбіраюцца сваякі ѹ суседзі, якім дастаецца съвяточная пачастка. Шмат у якіх вёсках съвята забою сьвініні супрадавацца карнавалам. А там, дзе гэткай традыцыі не было, па хатах хадзілі своеасаблівия калядоўшчыкі — дзеці, якія засоўвалі ѹ акно хат, дзе калолі сьвініні, шампур з наколатым на яго жартаву лістом. Гаспадар дома ўсльых чытагу ліст, а потым нанізвяў на шампур сала, кілбасу й пірагі ды аддаваў ўсё гэта дзецям.

У нас калолі сьвініню бліжэй да Калядаў. Абрадавым мясам сьвінікі далучаліся да мітычнага съвету багоў і продкаў: рытуальнае забіццё сьвініні было складавай часткай старожытнага земляробчага съвята зімовага сонцавароту. Забітую жывёлу ад пагансіх часоў ахвяравалі богу Ляду (Ладу) ці Калядзе.

Заколатая сьвініня мела магічныя функцыі. Гаспадар вадзянога млына, каб задаволіць вадзяніка, апускаў увесень, калі вада пакрываеца тонкім слоем лёду, пад кола кавалак сала, «каб калёсы не скрыпелі». Добры гаспадар мог аддаць у дарунак і цэлае съязні. Непераборлівы вадзянік задавальняўся сьвінімі кішкамі.

Дзяльба кабанчыка

Каб атрымаць якаснае мяса, неабходна было ведаць і падрыхтоўку да забою жывёлы. За суткі да таго сьвінінно пераставалі карміць, а давалі толькі піць — так яе лягчэй потым было патрашыць, дый кроў выцякала хутчэй. Забівалі або швайкай, або са стрэлбай — гэткім спосабам, апісаным у «Смаленскі вепрука» Міхася Стральцова, часта карысталіся на Падлесьсі.

Згадайма яшчэ Віктара Карамазава зь ягонай «Дзяльбой кабанчыка» — смакавітае апісанне разбору сьвініна тушы: «Кабана вынесслі за хлеў, паклалі на чистую

саломуку, у пашчу ўсуналі камень, як рабілі заўсёды перад смаленнем. Лёнік распалі паяльную лімпу. Прынёсісіа і Сыціпан.

Маці прытарарабаніла вялізны чыгун зь цёплай вадою, вядро халоднай — абліць гарачыя кішкі, — чыстыя ануцы, нажы...

Нарэшце Лёнік адставіў лімпу, абліць рабіб і амбыў вуши, лыч, хвост, капыты. Кабанчык быў гатовы. Ён ляжаку чисты, румыны, бышчам пірог, які толькі што дасталі зь печы».

Успаміны пра свой удзел у «сьвінім разборы» пакінуў гісторык Мікалай Улашчык: «Тушу заколатай швайкай сьвініні выкарыстоўвалі дарэшты. Першым чынам з хрыбта выскубалі шчацінне, якое часткова ішло на хатнія вырабы, але найбольш — на продаж. Потым сьвініні смалілі кулявой саломай, а пасьля доўга мылі гарачай вадой і скрэблі на жамі. Затым тушу заносілі ѹ памяшканьне і пачыналі разబіраць. Ускрыўшы грудзіну, вычэрпвалі кроў, зь якой потым рабілі крывянку. Затым адразалі кумпякі, здымалі пласты сала, са спіны выразалі паліяндвіцы. Асобна адбіралі вуши і іншыя часткі галавы, з вантрабоў вырывалі кавалкі мяса з тлушчам і здор».

Зрэшты, у «сьвінінай тэмэ» адзначыліся ня толькі пісьменнікі з гісторыкамі, але і... палітыкі. Хаця тут, хутчэй, варта весьці гаворку пра вэтэрынара, чым пра палітыка. Першы старшыня Рады БНР Янка Серада ў 1925 г. выдаў у Менску кнігу «Сьвініна — скарбница гаспадара». Там ён расказваў і пра гадаванье сьвініні, і пра вырабы зь ейнага мяса.

Кожны ласы на кілбасы

Найбольш каштоўная частка забітай сьвініні — сала. Яго салілі ѹ кублах, а таксама ѹ ночвах. Мяса салілі ѹ вэндзілі.

елі звараную і халодную», — апісвае М. Улашчык.

Апроч вэндзаньня, кілбасы маглі запякаць у печы, а потым складаць у гаршчок і заліваць растопленым тлушчам. На Віцебшчыне ў пакрышаны для кілбасай фарш дадавалі крыху самагонкі — каб выглядалі сувежымі й прыгожымі.

Сьвініна — гэта найлепшая скарбница: яна і медзь аберне ў серабро, і серабро — у золата.

Янка Серада,
Старшыня Рады БНР, 1925

Вырабленыя прамысловым чынам па народных рэцэптах, беларускія кілбасы карысталіся попытам ня толькі ѹ самой Беларусі, але й па-за яе межамі: «Усім вядомая «літоўская» кілбаса і вяндліна, якая выраблялася па гарадах Беларусі і была слынна сваім смакам па сталіцах было Рәсей... Нашыя «літоўскія» шынкі, паліяндвіцы, каркавіны цаніліся і ѹ Петраградзе, і ѹ Рызе як адмennыя па смаку», — распісваў Я. Серада.

Беларуская «кілбасная» асаблівасць пры гатаваныні сьвініны — кілбаса-крывянка: яе рабілі з пшанічнай муکі, замяшанай на крыві, грэцкіх крупаў, сала й прыпраў, смажылі на блясе або на патэльні й гарачаю падавалі на стол. «Лічылася, што наўсамнейша гэта кілбаса робіцца, калі яе пасъля астыванья наскрэляць і яшчэ раз падсмажыць», — піша М. Улашчык. А з муکі, замяшанай на крыві, рабілі ладкі — «цыганы».

Каўбух і пячыста

Разнастайнае ўжыванье мелі сьвінныя вантрабы. Кішкі служылі абалонкай ня толькі для каўбас: у некаторых мясыцінах іх начынлялі таркаванай сырой бульбай з скваркамі ды запякалі ѹ печы — атрымлівалі «кішку». Адвараныя й пакрышаныя ныркі, сэрца, пячонкі з дадаткам сала і прыпраў зашывалі ѹ ачышчаны й прымыты сьвінны страўнік. Усё гэта абсмажвалі на блясе ѹ печы — атрымліваўся «коўбік» (каўбух, кіндзюх, сальцісон, трывух) альбо зельц.

Сьвінія рэбрь (скабкі), як і галёнкі, салілі разам зь мясам. З галёнак таксама рабілі студзень (сыцідзень, халоднае, квашаніну, застудзіну, дрыгву, юху, юц). З рэбраў, кілбасы й сала, зьмешчаных у рэдкае мучное цеста, рабілі верашчаку (манчанку, пражаніну), якую падавалі з блінамі ці сачнямі. Бігас (бігус, бікус, бікас) гатавалі з сала, гародніны й вяндліні.

З вялікіх кавалкаў (а то і з цэлых тушак — напрыклад, парсюковых) рабілі пячысту — тушанае, смажанае, пражанае (на адкрытай патэльні) ці варанае мяса. Цалкавітых вэндзаных парсюкоў згадваюць аўтарка «Літоўскай гаспадыні» і М. Улашчык.

Апрача таго, на Калядах стол упрыгожвалі варанымі фаршаванымі сьвінімі галовамі. Чым не «карнавальная маска»? А да таго ж яшчэ — смаката!

Бо хто ж, скажыце, хто ня ласы
На тое сальца і кілбасы?

Другі Каляд не дачакае,

Цішком съвязынкі паспытае,

А ўжо на съвята — што казаці?

Паходзіць так кали съвінчаци,

Што ўжо на ночку разоў дзесьці

Табе жывот закуралесіць.

І гэта, братцы, не загана!

Даўно, не знаю кім, казана:

«Калі заколеш япрука ты,

Ды не пабегаеш за хаты,

То гэта — гонар невялікі,

Гэта вясельле без музыки,

Як кажа мудрасць чалавечца».

Якуб Колас, «Новая зямля»

ЗЬМІЦЕР ДЗЯДЗЕНКА — журналіст,
краязнайца (нар. 1972 у Воршы).

Віктар Шаціла

TRYALET

Убачы зорны я ланцуг
У небе, съсечаным вятрамі.
У пералівах, ліхтарамі —
Убачы зорны я ланцуг...
І хай я сълепну. За дварамі
Зазвязя юясёлкай эмроны луг!
Убачы зорны я ланцуг
У небе, съсечаным вятрамі.

GENIY

Вы не ўсьвядомілі, панове:
З глыбін, з пачварнае ральлі
Ён нарадзіўся — ад зямлі,
Але пакіне сълед у Слове!
І будзе ён не “а палове”,
Не унатоўпе, дзе былі
Вершаскладання каралі...
Вы не ўсьвядомілі, панове, —
Ёсьць шлях: любоўю съвет заліць...
І міласэрнасьцю зайграе
Душа — ягоная — жывая!..
Ёсьць шлях: любоўю съвет заліць!
Дальбог, няма вышэй аздобы.
Хай азіятына, Эўропа
Сабе будуюць закуткі...
А ён... суцэльны на вякі!

Алесь Кушнер

КРАІНА КРЫВАВЫХ ДАЖДЖОЎ

Мы жывём на памежжы ўжо тысячи
год,
З аднаго боку — Захад, з другога —
Усход,
Зълева — свобода, справа —
прыгнёт,
І на ведае ён, куды кінуць народ.

Той народ, што стагодзьдзі мурам
стаіць,
І у жылах яго кроў даўно ўжо кіпіць,
А народ той жадае быць вольным ад
ўсіх,
Дык прабач. Гаспадар, не патрэбен
ты ім.

Дай ім, курва, свабоду, забойства
спыні,
Хай спадарства адродзіць свае
карані,
Хай вяртаецца герб, хай вяртаецца
съязг,
Каб мы больш не жылі, нібыта ў
гасціях.

Прачынайся хутчэй, беларуская раць,
Каб здабыць перамогу і больш не
прайграць.
Няхай соцна зазвязе над нашай
Зямліей
І блакітнае неба падорыць спакой.

Аўген Зубовіч

Прысынісі мне, родны край ліцьвінскі
—
Зямля, што узнасіў Агінскі,
Што апісаў Міцкевіч словам.
Была бо талентам ты сховам
І талентаў сама ўзрасціца.
Як некалі цудоўна была!
Прысынісі мне, родная краіна, —
Пры Нёмане прысынісі, даліна,
Прымройцесь, пушчы і лясы,
Азёры дзіўнае красы.
У снах каб пад маім маленьнем
Твам хвалючым адзеньням
Я сэрца мог аддаць імпэтна.
Каб не падалася бязмэтна
Яго мне гарп прамарнаваць!
Табе хачу ахвяраваць
Я кожны кут душы маёй!
Пакуль шчэ ў моцы розум мой
І думкі родзіць галава, —
Прысынісі мне, родная Літва!

Сяргей Макарэвіч

Што з таго, што людзі — бязбожнікі,
Атэсты, д'ябла заложнікі?
Што з таго, што ня дбаюць пра
лепшае,
Сапраўднае жыцьцё, чалавече?
Што з таго, што ходзяць рабамі ўсе
Пад ярмом, пад абцасам ганебнае?
Мабыць, годнай долі ня вартыя:
Чалавек і жывёліна — роўнае.
Што з таго, што сяброў забіваюць,
Пакаленіні нашчадкай зьнішчаюць?
Што з таго, што жывуць не па
правілах?
Бо няма таго, хто паправіць іх.
Што з таго, што ваююць з прыродою,
Зьдзекуицца з стварэння Божага?
Чалавек съпяшае за модаю.
Што з таго, што грахі ўсе ведаю,
А як не грашиць — ня ведаю?
Што ж з таго?...

Вольга Сасонка

Нас калыхалі паданьні...
Сыпелыя ў лесе чарніцы,
Дзіўна-празрыстыя здані,
Дрэвы, расыліны, зарніцы.

Нас прыручалі да казак,
Да белых, у кветках, садоў,
І кожны меў абавязак —
Захоўваць у сэрцы любоў.

І нас аб'ядналі мары,
Mae i твае надзея,
Ад стомы шэрыя хмары,
Што ў бязьмежжа ляцелі.

І нас павянчалі палі,
У рэчцы лілеi-кветкі,
Плявучыя цэрквай званы,
Што абдымалі палеткі.

Але разъядналі... часы
І нашы выпрабаваныні,
Але ж мы насустрач ішлі,
Марай жылі аб сплатканыні.

Ты помніш чароўнасць казак,
Сарамлівасць майскіх садоў?
І наш съвяты абавязак —
Захоўваць у сэрцы любоў.

Мікалай Куксо

ТЫ СЪВЯТАЯ, МОВА МАЙГО КРАЮ

Мне руская мова
Здаецца траскучай,
А родная мова —
Такой мілагучнай!

Родную нашу
Паўсюль выціскаюць,
Яна ж не здаецца,
Вясёлка зъязе.

Мякка, лагодна
Людзям ўсьміхнецца,
Плаўна, павольна
Песьня пальеца.

Песьня нам кажа,
Што мова жывая —
Яна не памерла,
Яна акрыяе.

Мова у душах
Людзей адгукненца,
І ў кожнага сэрца
Моцна заб'еща.

Родная мова —
Мова съвятая,
Яна беларусаў
У народ аб'яднае.

Sany Dragonfly

Я не пакіну цябе. Не пакіну —
У неба адымем
Адно каканьне
На двух.
Я назаву расыліну
Тваім імем —
Святым світанынем.
...Айцец, сын, съвяты дух.

Я не скаруся табе, не скаруся.
Я стану аднойчы
Тваёй патрэбай —
Зламі.
Ты быў, ёсьць, будзеш — мая
спакуса.
Твае вочы
Цалуе неба.
Мне б таксама... Амінь.

Я не стрымаю сябе, не стрымаю...
Па боскім законе
Лёс чалавечы
Жаў зрух.
Замест дзвіюх хісткіх — адна прамая.
Мае далоні,
Твае плечы...
...Айцец, сын, съвяты дух.

Вольга Марозава

Аркуш паперы
З пэўным малюнкам.
Нейкія дэзверы.
Прэч падарункі.

Крылы аддайце
Ветру да заўтра.
Думкі схавайце
Да большага съвята.

Сылёзы на вечар.
Усё па раскладзе.
Эпоха ня-рэчаў.
Краіна бязладзідзя.

Уладзімер Старыковіч

ВІНШАВАНЬНЕ СТАРОГА БЕЛАРУСА

Гады, гады — як тыя птушкі,
Што ў вырай шэрагам ляцяць.
Гады імчаць, і трэба, дружы,
Аб добрым болей успамінаць...
Успомні дом свой, свой надзел,
Суседа,
Свой край,
Што хмызьняком парос,
Гняздо бусла ды бохан хлеба,
Што бацьку на пашу прынёс.

За ўсё, за ўсякія пакуты,
Скрыжалі, кінутыя ў бруд,
За продкаў час, брутальны, люты,
За грэх, што зьдзейснілі мы тут,

За беды роднае краіны,
Каб Бог ёй шчасця, сілаў даў,
Малеця съяздой адзінай,
Каб дараўаў, каб дараўаў.

Успомні, дружа, чараўніцу,

Што сэрца позіркам працяла —

Аж і сама ў палон папала

Вачэй блакітнага бяздоньня,

Сваё жыцьцё з тваім звязала —

Вы сталі існасцю адною...

Краіну ўспомні,

Што пад чыстым небам

Ляжыць у кожнага ў душы,

Што продкі звалі Беларусью —

На што забыліся сыны...

Не забывай краіны светлай,

Што полымен ў душы гарыць,

Не забывай Радзімы беднай,

Што ў тваім сэрцы хоча жыць.

Успомні гонар, годнасць, веру,

Успомні продкаў запавет,

Каб не згубіцца ў цямрэчы

І каб пайсыці рашуча ў съвет...

Успомні — лепей табе стане.

Агенчык трэскэе ў душы —

І недзе там, ў глыбінях сэрца,

Ты зноўку, братка, малады.

— О так, — ты скажаш, —

Маладосьць мінула,

І існасць поўніца тугой

Аб днях, што ў часе патанулі

І што ня вернуцца,

Хаця б ваўком завой...

Не трэба, дружа, выцы і плацаць.

Любы узрост — жыцьця палёт.

Ты лепш падумай, што пакінуць

Сынам і ўнукам наўмалот.

Свае ўчынкі ўспамінай ты,

Прыгадвай, што зрабіў на так,

Каб не згубіцца перад Богам,

Каб не застацца «проста так»...

Бо «проста так», як большасць

людцаў,

Што здраднае жыцьцё правалаклі праз

час, —

Ня трэба, дружа, бо забудуць, ня

ўспомніць

Ні імён, ні кім быў кожны з нас...

...Ну што ж! Здаровы ўжо бывайце,

Шчасліві будзьце — нас не

забываіце!

Пачуйце гучны наш адказ:

«Віншуем!» — «З нараджэннем вас!»

М.А.Хамякоў

Пераклад Анатоля Трафімчыка

Паўночнае звязынне над возерам Коал у Юкане (Канада). Фота Эрыка Травэрса (Францыя). Трэцяе месца на сусветным конкурсе World Press Photo 2005 у катэгорыі «Прырода».

Як Хцівец скарбы шукаў

Купальская батлейка паводле вершаў Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Францішка Аляхновіча, Уладзімера Караткевіча і іншых. Хай ня гневаюцца на мяне прывіды клясыкаў — я не хацеў нахлусціць, а толькі сабраў усіх на адной сцэне. Сыцяпан Дзінъ-Дзілевіч. Вільня, 2004 г.

Дзеіныя асобы

Хцівец
Суседзі
Чорт
Ведзьма
Здані (прывиды)

Месца дзеяньня
Лес, Ведзьміна хата, вясковая вуліца, Хціўчава хата

Дзея першая

П'яны Хцівец ідзе праз лес і пяе (на мелёду — песні з «Народнага альбому»)

Хцівец.
У суботу-нядзельку апрануся прыстойна...
Кажуць у вёсцы бабы — я хцівец ляінівы,
Бяз працы хацеў бы зрабіцца шчасльві.
Але я ж знаю — праца любіць дурня,
А я ж дык разумны! Я ж надта культурны!
За цяжкай работай можна і прапасці.
А шчасльце? Што шчасльце? Можна і ўкрасыці...

Але дзе ж я ўбіўся, залез сярод лому,
Гэта ж я вяртаўся зь вясельля дадому —
Ці ня зблудзіў раптам у лесе заклятым?
А хай цябе немач, чым я вінаваты?
А бадай згарэла — гэткая чащоба,
А во і гарыць штось — шчэ адна хвароба!
Глянь ты — агонь праста зь зямелькі бярэцца,
Хоць гарыць — на паліц, няможна сагрэцца.
А-ей, гэтак страшна, а ня дай ты, божа,
А вы ж мае людцы, ратуйся хто можа!

Зь лямантам уцякае і апынаецца ля сваёй хаты.

Дзея другая

Суседзі.
Што гэта за лямант? Ці вайна і немцы?
Ці яшчэ якія пруцца чужаземцы?

А... гэта ж наш Хцівец...

Хцівец.
Людцы, што я бачыў!
Ад такога страху здурніеш, найначай.

Агонь нейкі дзіўны зь нічога бярэцца,
Хоць гарыць — на паліц, няможна сагрэцца...

1 - шы сусед.
Гэта, мусіць, зь неба маланка зъялятала,
Дык табе, п'яному, у вачах стала.
2 - гі сусед.
А можа, то звязаны з магілкі съявотага,

Пэўнене, будзеш шчасльві прац гэта у Бога.
3 - ці сусед.
А можа, схаваны быў то скарб закляты,

Калі б яго ўзяў бы — то быў бы багаты...

Суседзі пасмейваюцца і сыходзяць.

Хцівец.
Скарб? Гэта цікава. Вось бы яго цопнуць!

Тады ўсе наўкола ад зайдзрасці лопнуць.

А што скарб закляты — то я не баюся,

Я дзеля патрабы й чорту пакланяюся.

Дзея трэцяя

Перад Хцівецам раптам вылазіць Чорт.
Чорт.
Кланяюся пану.

Хцівец.
Кланяюсь узаемна.

Чорт.
Рады запазнацца.

Хцівец.
І міне тэж прыемна.

Хтож такі пан будзе?

Чорт.
Ня ўжко ж не пазнаўши?

Хцівец.
Я трохі зъяляўся. Шчэ не ачуняўши.

Чорт.
Ды я не тутэйшы. Камэрсант. Здалёку.

Души закупляю для пана штороку.

Хцівец.
А ваш пан багаты? Ці дорага плаціць?

Чорт.
Іх... Слухай, мільёны ён на гэта траціць.

Яму трэскі гроши, а гроши — што трэскі.

Усякага купіць, абы толькі кепскі.

Хцівец.
А я — ці ня мог бы прадацца вашэці,

Каб быў я багаты ад усіх на съвеце?

Чорт.
Можна. Вельмі праста. А чаму ж няможна?

Цераз майго пана — нігды не парожна.

Пры сабе ня маю, але вунь у пушчы

Ляжыць скарб закляты за ройстам* у гушчы.

А там, на засыценку, ёсьць ведзьма старая.

Скажа, як браць скарбы, — яна усё знае.

Ну, дык згодны?

Хцівец.
Згодны.

МАЛЮНАК СЯРГЕЯ ХАРУСКАГА

Чорт.
Падлішы крывёю.

Надта ж добры гандаль мы зробім з табою.

Хцівец па складах чытае з паперкі.

Хцівец.
Вы-ра-ка-ю-ся ду-шы за гро-ши,

А нашто тая душа, калі маеш барыша?

Чорт.

Калі маеш гроши — то і сам хароши.

Хцівец падпісае.

Хцівец.
Выракаюся души за гро-ши!

Чорт (зьнікае і падхоплівае рэхам):
Грашы... грашы... грашы...

Дзея чацьвертая

Хцівец.

А цяпер да ведзьмы ў той лес закляты.

(Пераходзіць у лес.)

Але як жа ўлезьці да яе ў хату?

Кішмя кішак гады, кажаны, вароны,

А кіну я камень дзеля абароны!

(Кідае.)

Бэнц! Сабе па лэбе! А бадай ты спрахла!

Відаць, нацярплюся я сягоньня страху!

Дык дзе ж тая ведзьма, трасца ёй у косьці!

Чаму непрыветна сустракае госьця?

З коміну вылазіць Ведзьма.

Ведзьма.
Якай ж то немак цябе тут прыпёрла?

Преч ідзі дадому. Залі сабе горла.

Хцівец.

Маю інтэрэсы важны для вашэці,

Гэты адрасочак дай мне па сакрэце...

Ведзьма.

А, казаў мой брацік пра цябе учора.

Я цябе чакала, але ня так скора.

Не рабі мне глуму, а залазь у сені,

Але зажмур вочы, выверні кішэні

І пайзі у хату. Ня перадам. Задам.

Гэтакаму госьцю я заўсёды рада.

Хцівец залазіць у хату.

Ведзьма.

Ну, кажы, што трэба? Мусіць, ці ня гроши,

Бо, відаць, для нас ты — чалавек хароши.

Хцівец.

Заклятага скарбу хацеў бы дабрацца,

А вода дык знаеш, як за яго ўзяцца?

Ведзьма.

Бачыш, які ласы. Скарб — гэта ня жарты.

Паглядзя спачатку я, чаго ты варты,

Задам я заданыне — як выдзержыш пробу,

Дык дастанеш скарбу, а не — дык хваробу.

Калі скарб закляты — шукаць трэба ўночы,

І уночы цёмнай, хоць выкалі вочы.

Чарадзейства трэба, каб стаці відущым,

Знайсьці папараць-кветку па начы ў пушчы.

А ўжо тую кветку калі хто дастане,

Ўбачыць усе скарбы і багатым стане.

Ну, дык ці гатовы выканаць заданыне?

«Вырві сэрца, высуш сэрца,

Запалі агнём, як съвetchку!

Не глядзі, што кроў сатрэцца,

Не хавайся у падпечку!

Як прыйдзе Купальская ночка,

Выйдзі з сэрцам, як з паходняй,

Ад кусточка да кусточка

Асьвяці ўсё пачародне!

Так съвяці, ня бойся муکі,

Зь верай вернай і надзеяй, —

Кветка прыйдзе сама ў руки,

Толькі сэрца спапялее.

Чуеш гэта, зробиш гэтак?

Будзеш панам, слáўным князем;

А ня зробіш — сотні летак

Будзеш гніць, як жаба ў гразі».

Хцівец.

О! Я дзеля грошай на ўсё гатовы.

Зраблю што захочаш — даю табе слова.

Хцівец вырывае з грудзей сэрца, а яно ўжо сухое,

папяровае. Ён яго паліць, і ад сэрца застаецца толькі попел.

Ведзьма.

А што, і зрабіў так, як я гаварыла?

І скуль толькі розуму ды сілай хапіла?

Цяпер цібэ, хічукы, як ты душу страціў.

Хадзі ж, цябе, міленькі, у лупы пацалую,

Сваймі смакоццямі шчодра пачастую.

Бяры, самагонкі сербані глыточак,

Закусіць вазьмі, во, паганы грыбочак,

Каровіны блінчыкі з сабачыным шмальцам,

Як Хцівец скарбы шукаў

Працяг са старонкі 19.

Папараць-кветка жыве
І паказвае мне
Прыхаваныя скарбы...

Дзея шостая

Х ц і в е ц.
Папараць-кветку маю — я цяпер відущы,
Не схаваюць скарбы ні лясы, ні пушчы,
Ні зямля-курганы, ні замкі-руйны,
Пазыбіраю скарбы я з усёй краіны.
О! Штось варушыца і з зямлі вылазе,
Можа, само злота паявіца з гразі.
(Вылазяць здані.)

А, не! Гэта здані, што скарбы съярожаць,
А я не бояюся — мне цяпер ўсё можна.
Зъяўляецца З д а н ь з куфэркам. Яна адчыняе вечка, каб прасушыць скарбы.

1 - я з д а н ь.
А хоць дасьць мне доля ў дамавіне месца —
Устане ценъ зь зямлі мой, на крыж абапрэцца.
І ў той бок глядзеці будзе век нязводна,
Дзе ляжаць загоны Беларусі роднай.

Х ц і в е ц. выходзіць да здані, лісьліва кланяеца, а насамрэч забірае манэты з куфэрка сабе ў торбу. З д а н ь зьнікае. У іншым месцы вылазіць дзіві новыя З д а н і, таксама з куфэркам, і гавораць свае слова.

2 - я з д а н ь.
Чорны замак Альшанскі. Месяц плыве ў хмараах.
Вежы туманнага ўзмроку сны пра мінулае мараць.

Слухаюць вецер дзікі, вой далёкі вайчыны,
Слухаюць, як ледзь чутна трасуцца са страху асіны.

У! Як ціха і мёртва! І які змрок глыбокі.

Ціха, ты чуеш, здалёку сюды набліжаюцца крокі.
Кожную поўнач такую ў замку, што стыне ад жаху,

Па галерэі праходзяць прывіды дамы з манаҳам...

Х ц і в е ц заходзіць ззаду, штурхас аднаго з П р ы в і д а ў, сам хаваеца. П р ы в і д ы сварацца паміж сабой, адзін уцікае, другі даганяе. Як

П р ы в і д ы зьнікаюць, хцівец перакладае золата з куфэрка ў торбу.

Зъяўляецца 4 - я з д а н ь, таксама з куфэркам, таксама кажа свае слова.

4 - я з д а н ь.

Як я памру — прабіце сэрца мне калом,
Асінавым калом прабіце йго наскроў
І закапайце мой глыбока ў зямлю труп
Ды камень як гару ўзваліце мне на гроб,

Каб я устаць ня мог...

Гэтую З д а н ь Х ц і в е ц запалохвае, і калі тая ўцікае, ён і тут забірае гроши.

Х ц і в е ц.

Дастануцца скарбы толькі мне самому,
Усё пазыбіраю — і хутчэй дадому!
(Зъбірае звонкія манэты ў торбу.)

А што ж то за крыкі, чаго іржуць коні?

Можа быць, паслалі за мною пагоню?

А хай сабе скачуць, а хай сабе грозяць,
Схаваюць ў бульбу — там мянэ ня возьмуць.

З д а н ь.

Толькі ў сэрцы трывожным пачую
За краіну радзімую жах, —
Үспомню Вострную Браму съявиту
І ваякаў на грозных канях.

У белай пene праносяцца коні, —
Рвуцца, мкнуцца і цяжка хрыпяць...

Старарадунія Літоўскай Пагоні

Не разьбіць, не спыніць, не стрымаць.

Пагоня аддаляеца і заціхае.

Х ц і в е ц.

Трасцу, не дагоніш!

Не памогуць коні, зусім не баюся

Я вашай Пагоні.

Я ўжо каля хаты,

Я ўжо каля мэты

І мне застануцца

Старыя манэты.

(Перадражнівае.)

Стараадуніх літоўскіх манэтаў
Не разьбіць, не спыніць, не стрымаць.

Дзея сёмая

Х ц і в е ц на парозе сваёй хаты. Зъбіраеца ўлезыці. Ззаду зъяўляеца Ч о р т.

Ч о р т.

Трэсъ!

Х ц і в е ц.

Што там парвалося?

Ч о р т.

Бзынь!

Х ц і в е ц.

Што зазывінела?

Можа, пэнкнью ворак** і скарб мой ня цэлы?

Азіраеца і бачыць Ч о р т а.

Ч о р т.

Ты ж загад парушыў, каб не азірацца, —

Золата прапала. Замест золата — «зайцы».

Х ц і в е ц з торбы дастае не манэты, а паперкі — рублі РБ, «зайцы», яны разылятаюцца ў розныя бакі. Х ц і в е ц хапае Ч о р т а за горла.

Х ц і в е ц.

Ах ты, ашуканец! Махлюеш са мною,

А ну, вярні золата, а то стапчу ў гною!

Паламаю рогі, жыўцом злуплю скур,

Вось тады пабачым, хто з нас большы дурань.

Ч о р т.

А-ёй, які злонсы, аж у роце чорна,

Ня ўжо ж гэта зь сябрам жартаваць нявольна?

Зараз адчарую — заткні нос анучай.

Мае чары моцны і трохі смярдзочу.

Трэсъ! Бзынь! «Зайцы» — згінь!

Вярніся, скарб багаты —

Талеры і дукаты.

Х ц і в е ц.

О! Во гэта гроши — я ізноў багаты.

Да кампаніі Х ц і ў ц а і Ч о р т а далаучеца В е д з ы м а. Зъяўляеца шмат бутэлек. Танцы і песня.

Ты піў, і я піла...

Ты казаў, і я насіла...

Ч о р т і В е д з ы м а, закружыўшыся ў танцы, вылятаюць.

Х ц і в е ц.

Вось бы яшчэ выпіць. Ды ў бутэлках пуста.

Кончылася хлеба апошняя луста.

Не бядя — я ж маю кветку ў бутэлъцы.

Ізноў вазьму скарба — поўна іх ў зямельцы.

Дзе ж ты, мая папараць? А дзе ж ты, мой цьвецік?

Ў катарай бутэлечцы схаваны сакрэцік?

Ў катарай жа? Ў гэтай? А можа, у гэтай?

Вой, я ж яго страві... Канец мне на гэтym.

(Хцівец злазіць са сцэны, пры гэтым мармыча песнью.)

А ў бутэлъцы на дне Чорт рагаты жыве,

І паказвае мне адмысловыя фігі...

(Усё тая ж песня з «Народнага альбому»).

Хцівец ходзіць па залі сярод гладчачоў, зъбірае бутэлкі, зазірае ў кожную і выходзіць з залі.

Дзея восмая

На якую мала хто зъверне ўвагу, бо дзеяньне адбываеца за кулісамі, на сцэне відаць толькі водбліскі папараць-кветкі, чуваць таямнічы шпіт зданяў.

Пушча знае, што бароне,

Што ёй дадзена на сковы,

Крыжам ляжа на загоне,

А ня дасьць надзею аковы.

Адчапіся, адхрысьціся!

Доляй-казкай счараваны,

Ты яшчэ не дарасьціўся

Цьвет пасыцігнүці жаданы.

Канец

* Ройст — балашіна

**Ворак — мех, торба.

АДАМ
ГЛЁБУС

Сучаснікі

2001–2005. Дэпутат і выбухі

Як жа яго пераназваць, гэлага дэпутата з тварам школьніка-выдатніка? У нас усе дэпутаты апошнім часам займелі твары выдатнікаў, нібыта іх нехта сэлекцыянуваў выключна па зынешніх прыметах. Назаву палітыка Сямён. Дэпутат Сямён! Гучыць. Прозывіча дам Беларэцкі. Не гучыць. Бо Сямён Беларэцкі не адпавядае школьнаму тварыку. Сямён Шэрэнкі? Троечнік, сераднячок... Сямён Зялёненькі? Хораша. Сівежа. Хай так і будзе. Чынер да шпіёнскіх гісторый пяройдзім. Дэпутат Сямён Зялёненькі дамовіўся са мною на сустречу. Мы перасякліся на станцыі метро «Плошча Перамогі». Зялёненькі заступіў мне дарогу: «Ты шпіёнскія раманы пішаши і выдаеш? Правільна. Іх уся Расея чытае. У мене ёсьць ідэя... Ты пішаш раман пра траўстыту-каўказцаў, якія нападаюць на атамную станцыю. У рамане будзе санрайдная станцыя і плян санрайднага нападу. Твая книга трапіць да каўкаскіх падстанцаў, у якіх знойдуць карту Расеі з пазначанымі атамнымі аб'ектамі, пляны заходу і падрыву станцыі. Выбух на атамнай станцыі — гэта вам не захоп бальніцы з закладнікамі і нахват не руйнаваныне хмарачосаў!» «Людзі загінуць...» — «А беларусы ня гінулі? А мы ня гінем? Яны нас вынішчалі і вынішчваюць! А мы адказаць ня можам?» — «Ну дык сядзі і сам напіши такі роман...» — «Я ж не пісьменнік. Я ж не змагаў. Думаў, табе будзе цікава...» — «Не, пісаць пад дыктоўку мне зусім не цікава, выйшаў я са школьнага ўзросту». Мы разыўталіся і пахалі ў розныя бакі. Я асабліва не пераймаўся, бо прапановы і парады, як і пра што пісаць, сышлоцаў ўесь час. Чамусыці людзям здаецца, нібыта літаратора трэба накіроўваць і выкарystаўваць, быццам ён сам на ведае, чаму і дзеля каго піша. У мене наконт гэтага супрацьлеглае меркаванье. І яно не зъмянілася, нават калі я атрымаў пакет ад вядомай арганізацыі «Грынпіс». У пакунку было некалькі брашурак з апісаннямі шкодных аб'ектаў, якія, на думку зялёненькіх актыўістаў, шкодзяць прыродзе. Большасць гэтых аб'ектаў — атамныя станцыі, тыв самыя, што хваливалі дэпутата Зялёненькага. Карты ў брашурах таксама былі. Калі я выкідаў грынпісавы пакунак у сметніцу, мне чамусыці падумалася: найбольшую шкоду прыродзе і чалавеку прыносиць рознае палітшалупінне, во хто шкодзіць дык шкодзіць, халера на іх.

Хто там крочыць разам?

У Гомелі адбыўся агульнацыянальны збор анархістаў. Як кажуць яго ўдзельнікі, «гістарычны». Рэпартаж Лёліка Ушкіна.

Анархісты — адзіная палітычная фармацыя ў Беларусі, якую не турбую проблема абанулення кадраў. Пасыядоўнікі Бакуніна нават зайчыка не інвестуюць у рэкррутаванне моладзі і падтрымку свайго лэйблу на рынку палітычных бэндаў. Усё за іх робяць Летаў і «Сэкс Пісталіз». Дзякуючы ім штогод прыблізна дзесяці сотні тынэйджараптам вырашаюць, што яны крутыя анархісты. У анархічнае айдэнтыці яны ўкладаюць няшмат — значок з літарай «A», панкаўскі фрызюр, шмат піва і, можа, для пантоў — спробу пачытаць нуднаваты бакунінскі фляннт «Дзяржава і анархія».

Прыблізна 90% нэафітаў гуляюць у анархізм год-два, пасыля сыходзяць у войска, на працу ці патанаюць у дрыгве сямейных разборак. Але ў кожным прызыве ёсьць дзівакі, што канкрэтна завісаюць. Скантавацца з арганізаціям анархісцкім рухам дзякуючы Інтэрнэту сёньня няцяжка.

У Беларусі назіраецца бум анархізму. Мяркую, што Беларусь — адзіная краіна ў Еўропе, дзе прысутнасць анархіі на пасольскіх фуршетах, побач з бондай хрысціянскіх дэмакратоў, — нармальная рэч. Толькі па Менску бадзяюща агенты як мінімум чатырох напрамкаў.

Дзеянічнае створаная яшчэ ў 1992 г. легендарная Федэрация анархістаў Беларусі (ФАБ). З часу свайго заснавання ФАБ трансфармалавася ад маленъкай секты інтэлектуалаў да элітнага клубу. Сябрам ФАБ можа быць

хто хоча. Нуль бюрократычных фармальнасцяў у выглядзе партблілетаў і партыйных складак. Хоць у арганізацыі няма ніякіх структур, існуе нефармальнае кіраўніцтва, персаніфікаванае дэзвюма-трыма асобамі. Ніхто з сяброў ФАБ іх не выбіраў (апошні сход ФАБ адбыўся ў 2002 г. у фармаце панк-сайшнену). Аднак Нестара Махно таксама ніхто фармальна не выбіраў правадыром украінскіх зялённых. Так

А-маладняк знайшоў новыя анарха-практыкі — антыфа, чырвоныя скіны, фэмінізм, эспэранта, вэлясыпэдны рух, студэнцкае самакіраванне.

склалася самой гісторыяй. Сынэдрый ФАБ прымае глябальныя рашэнні — напрыклад, хто будзе прадстаўляць Федэрацию на міжнародным кангрэсе ў Ліёне.

Падчас Вясны-1996 імідж арганізацыі радыкальна змяніўся. У менскую філію «Чырвоны жонд» прыйшло шмат студэнтаў. Навабранцы ператварылі ордэн у вясёлу багемную тусоўку, якую нельга было ўяўіць без дзялжнага «Ну хто пойдзе па...». Смольным ФАБ сталі культавыя «Навінкі».

Пакуль навінкі давалі джазу, недзе напрыканцы 1990-х сацыяльна-культурная машина па вырабе анархістаў засмактала чарговую партыю тынэйджараптам сыварыны. Свежапрапаштампананыя маладыя анархіі сышлі з канвэру і пабеглі шукаць старшынных таварышаў. Можна толькі ўяўіць шок жаўтаротых ідэалістаў ад натуралистычных

АНАРХІСТЫ ПАЛЯЦЬ прыпісныя пасьведчаныні ля аблваенкамату на знак пратэсту супраць абавязковай службы ў войску (фота з архіву).

сцэн у «Навінках».

У пошуках ісціні а-маладняк залез у Інтэрнэт, дзе знайшоў новыя формы анарха-практык — антыфа, чырвоныя скіны, фэмінізм, эспэранта, вэлясыпэдны рух, студэнцкае самакіраванне. Словам, за апошнія гады п'ять паўстала сетка моладзевых ініцы-

тыў, што трymаеца на інфарматычных камунікацыях.

Найбольш ідэйна прарубаны ўдзельнікі анархічных NGO пачалі прыдумваць уласныя, паралельныя ФАБ палітычныя структуры. Яшчэ ў 2001 г. поруч з ФАБ узьнік Беларускі анархічны фронт, з часам у Беларусі паў-

сталі сэкцыі Аўтаномнага дзеяння і Міжнароднага саюзу працоўных. Для іх тэктэры большы ідэалагічны пурэзм.

Паралельна ад родавага дрэва ФАБ адрасла яшчэ адна галіна. Вэтэрнам руху абраўдла шакіраваць пэнсіянэраў словамі «Мы анархісты!». Яны лягчана прыйшлі да высновы, што саўкоў, якія выраслі на фільме «Вясельле ў Малінаўцы», падпісаць пад анархізм немагчыма. Трэба мяніць назыву і замест абстрактнага анархічнага ідэалу — «краіна сонца» — змагацца за канкрэтныя мэты. Так, яшчэ ў 2002 г. узьнік праект «Беларускі сацыяльны рух «Разам» (БСРР), ідэйным фундамэнтам якога стала рэдакцыя народніцтва.

Спачатку заснавальнікам БСРР прыйшлося вельмі цяжка. Сама ідэя прыняць статут і яшчэ выконваць яго артыкулы гучала для шматлікіх анархістаў як замах на права свабоднай асобы. Аднак на працягу апошніх гадоў сцутыцца зъмянілася.

Маладыя актыўсты падрасьлі і паступова самі прызналі неабходнасць новай агульнацыянальнай арганізацыі. На мінулы ўк-энд у Гомелі быў заключаны пакт паміж актывам шэрагу самых паспяховых анархічных праектаў. Бакі вырашылі аўданацца пад дахам «Разам». Приняты статут арганізацыі, прапанаваны першым праектам. Стратэгічнай ідэяй палягает ў тым, каб інтэграваць шматлікія анархічныя NGO ў адзіні, паводле жанру левасцялістычны, палітычны праект. Слова «рэформа» было на сходзе табу, аднак «эвалюцыя» гучала вельмі часта.

І ўсе ж анархічным Годсабэрзам гомельскі сход я б называць ня стаў. Хутчэй, гэта быў пераход да стратэгіі канкрэтных спраў. Інакш бы першымі, хто пакінуў тусоўку, сталі «фундамэнталісты». Пакуль яны, наадварот, дэманструюць нябачанасць з «рэалістамі». Адпаведна прынятаму статуту, у «Разам» забаронены нават фракцыі.

СПОРТ СЪЦІСЛА

Беларус коштам 10 мільёнаў

Паўбаронца футбольнай зборнай Беларусі 24-гадовы Аляксандар Глеб пераходзіць зь нямецкага «Штутгарту» ў зорны лёнданскі «Арсэнал». Каб трансфер быў канчатковым, аформлены, засталося зусім нічога — прайсцы мэдыцынскіх абследаванняў і атрымалі рабочую візу ў Вялікабрытанію. Прэса адзначае, што «кананіры» заплацілі за Глеба 10 мільёнаў фунтаў стэрлінгаў. Чэмпіянат Англіі стартуе 13 жніўня, у першых туроў 13-разовыя чэмпіёны краіны згуляюць у Лёндане з «Ньюкаслам», а ў верасні возьмуть старт у Лізе чэмпіёнаў.

Залатыя шпоры

Цудоўным выдалася

фінальнае супрацьстаянне сёлетняга сезона «Сан-Антоніё Сыперз» — «Дэтройт Пістанз». Чэмпіён Нацыянальнай баскетбольнай асацыяцыі вызначыўся толькі ў заключнай чвэрці сёмага матчу.

Атрымаўшы перамогу з лікам 81:74 у вырашальнай супстрэчы і 4:3 у сэрыі, «Сан-Антоніё» зноў стаў наймацнейшым клубам у асацыяцыі, зрабіўшы гэта троці раз у гісторыі і трэці раз за апошнія шэсць гадоў (1999, 2003, 2005). Мінулагодні чэмпіён «Дэтройт» склаў свае паўнамоцтвы.

Драфт без беларусаў

Пакуль наймацнейшая ліга съвету — Нацыянальная баскетбольная асацыяцыя

— абыходзіцца безь беларусаў. Так, сёлета найлепшы гулец Беларусі Ўладзімер Верамеенка, што выступае за санкт-пецярбургскія «Дынаама», зноў апынуўся па-за драфтам. Затое сярод 11 замежнікаў — двое літоўцаў: Лінас Клейза (універсітэт Місуры) і Марцінас Андрушкявічус («Жальгіріс», Каўнас).

Кіпр—Грузія—Вугоршчына

У мінулу пятніцу вызначыліся супернікі беларускіх клубаў у эўракубках. Менская «Дынаама» ў першым кваліфікацыйным раўндзе Лігі чэмпіёнаў згуляе з кіпрскім «Анартосісам» (Фамагуста). Першы матч 12 ліпеня ў Менску, матч у адказ — 20 ліпеня ў Нікасіі. Пераможца ў другім раўндзе згуляе з

турецкім «Трабзанспорам». У Кубку УЭФА менскі МТЗ-РППА памерасці сіламі з вугорскім «Фэрэнцварашам», а барысаўскі БАТЭ — з «Тарпэд» з Кутаісі (Грузія). Першыя матчы — 14 ліпеня ў гасціх, гульні ў адказ — 28 ліпеня. Цікава, што за апошнія дзесяць год беларусы далей за другі кваліфікацыйны раўнд не траплялі, а летасць развязаліся з Эўропай ужо ў першым туры.

Над Жаўновым навісьлі хмары

Галкіпэр ФК «Масква» і нацыянальнай зборнай Беларусі Юры Жаўноў мае шанц «пасябраваць» з лавай запасных. У апошнім туры расейскага чэмпіянату масківчы згулялі ўнічыю з

землякамі з «Тарпэд» — 1:1, упусціўшы перамогу на апошній хвіліне.

Галоўны трэнэр Валер Петракоў павесіў усіх сабак на беларуса: «Мне здаецца, што ў Жаўнова затачылася галава ад пахвал, якімі апошнім часам узнагародзіла яго прэса». Нагадаем, што Жаўноў адстаяў у варотах некалькі матчаў на нуль. У «Маскве» цяпер троі раўнаварствыя брамнікі (Жаўноў, Філімонав і Казко), таму нават адна памылка можа каштаваць беларусу месца ў асноўні. Рәсей — усходняя краіна. Сёньня цяже носяць на руках, а заўтра ты — галоўны вораг.

«Зьевер» спыніўся ў 1/8 фіналу

Макс Мірны дайшоў да 1/8 фіналу Ўімблдонскага турніру,

здолеўшы мінуць троі этапы. Бар'ер у чацвёртым круге паставіў швэд Томас Юхансен — 4:6, 5:7, 4:6.

Каліна застаецца

Знакамітаму футбольнаму арбітру П'ерлуїджы Каліну ў выглядзе выключэння дазволіў яшчэ год абслугоўваць матчы чэмпіянату Італіі па футболе. Рэч у тым, што судзьдзю спойнілася 45 гадоў, і ён трапіў пад вызначаны ўзроставы ліміт. Але шмат хто, улічваючы шалённую папулярнасць «Фантамаса», прапаноўваў зрабіць выключэнне і дазволіць яму займацца сваёй справай.

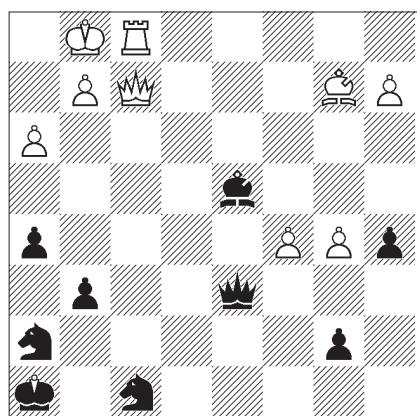
АГ; pilkanozna.pl,
sport-express.ru

Салярый тату

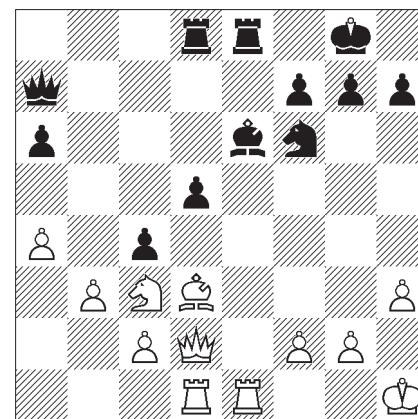

«Suntime» Гарызантальны салярый 10.00—19.00 вул.Кульман, 33 210-17-45	Гарызантальны салярый 9.00—20.00 пр.Ф.Скарыны, 169 218-11-71	Татуіроўкі, пірсінг 630-00-60, 777-77-76
«Белы наасарог» Вэртыкальны і гарызантальны салярый 8.00—20.00 вул.К.Чорнага, 31 280-27-43	Гарызантальны салярый 9.00—19.00 Лагойскі тракт, 27 262-48-17	«Iron Brothers» Татуіроўкі, пэрманэнтны макі- яж, пірсінг, аэраграфія вул.Куйбышава, 41 284-44-02, 684-78-64
«Усе зоркі» Салярый пр.Машэрава, 89 250-53-96	Турбасалярый Прафесійны, вэртыкальны вул.М.Танка, 30 («Менскту- рист») 203-73-46	«Аляксандар-цэнтар» Татуіроўкі, пэрманэнтны макі- яж, пірсінг пр.Машэрава, 5 286-13-52, 686-13-52
«Даб Лайкет» Вэртыкальны і гарызантальны салярый 9.00—22.00 пр.газеты «Правда», 25 272-86-60	Фізкультурна-аздараў- ляльны цэнтар «Даўгальцец» Турбасалярый вул.Жудро, 40 255-47-73, 621-51-71	Салён «Клеапатра» Фотаэпіляцыя, татуіроўкі, пірсінг ГК «Юбілейная» 226-91-40
«Месца пад сонцам» Вэртыкальны салярый 8.30—21.00 вул.Багдановіча, 153 287-29-89	«Цуд сьвятла» Салярый 8.30—20.00 вул.Альшэўскага, 10 204-30-14	«Мэд-Люкс» Татуіроўкі, касмэталёгія вул.Жуковічы, 9/2 285-06-74, 222-75-11
«Сланечнікі» Вэртыкальны і гарызантальны салярый 8.00—20.00 вул.Слабадзкая, 95 276-25-21	«Эліт-салярый» Студыя загару пр.Ф.Скарыны, 40а 233-96-47	«У Лісіцы» Татуіроўкі, пэрманэнтны макі- яж, пірсінг вул.Багдановіча, 1 234-99-13 11.00—18.00 653-04-10, 636-80-29
Салярый бізнес-цэнтру «XXI стагодзьдзе»	«Эргалайн» Салярый-турба вул.Крапоткіна, 89 234-82-07	Салён «Харашуха» Татуіроўкі, пэрманэнтны макі- яж, касмэталёгія 9.00—19.00 вул.Платонава, 1 236-76-21
	«Bodyart»	

ПАРТЫЯ З ГРОСМАЙСТРАМ

Гульцы за чорных, шэрагі якіх зусім парадзелі, выбралі ўзяць пешкі **30...Cg7:d4+** і атрымалі ад «гроса» прыгожы ход у адказ: **31. Ff7-f2!** Цяпер чорныя пры любым раскладзе губляюць фэрзя і партыю. Што ж, чытачы «Нашай Ніве» завочна супраціўляіся мацнейшаму партнёру цэлых паўгоду. Дзякуючы ўсім. Гэта партыя скончана (1:0), а наперадзе сэнс, які сп.Лыбін гатовы даць найбольш актыўным удзельнікам 19 ліпеня. Ён адкажа на любяя іх пытаньні, што тыгчыць шахмат. Час і месца сустэрэчы будуць афішаваныя крыху пазней.

**5. Kd6 Ta6 6. Ca6 Fa6 7. Fd4 Kf6 8. Td2 Ge7b1 Pprintparti.
Hom. Tacparin I. C4 fFg8 2. Cd3 d4 3. Ke4 Kd5 4. Kc5 Td6
АУКАЗ: ... he 3aybaekiyimi, mito ae mokha m6qip crata-**

Пятніца, 1 ліпеня

АНТ, 23.05

«З апраметнай».

ЗША—Вялікабрытанія—Чехія,
2001, рэж. Альберт і Алэй Х'юз.

Маньячны фільм жахаў паводле коміксу Алана Мура і Эндзі Кэмпбелла.

Джэк Патрашыцель палюе на прастыутак на вуліцах туманнага Лёндану. Інспектар Фрэд Эбэрлайн (Джоні Дэп) мусіць сціпшацца, бо яму неадъякавая адна з іх...

Браты Х'юз, якія здымоўваюць воскрасацыйную драму пра чарнаскурых амэрыканцаў, дали нестандартную трактоўку Джэку Патрашыцелю, зрабіўшы яго «першым чалавекам XX стагодзьдзя», а крыніцамі зла пазначаныя сацыяльнаяй расавая нянавісць. Выдатная апэраторская праца Пітэра Дэмінга (працаўнай з Дэвідам Лінчам), а кампазытар Трэвар Джонс забясьпечыў змрочную сымфонію з хаўтүрнага звону, грукату кэбай і ляску наха.

НТВ, 22.35

«Філадэльфія».

ЗША, 1993, рэж. Джонатан Дэмі.

Судовая мэядрама.

У Амэрыцы папулярныя судовыя кінадрамы, дзе напрыканцы сільвіярджаецца справядлівасць. І хая жанр «Філадэльфіі» зусім пэўны, тэма модная, Джонатан Дэмі («Маўчаныя ягнятак») займаецца сълёзыўскісаннем з выключнаю прафесійнасцю. За ролю хворага адваката Том Хэнкс атрымаў прыз на Бэрлінскім кінафэсцы.

Субота, 2 ліпеня

СТВ, 23.15

«Сёстры Магдаліны».

Вялікабрытанія—Ірландыя, 2002,
рэж. Пітэр Мулан.

Драма.

Чатыры дзяўчыны па волі блізкіх — за грахі — трапляюць у прытулак Магдаліны, дзе пануюць жорсткасць і турэмныя норавы... Карціна выклікала скандал — гледачы не моглі паверыць, што падобнае магчыма ў нашыя дні (апошні прытулак Магдаліны быў зачынены ў Ірландыі ў 1996 годзе).

Фільм быў прыведчыны «Залатым лілівом» Вэнцыянскага кінафестываля і яшчэ шэрагам прэстыжных міжнародных прызой.

ВАРТА БАЧЫЦЬ

Нядзеля, 3 ліпеня

«Лад», 13.40

«Горад майстроў».

Беларусь, 1965, рэж. Уладзімер Бычкоў.

Казка паводле аднайменнай п'есы Тамары Габэ.

Бездакорны шэдэўр беларускага кіно. Вольны горад майстроў захапіў войскі злога герцага Малікорна (Леў Лемке). Супраціў захопнікам узначальвае вясёлы падмітальшчык Караколь (Георгій Лапатка).

Выдатнае візуальнае вырашэнне карціны (дыплём на фэстывалі ў Вільні Ўладзімеру Бычкову і мастаку Аляксандру Бойму). Дэкарацый змяняюць фармат экрана,

раскрываюцца вокнамі; колер у фільме насычаны і выконвае драматургічную функцыю. Адмойная пэрсанажы пазначаны аднолькавым шэра-мёртвымі гримам, а музыка Алега Каравайчука падкрэслівае характерную плястыку персанажаў.

Акторы нязмушана й лёгка гуляюць у казачную ўмоўнасць, а дурань і выхваляка Клик-Кляк Савелія Крамарава — гэта маленькі дыямант гратэску.

Цікава, што малпа на плячах казачнага акупанта перавандруе ў фільм «Ідзі і глядзі» да акупанта сапраўднага.

НТВ, 19.10

«Хуткі лётвы».

ЗША—Японія, 1995, рэж. Сэм Рэймі.

Востэрн.

Дзяўчына-каўбой (Шэрлан Стоўн) зьбіраецца адпомесціць нягодніку (Джын Хэкмэн), які забіў яе бацьку. Для гэтага герайня прыме ўдзел у турніры найлепшых стралкоў, каб у вырашальнym паядынку сустрэцца са сваім ворагам.

Рэжысэр Сэм Рэймі («Злобныя

мерцьвякі», «Чалавек-павук») натхніўся спағеты-вэстэрнам Сэрджыё Леонэ. Рэймі наўмысна падкрэслівае ўрачыстую «харэаграфічнасць» жанру, які паказаны «балетам палёных куляў».

«Лад», 21.00.

«Чорны замак Альшанскі».

Беларусь, 1983, рэж. Міхail Пташук.

Дэтэктыв, гістарычны трывалынік паводле аднайменнага раману Ўладзімера Караткевіча.

«Фільм не атрымаўся... Каратціна вялай, нецікавай, заблытанай, ды пастаўленай не на мове арыгіналу...» Але Ўладзімер Караткевіч — стваральнік на толькі дэтэктыву, але і беларускага варыянту *giallo* (італьяніялага ды змрочнага італьянскага жаху). Менавіта гэтай атмасфэры й пасуе апэраторскі малянак Таяцны Логінавай, асабліва ўдалы ў гістарычных сцэнах. Дзеля Генадзя Гарбука ў невялічкай ролі Лапатухі таксама варта глядзець фільм. Ды статусу Міхайл Пташука як беларускага клясыка ніхто не адміняў.

Андрэй Расінскі

дзе варта быць

Карціна-легенда

выстаўленая ўпершыню за 30 гадоў. Адмыслова выраблены падрамнік каштаваў музэю 1500 даляраў. Піша Адам Воршыч.

Карціна Валянціна Волкова «Менск 3 ліпеня 1944 году» выстаўляеца ўпершыню за амаль 30 гадоў. 28 чэрвня карціна вынеслі з запасніка музэю й знялі з барабана, на які яна была накручаная. **Экспанавацца ў Мастацкім музэі яна будзе з 1 ліпеня да 29 жніўня.**

На прэс-канфэрэнцыі, прысьвечанай адкрыццю выстаўкі, дырэктар музэю Уладзімер Пракапкоў адзначыў, што «больш праўдично было бы пра весьці такую выстаўку летасі, але год быў насычаны»: памішканні рыхталі пад паказ твораў з Траецкай галерэі. Дый падрыхтоўка знакавай карціны беларускага савецкага

мастакта да экспазіцыі вымагала значных выслікаў: быў нават адмыслова выраблены падрамнік, які каштаваў музэю 1500 даляраў.

Паводле пагаднення паміж урадам БССР і мастаком, падпісанага ў сакавіку 1945 г., карціна павінна была ўпрыгожыць залу пасяджэнняў Дому ўраду. Гэтай умовай былі зададзены і парамэтры палатна.

Волкава працаў марудна, аж нават Саюз мастакоў у 1950 г. мусіў стварыць камісію для вызначэння, ці не знарок ён замаруджвае. Першы раз «на людзях» карціна была выстаўленая ў Маскве ў 1953 г. Потым былі яшчэ дапрацоўкі, і ў 1955 г. карціна зноў з'явілася

Маскве — на выстаўцы ў ВДНГ. Нацыянальны мастакі музей, як расказываюць яго рабочнікі, перахапіў волкаўскую карціну ў Траецкай — купіў за 150 тыс. руб.! У час, калі сярэдні заробак складаў каля 400 руб., за карціну заплацілі грошы проста шалёны! Прауда, сам мастак лічыў, што яму не даплацілі: маўляў, 10 гадоў працы і выдаткованыя матэрыялы каштуюць больш.

На думку музэйшчыкай, гэтыя непамерныя гроши, а таксама актыўная творчая праца Волкова за немцамі, якія выдатковалі яму пэрсанальну майстэрню, сталі прычынай трывалае нелюбіві да Волкова ў мастакоўскім асяродку.

Да таго ж, хадзіла пагалоска, што карціна ў сваёй першай вэрсіі была створаная ў 1941-м і на ёй быў выяўлены ўезд у Менск... немцам!

Яшчэ адна гісторыя звязвае карціну Волкова й Москву. Нашчадкі мастака кажуць, што павялічаная вэрсія карціны пісалася для перавозу ў сталіцу СССР, была даведзена да стады падмалёўкі — і зынкла.

Каб карціну ўбачыла большая колькасць гледачоў, музэй нават будзе працаўца з 3 ліпеня — у сівяточны дзень. Апрача волкаўской карціны, поўнач можна будзе ўбачыць аўтарскія эскізы й малюнкі да яе, а таксама фатаграфіі, зробленыя ў Менску 3 ліпеня 1944 г.

17.00, 19.00, 21.00.

«Мір» (288-22-33)

«Жах Амітыўлю»****: 1 (пт)

17.20, 21.20; 2 (сб) 21.20.

«Містэр і місіс Сыміт» (2с): 1

(пт) 16.00 (іл), 18.20, 20.40; 2,

3 (сб, ндз) 16.00, 18.20, 20.40.

«Брыджыт Джонс: межы разумнага»: 1, 2 (пт, сб) 19.20; 3

(ндз) 17.20, 19.20, 21.20.

«Перамога» (203-77-66)

«Містэр і місіс Сыміт» (2с): 1

(пт) 13.40, 16.10, 18.40; 2, 3

(сб, ндз) 16.10 (іл), 18.40.

«Горад грахой»****: 1—3 (пт,

ндз) 21.10.

«Піянер» (227-64-87)

«Стацкі саветнік» (2с): 1—3

(пт—ндз) 16.20, 18.40, 21.00.

«Цэнтральны» (200-34-16)

«Жах Амітыўлю»****: 1 (пт)

15.50, 21.00; 2 (сб) 15.50 (іл),

21.00; 3 (ндз) 17.20 (іл),

19.10, 21.00.

«Белыя цыпачкі»: 1 (пт) 13.30;

2 (сб) 11.00, 13.30; 3 (ндз)

13.00, 15.10.

«Салён прыгажосці» (тыдзень

францускага кіно): 1 (пт) 18.30.

«Афіцэрская палата» (тыдзень

францускага кіно): 2 (сб) 18.30.

(2с) — кінафільм падоўжанай

працягласці

(іл) — ільготны сэанс (зніжка

50% для ўсіх гледачоў)

Рэйтынгавыя амежаваны:

*** — дзеці да 16 год не дапус-

каюцца;

**** — дарослыя з 18 год.

3 (пт, ндз) 15.00; 2 (сб) 11.00.

«Курыныя ўцекі»: 2 (сб) 13.00;

3 (ндз) 11.00.

«Масква»

«Вам — заданьне»: 3 (ндз)

13.00.

«Мір»

«Дзецы шпіёнаў-3D: гульня

скончана»: 1 (пт) 13.00.

«Дачка камандзіра»: 1 (пт)

10.30.

«Глыбокая плынь»: 1—3 (пт—

ндз) 15.00.

«Пра тое, як Колька і Пецька

лятаті ў Бразылію»: 2, 3 (сб,

ндз) 14.00.

«Перамога»

«Шалёныя скакі»: 1 (пт)

10.30; 2, 3 (сб, ндз) 13.40.

«Піянер»

«Маленькая ўцекачы»: 1 (пт)

10.20; 2 (сб) 14.00; 3 (ндз)

12.00.

«У пошуках Нэма»: 1 (пт)

12.00; 2 (сб) 10.20.

«Мур-р-лі»: 1 (пт) 14.00; 2 (сб)

12.00; 3 (ндз) 10.20.

«Пяцёрка адважных»: 3 (ндз)

14.00.

«Цэнтральны»

«Алёша Паповіч і Тугарын

Зімей»: 1 (пт) 11.00.

КІНО НА DVD

MASTER RECORDS

«Хор»

Драма, Францыя—Швайцарыя—Нямеччына, 2004, рэж. Крыстоф Бараце.

У ролях: Жэрар Югно, Франсуа Бэрлеан.

Наставнік музыкі трапляе ў інтэрнат для цяжкіх падлеткаў... і арганізуе там хор. Прэмія «Сэзар», намінацыя на «Оскар».

«Рознакаліровыя кветкі»

Эратычная драма, Гонконг, 2004, рэж. Ёнфан.

У ролях: Тэрэза Чэунг, Ры-Су Ха.

Кватэра, якую мусіць здаць у арэнду герайні, абуджае пачуцьцёвасць і ўваскрашае ўспаміны. Фільм — удзельнік Берлінскага кінафестывалю.

Менск, Кісялевічы, 12, 643-21-08

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Музычны тэатар

30 (чц) — «Бураціна.ру».

Кіно

«Аўрора»

«Маленькі баец»: 1 (пт) 10.30;

2, 3 (сб, ндз) 12.00.

«Берасьце»

«Цімур і яго камандас»: 1, 2

(пт, сб) 11.00.

«Неслужбовасе заданьне» (да

Дня Незалежнасці): 3 (ндз)

11.00.

«Дружба»

«Тытан паслья гібелі Зямлі»: 1,

2.

7 ліпеня

а 18-й гурт

«Стары

Ольса»

сустранеца

з сваімі

фанатамі

ў краме

«Містэрыя

гуку»

на Нямізе,

каб раздаць

аўтографы,

адказаць

на пытанні

і

прэзентаваць

новы альбом

«Сярэднявечная

дыскатэка».

Пакуль, бульбаш

«Гэй, бульбаш», — колькі раз у краінах білзага і далёка га замежжа чуў на свой адрас агідную мянушку. Усё праз стэрэатып, што беларусы з раніцы да ночы хрумкаюць бульбу. Фэльетон Лёліка Ушкіна.

Нічога. Хутка стэрэатыпам жыцьця пабеларуску будзе іншая калектыўная практика і, адпаведна, нас будуць называць больш карэктна: «Гэй, падпісчык «Советскай Беларуссіі».

Маштабы росту падпіскі на дзецишча Паўла Якубовіча ня могуць ня выклікаць захаплення ва ўкладальніку «Кнігі рэкордаў Гінэса». Мяркую, што конкурс «Стань мільённым падпісчыкам «СБ» і атрымай пущёўку на лінію Сталіна» ўжо не за гарамі. Прычым самае прыкольнае, што тэмпы росту колькасці абсанентаў мо-

гуць выключна расыці. Інакш гэта рэцэсія або стагнацыя чытацкай аўдыторыі органу Адміністрацыі прэзыдэнта, што можна будзе трактаваць як падзеньне даверу да курсу кіраўніка дзяржавы.

Іншымі словамі, праз пяць-сем гадоў кожны з нас будзе загортваць рыбу і іншыя прадукты выключна ў «Саўбелку»: нашто паперы прападаць?

Зыходзічы з гэткай перспектывы, рэдакцыі «СБ» трэба правесці мазгавы штурм.

Як казаў Ленін, «газета ёсьць калектыўны прапагандыст і арганізатор». Калі не-калькі мільёнаў чалавек будуць пачынаць дзень з чытання «Саўбелкі», відавочна, харктар і зъмест яе артыкулаў адлюстроўюща на працоўным тонусе ўсёй нацыі.

У гэтым пляне «СБ» яшчэ вельмі і вельмі кульгае.

Зробім эксперымент. Пастаўце сябе на месца сантэхніка Паўлюка, які штораніцу пахміляеца, чытаючы пад кефір чарговыя прагон нейкага саўбелкаўскага генія кля-

вітуры. Паспрабуем змадэляваць ягоны, выкліканы эдэтыялам «СБ», модус падвойніча на працоўным месцы.

Галоўнымі ньюсмэйкерамі «СБ» на мінультым тыдні былі: Міністэрства аховы здароўя, якое вывучае ўплыў мабілаў на стан чалавечага арганізму, саміт ЭўраЗЭСу, дзень смутку 22 чэрвеня, аварыя на атракцыёнах у Гомелі і, нарэшце, выпускны баль з удзелам найлепшага танцора краіны. Які псыхалягічны эффект маглі аказаць згаданыя навіны на працоўнага рэкорды нашага героя?

Аўтарак: аварыя ў Гомелі. Рэакцыя — фатальны пэсымізм і жах перед тэхнагеннымі катастрофамі. «Нафіга працаўца, калі заўтра ліфт можа сарвацца ў шахту?» — думае Паўлюк, ідуучы на працу. Вынік — зылінія з працы ў абед ды напіўся чарніла.

Серада. Дзень смутку па ахвярах вайны. Бяз слоў.

Чацвер. Аляксандар Лукашэнка выбраны старшынём Рады Эўразійскай эканам-

ічнай супольнасці. Ну хоць нешта добрае. Натхнёны словамі журналіста Зымітра Краты «Вынікам гэтага стане і больш актыўны ўдзел у мытнай уніфікацыі Таджыкістану», Паўлюк б'е працоўныя рэкорды.

Пятніца. Мабіла — магчымая прычына анкалягічнай хваробы і амнезіі. Рэакцыя Паўлюка: «У мяне «Самсунг» ужо год, таму жыць засталося нядоўга». Сышоў з працы ды напіўся чарніла.

Субота. Выпускны баль. На першай паласе фотка прыгожай дзяўчынкі, якая піруэціц з прэзыдэнтам, выклікае здаровыя эратычныя стымул. Паспрабаваў склесці сяброўку ў парку. Ня выйшла. З гора напіўся чарніла.

Вось такое рэзюме тыдня. З пяці дзён чатыры ў запоі. Відавочна, што стыль матэрыялаў нашага любімага «бэабахтэру» трэба мяняць. Мяркую, для напісання эдэтыялай трэба ўзяць гіпнатаўзера: «Вам добра, вам добра, вам вельмі добра. Вам хочацца працаўца...»

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

ПЛІГРЫМКА

Ойча Навесны, дапамажы нам захаваць веру і любоў да Цябе і славіць Імя Тваё на мове нашай роднай беларускай. **Шлях да Пана Бога** сапраўды цяжкі. Выпрабуй сябе ў пілігрымцы ў Будслаў 2 ліпеня. Паважаныя хрысьціяне беларусы! Маці Божая Будслаўская чакае кожнага з нас. Адась

КАНТАКТЫ

Жанчына пазнаёміца з праваслаўным мужыкам. Тэл. слухб.: 232-10-75. Ірина
Як можна сканактавацца з арганізацыяй «Правы альянс»? Патрыёт. Т.: 339-99-161
Шукаю надзеінага і добрага сябра зь Пінску. Чакаю: а/с 40, 225710, Пінск-15, або пішоно@tut.by

КНІГІ

Кніга Паўла Севярынца «Нацыянальная ідяя» — на сайтах mfront.net/bchd.info
Кнігаабмен: 753-91-96
Прадам кнігі: «Беларускі кнігазбор» — Гётэ, К.Каліноўскі, Я.Карскі, Я.Чачот; «Армія Краёва на Беларусі» Я.Сямашкі, «Ад родных ніў» Л.Генюш, факс. выд., Прага, 1942, «Кароткая гісторыя Беларусі» В.Ластоўскага, «3 гісторыі беларускай эміграцыі ў Нямеччыне 1939—1951» Вінцікага, «Лыбокас на старых паштоўках» ды інш., багаты выбар па гісторыі, этнаграфіі, архітэктуры, археалёгіі і мастацтве. Т.: 753-70-05

Новыя ды рэдкія кнігі на ўсе густы ды ўзросты, відэа, аудыё, CD, футблокі, значкі, налепкі на Румянцева, 13 (ТБМ). Паняцелак — пятніца (13.00—19.00)

Праланую кнігі па гісторыі, этнографії, фальклёры, сучасных аўтараў, постмадэрнізму, аудыё. Абмен, дапамагу знайсць патрабнае выданье, сфармаваць бібліятэку. Т.753-91-96

Пэрыёдика. Праланую розныя нумары часопісаў «Крыніца», «Arche», «Эпоха», «Студэнтская думка», газеты «Новы час», «Наша слова», гісторычныя альманахі. Т.753-91-96

Міцкевіч: «Дэяды», «Крымскія санэты», «Кнігазбор», матэрыйлы канферэнты. Багдановіч: «Вінок» (эрпрынт), трохтомнік, архіўныя матэрыйлы, іншае. Т.753-91-96

ПРАЦА

Шукаем беларускамоўную дзяўчыну для працы на выставе мэблі ў Віцебску ў час «Славянскага базару» з 14 да 16 ліпеня. Т.: 662-19-90
Часопіс «Arche» шукае распаўсюджніка ў Гродні і Гарадзенскай вобласці. Патрабаваны: сумленнасць, камунікацыйныя пажаданні рэкамэндациі. Пралановы і пытанні просьба скіроўваць на e-mail: arche@arche.org.by

Шукаю прадаўца на кніжны кірмаш. Т.: 771-49-39. Алеся

Яканса выканоа пісемвоя працы па беларускай гісторыі, літаратуре і мове. Звязтарца ца загадзя пасыла 17-у. Т.: 235-18-72. Юры

БУДЗЕМ У БУДЗЕ. Выправы на фэст у Будслаў — Буду па-народнаму — прыкмета апошніх дзён чэрвеня. Жывое беларускае свята штогод прываблівае дзясяткі тысяч людзей. На фота: паломнікі выпраўляюцца на свята Маці Божай Будслаўскай ад менскай Катэдры.

ЛЕВЫМ ВОКАМ

ПАДЗЯКА

Дзякую Ксені зь Лёндану за падтрымку.

Запрашаем у падарожжа

10 ліпеня (нядзеля)

Менск — Іё — Ліпнішкі — Суботнікі — Геранёны — Беняконі — Жамысловы — Тракалі — Гайцюнішкі — Менск.

15-18 ліпеня

Грунвальд — Мальбарк — Гданьск.

21-24 ліпеня

Басовічча.

T.: 232-54-58; 622-57-20 (Зыміцер)
264-12-38; 776-24-35 (Павал)

Вокны, дзвіверы. ПВХ. T.: 342-91-94

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991
галоўны рэдактары «Нашай Нівы»:
З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч,
У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская
галоўны рэдактар Андрэй Дыніко
фотарэдактар Арцём Лява
нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко
мастакі рэдактар Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік Фонд выдання газеты
«Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЙ:
220050, Менск, а/c 537
Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.
E-mail: nn@promedia.by
On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая, 12 палос фарматам A2, 6 друг. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларусь Дом друку». Менск, пр. Ф.Скарбы, 79. Рэдакцыя не нісе адказнасць за звесткі рабітадынага выдання №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзеная Міністэрствам інформацыі Рэспублікі Беларусь. Ўрэдчычны адрес: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764. Наклад 3373. Газета выдаецца 48 разоў на год. Нумар падпісаны ў друк 20.00 29.06.2005. Замова № 3718.

Рэдакцыйны адрес: Менск, Калектарная, 20а/2а